Collated & perfect. —

3 maps & plan } in the 2nd work
4 plates }

£1500

4

Jo[is] Losson

p: 30. Ars Pictoria. — 31. Sculptoria &c.

pp: 40. Ars Typographica. ###

Orgines Antwerpienses.

p: 152. Oudermanor. fere idem ac Aldermen ap: Londinates.

Ap: Antw: simile ac Orphan's Court.

Court of Conscience.

Governer of Blackwell Hall.

Consules 2 Annui. ###

Typographia Plantiniana p: 124.

Fama Domus p: 112. ###

3a. Martij, 1666. [illegible] 3: –: 5 [illegible]

CAROLI SCRIBANI

E SOCIETATE IESV

ANTVERPIA.

ANTVERPIÆ,

EX OFFICINA PLANTINIANA,

Apud Ioannem Moretum.

M. DC. X.

Superiorum permissu.

SENATVI POPVLOQ. ANTVERPIENSI.

IOGENIS vox est, *ferarum indomitarum morsum habere nocentißimum, detractorem; mansuetarum, adulatorem.* neutram imitabor. Laudabo tamen, nec sine magnorum exemplo. Et quis Virtuti laudem aut detrahat, aut non adnectat, quam meretur? Primum liuoris cuiusdam est, aut ægrientis animi. ita & solem ægra lumina reformidant. Alterum, quis sperabit se posse? nam cùm Virtutis immensa sint spatia, eadem laudis erunt: indiuiduo enim inter se hæc nexu iuncta. Oratio autem

 tem

tem omnis, quacumque eam purpurâ veſtias, quibuſcumque inocules luminibus, certis definitíſque circumſcripta ſit terminis, fit, vt nulla Virtutem, aut huius gloriam aſſequatur. Et tamen cùm mihi propoſuerim non omnino ſilere, infantiam potiùs teſtabor, imbellémque conatum, quàm vt ſilentio ingratitudinis labem confitear. Ergo obſequar, non modò propenſæ huic voluntati in vos meæ; ſed & beneuolentiæ in me veſtræ: quam vellem, vel tenui hoc affectus ſymbolo, orbi teſtatam.

In omni verò hoc latiſſimo, & quæ quantoſuis oculos fallant, laudum veſtrarũ campo, non attingam aliena. quid ſtultius? Vt enim nemo gloriari niſi ſuo debet, ita nec laudari. Vitem laudamus, ſi fructu palmites onerat; arborem, ſi pondere eorum quæ tulit, adminicula ad terram

ram deducit: non cui densi palmites, & prole suâ nudi, retorti bysso; nec cui folia, sobole suâ vidua, purpurâ vestita. propria virtus in vite, in arbore, fecundi germinis diues facilísque partus. In homine quoque id laudandum, quod ipsius est. Ciuitatem cultam, laquearia aurea, pauimenta variegata, quis in homine laudauerit? non magis quàm arbusta in illo frugifera, segetes canas, temulentam vindemiam, quam aut imber corrumpat, aut grando cædat, aut emedullet tabes. & vt non careant laude suâ, quid tamen horum in homine est? Animus proinde benè cultus, virtute excultus, rectus, castus, magnus, qui fortunam toto tulit corpore, nec proiecit victoriam proiectus; qui quoties cecidit, toties surrexit maior, doctus de genu pugnare, mixtis cruore pulueréque dentibus, & antè se-

 ipsum

ipſum ponere in medio morſu quàm ſtationem deſerere; denique cui aſſiduæ cum incommodis ſuis rixæ, callum induxerũt; hic eſt quem iure laudes, & in quo mireris *Deum in humano corpore hoſpitantem.*

Quem, non dico, dum laudo; ſed rudi calamo, rudi tabulâ, manu rudi, Vobis, Belgis meis omnibus, Orbique ipſi propono, non exſpectate ornatum; nudum dabo: quale decus ſolet eſſe virorum. vt exclament etiam ab aduerſario puluere:

Effulſere artus, membrorumq́ue omnis aperta eſt
Lætitia, inſigneſq́ue humeri, nec pectora nudis
Deteriora genis. latuitq́ue in corpore vultus.

Procul ergo chlamys, multicolor procul byſſus. nolo his confutare obtutum; ac decorâ quadam multiplicis pallæ confluctuatione admirationem excitare. quid enim facerem aliud, quàm vt vili lacernâ tegerem

Sidereos artus, radiatáque lumina cælo?

Nu-

Nudum ergo ingens membrorum, oris, frontíſque oſtentabo decus : animum nudum, nullo aſcititio colore, ſed ſuo magnum; nullo mutuatitio candore, ſed ſolari ſuo lucidum; nullo mentito roſeo rubore, ſed adnatâ purpurâ ſuâ flammeum. Atque hunc, quocumque oculos circumtuleris, magnum,

VOBIS

ET

REIP. VESTRÆ

MAGNÆ

SACRO DICOQ.

Carolus Scribanius.

INDEX

INDEX TITVLORVM.

CAROLI SCRIBANI
SOCIETATIS IESV
ANTVERPIA.

NTVERPIAM dabo. Faue DEI MATER, æternæ huic Vrbi Diua Tutelaris. Faue,

O decus, ô famæ meritò pars maxima nostræ,
Da facilem cursum, atque audacibus annue cœptis;
Te namque *sine nil altum mens inchoat.*

Sed & tibi honoriq; tuo, ingens hoc laudũ pelagus
Ingredior, sanctos ausus recludere fontes.

Neque hîc ego vos
—per ambages & longa exorsa tenebo.

rem dabo. Nemo proinde diuidua fluenta, quæ mœnibus circumfusa præsidium, infusa præbent commercium; nemo marmora, aut variarum rupium crustas, nemo per Æthiopicos scopulos, saxa furfurem mentientia, purpureo fucata speret conchylio: nemo crispis torosisque erroribus maria ludentia; nemo Druonem Antigonum, Brabonem, Ambiuaritos, aut Aduaticum Cymbricum genus, exspectet. Antuerpiam dabo,

Et magnos membrorũ artus, magna ossa, lacertosq;.

A reli-

reliqua nec attingam. non ſoli cęlique, ſeu altricis ſeu nutricis terræ, delicias. quas ſi velim, non neceſſum habeam amplificandæ rei concinnare mendacium. neque enim quantumuis ſterili & emarcido calamo, deeſſe materies in tam fecundâ poſſit areâ. In quâ ſi hoc vnum dixero, Antuerpiam vnam eſſe, quæ viſa ſemel, Patriæ pleriſque obliuionem perſuadeat, an nō omnia dixero? Hanc talem, omni baltheo, veſtitu omni ſpoliatam, nudam dabo. atque adeò à faſciis dabo, ne ætatem vllam tranſiſſe videar intactam.

Educatio.

EXulat iam inde ab infantiâ ignauum otium, rerum publicarum peſtis, vitiorum mater: quam potiſſimùm negotio diſcuti, experientiâ diſcimus: numquam enim vacat laſciuire diſtrictis: cùm contrà, in mille facinorum furias mens otioſa diſcurrat: vt benè Demetrius, *vitam otioſam mortuum mare*, dixerit: ſed infidum, & quod ſuperficie blandiatur, placidumq́ue ludat: ſin remigio prouoces, omni ferâ immanius eſt. Hanc humani generis efferatam belluam vt effugiant, operibus ac laboribus à primâ iuuentâ intenti ſunt omnes; turpe, diem ſinè lucro tranſiſſe. Ita fit vt corpus animumq; à teneris, puellæ iuxtà puerique, indurent; parentq́ue à primâ ætate ad fortuita. Idem videmus in arboribus: non ſunt ſolidę,

quas

quas frequens non incursat ventus: ipsâ nimirum vexatione constringuntur, certiusque radices figunt. In corpore & animo idem reperies. corporis illa pars solidissima est, quam frequens vsus ab infantiâ exercuit, & incurrentibus parem reddidit: & animus non ille validissimus, qui ab ipsâ natiuitatis ianuâ, callum quasi per incommoda sua traxit? Assiduo hoc studio ac labore assequimur. ac primò voluntas bona firmaque, inde mens exurgit voluntati par. Hoc studium nusquam hîc deest, nusquam labor. Hinc illud euenit, vt ad quemcumque casum adacti, de suo viuant; apud se habeãt, quo honestè vitam tueantur. Neque hoc, qui è plebe tantùm, sed qui è principibus vrbis, idque ab ipsâ infantiâ: adeò vt vix puellam reperias annos natam decem, plerasque etiam infra hanc ætatem, quæ non in dies singulos aliquid seponat è lucro; vt gloriari cum maximis Philosophis possint, nullam illis diem abisse sine lineâ, nulloque non se die vixisse. Vixit cui nulla dies otio consumpta. nam illos, quos ignaua quies aliis laborantibus molliter semper habuit, quis arbitretur viuere? nisi aut conchæ aut turdi vitâ, quos videmus in contumeliam viuere: quibúsque viuere satis est, etiam in caueâ cum illo Rhodio, viuant modò: etiam ex voto discinctissimi Mæcenatis:

Debilem facito manu,

Debilem pede, coxâ,
Tuber aſtrue gibberum,
Lubricos quate dentes.
Vita dum ſupereſt, benè eſt.
Hanc mihi, vel acutam,
Si das, ſuſtineo crucem.

Inueniuntur tales, qui malint inter ſupplicia tabeſcere, & perire membratim, & toties per ſtillicidia amittere animam, quàm ſemel exhalare! Non veniunt hæc vota, niſi ab ignauâ iuuentute, inter deliciarum probra, inter otij ſegnitiem, à primâ ætate, habita.

Cibus, ſomnus, vigiliæ, corporis cura.

CIbus in illâ ætate, ac in maturam adultamque adoleſcentiam, plurimùm ſine mensâ; ſomnus breuior, longæ vigiliæ. ita non diem modò, ſed & bonam noctis partem, è negotiatione labor ſibi vendicat. corporis proinde cura poſtrema. Et verò honeſtum illi vile eſt, cui corpus nimis carum eſt. Adde, illud è ſuperuacuâ curâ molleſcere, numquam indurari; diffluere, numquam firmari. Aliquid tamen indulgendum corpori, non nego: ſeruiendum illi nego. Quantis enim ſeruit, qui illi ſeruit? & quo modo liber eſt, qui illi ſeruit, moroſo, duroque illius imperio? quantis timoribus inquietatur, ſollicitudinibus oneratur, obiicitur contumeliis? Quamquam, ſi pro-

propiùs rem ſpectemus, ſi ad naturæ legem illud reduxerimus, minimo dimittatur. Da illi quod famem explet, quod ſitim ſedat, quod frigus arcet: hæc enim, ſi ambitionem tollis, ad manum ſunt, paruo conſtant. Tam vili lacernâ, quàm byſſo, frigus excluſeris. Et non pane & aquâ ventrem expleueris? aut quid intereſt, ab his an à vino & oſtreis latrinæ onerentur? niſi quòd magis ab his puteant. Felix menſa, quæ non irritat famem; quæ nullos ſaturos ad edendum cogit; quæ maiorem poculis ſitim non facit; ſed naturali & gratuito remedio famem ſitimq; ſedat. Alioqui ſi ad cupiditatis dictamen viuendum eſt, quis modus erit rebus? immenſa eſt. quanto plus dederis, plus expetet. ac niſi frenum inieceris, antè ruperis, quàm expleueris. Doce illam nihil petere, niſi quod ex ratione eſt, niſi quod bonum eſt. Bonum autem in corpore, aut in palato, quis ſtatuet? quod qui fecerit, plurima neceſſum bona detrahat Deo. neque enim in illo, aut veſtium ſplendor, aut epularum lautitia, aut gemmarum & auri lenocinium: neque quidquam ex hominem inescantibus, & vili voluptate trahentibus. At quis credat expertem boni alicuius Deum? bonum proinde nullum erit, in quo ab homine Deus vincitur; aut quod huic deeſt: cuius ea ſola ſunt bona, quæ ſolida, quæ ſempiterna, quæ nihil pœnitendum adferunt. cetera opinione bona ſunt, & nu-

dum nomen cum veris commune habent, rebus inania.

Veniamus ad ſomnum, cui dandum aliquid non nego: ſed ita, vt ſuccumbas illi, non vaces; vt oculos è vigiliâ labantes, cadenteſque, in opere detineas: denique vt cùm aliquando dormiſſe te ſcias, aliquando non niſi ſuſpiceris. tantum namque vitæ detrahis, quantum ſomno indulges. Quæ hæc proinde dementia eſt, vitam cum ſomno diuidere; & de tam anguſtâ re, tam rapidâ, tam volaticâ, tam nos curſim auferente, tantum detrahere? deque hoc æternitatis quodam ſtillicidio, ac ne ſtillicidio quidem, tantum decerpere? Dandum tamen aliquid ſomno: ſed vt ſeuero importunóque creditori, quantum potes, minimum. Nam quæ hæc quorumdam inſania eſt, non noctem tantùm totam, quamuis longiſſimam, ſed & diei partem optimam ſomno dicare? Non iſtos oculos tenebrarũ, vitam mortis cauſsâ accepiſſe credes, cùm vitæ partem maximam in noctem transferant? non auibus ſimiles, quæ menſis parantur, quæ in obſcuro continentur, vt iners ſagina ſuccreſcat dominum beatura? Neque minor fatuitas illorum, qui alium ſibi diem, aliam à naturâ noctem faciunt: qui ad faces & cereos viuunt: qui tædas (mortuis credas parentare) ſolem ſibi ſtatuunt. Nimirum ſordida res eſt, vulgari viâ viuere, facereque quod facit popu-

populus: quare publicus dies relinquendus, deligendus proprius, ordóque rerum mutandus; tamquam aut natura, aut naturæ conditor Deus, à ratione aberrauerit.

Exercitatio varia.

RAros reperies in adoleſcentiâ in vno genere ſtetiſſe. multa diſcere, multa ſcire, ac in omnem partem corpus animumque parare, hæc patrum cura. Hinc fit, vt omnium propè rerum cognitionem ſinguli aſſequantur: paratoſque ad omnes omnium negotiationes reperias; vt addubites, cui potiſſimùm ſeſe addixerint. Quid non conſequitur pertinax cura, & intentus in omnem rem animus? Eadem reperies, ne decedam à ſemel ſuſceptâ ſimilitudine, in arboribus: reuocabis in rectum, explicabiſque quantumuis flexas; fingeſque aliter natas, in quam propè figuram voles. quanto faciliùs animum, omni arbore obſequentiorem? Malè proinde de naturâ, de Deo querimur, quaſi negata ad Virtutem nobis via, negata ſemina: ſinguli ſingula circumferimus congenita, diuite Dei dono. Altiùs tamen, fateor, quædam in his defoſſa; ac non niſi aſſiduâ curâ & labore, vt vel in herbam exeant, educenda. in aliis arbitreris terræ ſuæ innatare, ita de facili reſpondent,

——nec longum tempus, & ingens

Exiit

Exiit ad cælum ramis felicibus arbos.

In omnibus tamen ſemina,& magnarum ſemina rerum,quæ excreſcant in ingentes cælo vertices: ſeriùs hæc licet,citiùs illa,excreſcunt tamen,ſi accedat labor; nec rarò in parem altitudinem. diſcrimen plurimùm non ex imparilitate ſeminis, ſed materiæ cui immiſſum. Idem namque hîc cogita quod in ædificiis, per omnia paribus; ſed quorum vnum dura accepit area, alterum mollis & fluida humus:illic protinus opus creuit, in hoc multum laboris exhauſtum dum peruenitur ad ſolidum. Ita in hominibus ingenia, & ingenita virtutum ſemina, in quibuſdã facilia & expedita; in aliis diu multúmque ſudandum. Illa feliciora dixerim, quæ parum negotij ſecum habent, &

Sponte ſuâ quæ ſe tollunt in luminis oras:

hæc magis de ſe merita, quæ malignitatem materiæ ſuæ vicerunt pertinaci conatu; quibus meritò inclames,

—Validis terram proſcinde iuuencis.

Illa aduerſarium nullum ſortita: hæc

Procuruam exſpectant falcem, raſtroſq; tenaces;

per perpetua namque obſtantia erexerunt ſe ad magna. Illa

——nullis hominum cogentibus, ipſâ
Sponte ſuâ veniunt.

de his credas illud dictum;

Terq; quaterq; ſolum ſcindendum, glebaq; verſis
Æter-

Æternùm frangenda bidentibus:
ita per ardua, via illis facienda; ac non raro ope etiam alienâ. nihil facturi ſine duce & ductrice manu: quæ vbi acceſſerit, aſſiduo labore,

—cultuq́ue frequenti
In quaſcumque voces artes, haud tarda ſequentur.

Quin & imperio quædam

Cogenda in rectum, ac multâ mercede domanda.

arbitreris cuneis viam faciendam, immittendaq́; feracia alibi nata ſemina: vt etiam quicumque duro hoc imperio, enatam domi ſuæ videat ſobolem, obſtupeat

Miraturq́ue nouas frondes, & non ſua poma.

Omnes hi tamen laudem promeriti: quamquam maior illi videatur concedenda, qui in difficiliori materiâ, paria reliquis excitauit. de quo olim, in non impari re, ceciniſſe puta Vatem;

—Qui quantum vertice ad auras
Æthereas, tantum radice in tartara tendit:
— non hiemes illum, non flabra, neque imbres
Conuellunt, manet immotus, multóſque per annos
Multa virûm voluens durando ſæcula vincit.

Cæli mutatio, linguarum cognitio.

NEc vno cælo, vt nec ſermone vno contenti, orbem plerique inambulant; omniúmque propè gentium ore loquuntur. ea ingenitę naturę benignitas eſt, vt in vno ore multos audias. Ac

licet congressus sapientum, non montes aut maria prudentiam doceant: in variâ tamen gente semper reperies, quod admireris, quod imiteris; maximéque in hoc negotioso vitæ genere, in quo cum omnium propè regnorum ciuibus, crebra commercia. Vnde fit, vt nisi mores, ingenium, & quâ singuli in rebus fide, quâ perfidiâ; quâ curâ, vigili, an ignauâ; quâ dexteritate, aut stupore versentur cognoueris, discrimen plerumque incurras fortunarum omnium. Nosse verò gentis cuiusque instituta, leges, mores, historiâ indice, aut alieno ore, frigidum & inane est. plus enim hauries vnius mensis contubernio, quàm annuâ lectione, auditione. Scio non deesse qui inclament, Quid interest, Apenninum noueris, Graiúmve montem, Pyrenæos saltus, Alpium iuga, Candauiæ deserta, Syrtes, Scyllas, Charybdes; an ignores? quid vtraque Iberia, Gallia, Latium, Germania peragrata dabunt, si non vt è singulis vitia sua referas, reportes pessima? Cur non virtutes & optima quæque? Multũ in hac re institutio valet, & præmonita patrum; quibus non tamquam cerâ, leue hoc, sed tamquam firmissimo spissamento, obturentur ad has morum Sirenas aures: multum etiam negotiis obrui, ac quasi integi, vt tempus, adeoq; terra desit maligno semini: quin & multum socij; quibus ferè optimis quibusque, & ad lenocinia obduratis, liberos parentes com-

committunt, ad quos mores ſuos exigant, quos vereantur.

Exurgent hîc fortè aliqui, qui paruo contenti, oderint laborioſas has diuitias, quæ plus ſudoris quàm opum circumferant; aliquid etiam fors ſanguinis & valetudinis detrahant bonæ: obiiciantque illud Flori; Nolumus veſtro more

Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas.

quibus ego, omnium nomine, repono illud Cæſaris: Nec nos volumus

Ambulare per tabernas,
Latitare per popinas.

Quanto enim tutius prudentiúſque, animum corpúſque fatigare, quàm pingui otio ſaginare? vt ſi quid euenerit grauius, non expalleſcas, cùm omnium pænè gentium moribus ac conſuetudine, nec meditatione aut lectione nudâ, didiceris, nihil in hac vitâ ſperari poſſe æternũ, nihil æquabile; non magis quàm perpetuam, inter flatus fluctuſque, maris malaciam.

Veſtitus, morum grauitas, corporis compoſitio.

IN omni corporis habitudine digna elucet viro grauitas: hinc nihil in voce, alloquio, oculorum aut lateris iactatione quod leuitatem ſapiat. Teſtudinem cogita, fidium concentu nobilem: ita ad artem omnes, & ad regulam compo-

ſiti. Certant cum viris nuptæ, ac propè maieſtate vincunt; certãt virgines. Magna vbique maieſtas oculorum, inceſſus, oris, veſtium: in quibus nihil, quod libidinis negotium curet. nulla hîc purpura multo ſaturata conchylio, intexta auro, coloribus diſtincta; aut ſanè nõ niſi perquàm rara. Plurimùm pullâ veſte gaudent: & reſpondet innatæ morum grauitati & modeſtiæ: veſtitus enim pudoris prænuntius eſt: nam mores ferè habitus prænuntiat. grauitatem ergo hic, & quamdam maturitatem ſapit. nihil leue, nihil quod matronalem, nihil quod virginalem pudicitiam dedeceat.

Video in Regnis Prouinciiſque variis, quaſdam tot capillaturæ ſtructrices adhibere, quot viri inſederint animis: quaſdam perpetuis gemmis auroque non tam veſtiri, quàm integi; frontes de dracone, aures de conchâ, brachia de luminibus lapillorum arctare: video ſaltus & ingentia prædia de tenerâ pendere ceruice; ac ſingulos propè digitos Kalendarium expendere. Hinc illa virorum naufragia. neque enim de integrâ conſcientiâ venit hoc ſtudium placendi per decorem, quem naturaliter inuitatorium libidinis eſſe ſcimus. Ab artifice diabolo veniunt hæc irritamenta, quæ de proximo curant luxuriæ mercimonia, & obſtrepunt pudicitiæ diſciplinis. Quid enim hæc faciunt aliud, quàm

vt

vt cultus ſocietate formam proſtituant; ac de longinquo etiam trahant in noxias flammas, draconis exemplo, qui de longinquo ſpiritu abſorbet alites?

Sed & quaſdam, in quibuſdam Prouinciis, non dicam veſtiri, ſed vix ſexum tegere; ita nullum illis à veſte auxilium, vix pudori eſt: alias etiam nullâ iam veſte pectus oſtentare nudum, quo & ſtuporem quemdam inædificẽt viris, & inaccendant frigus, ſcandaláque vſque ad cælum iaculentur. Olim matres cùm pectoralem faſciam ſoluerent proli, ſecretum captabant: nunc etiam virgines totũ propè pudorem in oculis omnium circumferunt; quid niſi vt proſtituant omnibus? Hæc alibi: aliud hîc video. Omnium habitus ſeueritatem redolet, & pudicitiam teſtatur, vt reliqua taceam. Quòd ſi quæ ſtructiùs procedant, vel natalium, vel dignitatum, vel diuitiarum cauſâ; ita temperant, vt prætextu neceſſitatis, nihil laſciuiam ſapiat, ne virorum quemquam petulantiâ ſuâ vulnerent. magiſque quo propiùs intueberis, videbis tales, ſerico probitatis, pudicitiæ byſſo, quàm voluptatis indutas. Vultus verò in pleriſque omnibus tranquillus & placidus; frons pura, nullâ aut mœroris ſuperuacui, aut effuſioris motus rugoſitate contractior: oculi in lætum æquè ac ſeueritatem remiſſi: os modeſtiâ & tranquillitate ſignatum: verba aperta & recta, &

quæ ferè pectus prodant, ab omni arte alienum. Deniq; tota habitudo ſeueritatem potiùs, quàm alium minùs compoſitum præfert affectum. Nihil hîc leue, nihil quod raritate & peregrinitate ſuâ alliciat: ſed maturo quodam ingenitæ grauitatis pondere caſtimoniam ſingula ſpirant, vt vidiſſe ad honeſtatem ſatis ſit. Quòd ſi quis arſerit hoc igne, ſolo earum aſpectu, tamquam flumine, reſtinguitur incendium. Hoc audeo: nihil me vel in moribus vidiſſe maturius, vel in oculis caſtius, vel in vultu modeſtius, vel in ore tenerius, vel in inceſſu temperantius, vel in colloquio circumſpectius, vel in totius corporis conſtitutione magis ad regulam. Nulla autem inter has otioſa; otium fauilla libidinis. nulla hîc vinoſa; vinum laſciuiæ fomes. nulla frequens in contuberniis; per hæc irrepunt verba pudoris inimica. *Bonos corrumpunt mores congreſſus mali.*

Nobilitas.

NObilitatem nullam prædicabo. Socraticam ſanè nemo excludet: animi nimirum & corporis bonam temperiem. Benè Democritus, rogatus in quo conſiſteret nobilitas: Pecudum, aiebat, in valido corporis habitu; hominum, in bonitate morum. Mens ergo bona nobilem facit. At hæc patet omnibus; & ad eam nobiles ſunt omnes. poteſtque ex casâ vir magnus exire,

poteſt

poteſt ab aratro, à ſutrinâ, ab argillâ: Hoſtilius, Tarquinius Priſcus, Seruius Tullius, Fabricius, Curius, Iphicrates, Agathocles, & tot orbe toto magna nomina, à quo originis ſuæ primogenia duxerunt? Poteſt ex tenui humilique corpuſculo auguſtus & magnus animus prodire: Seraphicus Franciſcus in exemplar editus, vt ſciremus non vilitate corporis animum fœdari, ſed huius pulchritudine corpus ornari. Poteſt & è plebe magnus Imperator exurgere: Decij mihi teſtes, Marius, Rupilius, Ventidius, plebeiæ animæ. Patritius Socrates non fuit; Cleanthes rigando hortulo locauit manus; Platonem non accepit Philoſophia nobilem, ſed fecit: vt non imprudenti voto ceciniſſe videatur Vates:

—— Quis tam
Perditus, vt dubitet Senecam præferre Neroni?
Malo pater tibi ſit Therſites, dum modò tu ſis
Æacidæ ſimilis, Vulcaniaq; arma capeſſas;
Quàm te Therſitæ ſimilem producat Achilles.

Ac ſi originem ſpectes, ac longam maiorum ſeriem; à primo mundi, vſque in hoc tempus, produxit nos ex ſplendidis ſordidiſque alternata ſeries. nec quiſquam eſt, qui vltra Adamum deducat genus: nec nobiliorem hoc, nec retroſiorem deſignabis. Quòd ſi pergis obſtinare, & vltra hunc genus referre; nemo iam non inde erit, ante quod nihil eſt. Corpus verò idem eſt, nec aliter

aliter filium effudit Regia mater, quàm pauperis tugurî. Conſidera huius ſingula; ſanguinem,carnem, oſſa, muſculos, neruorum nexus, venarum diſcurſus, & ipſos medullarum in abdito theſauros: omnia terrenæ originis ſunt; corpuſque totum de limo primitus figulatum, etiam ad nationum fabulas veritas tranſmiſit.

Veniamus ad infantiam: lacte hæc & pannis iuſſa eſt eſſe contenta. ab his initiis Regna & caſæ, diademata & ſocci. Si animum cogitas, idem eſt. hunc enim omnium afflator rerum parem corporibus afflauit, tamquam animarum parens vnus. Corpore proinde & animo pares: quid reliquum, niſi vt à virtute omnis imparitas? Hæc erit ergo, quæ magnos, quæ nobiles, quæ humiles,ignobileſque dabit. Benè in hanc ſententiam Satyricus:

Stemmata quid faciunt,quid prodeſt, Pōtice,longo
Sanguine cenſeri, pictos oſtendere vultus
Maiorum, & ſtantes in curribus Æmilianos?
Tota licet veteres exornent vndique ceræ
Atria, nobilitas ſola eſt atque vnica Virtus.

Benè Socrates in hanc ſententiam: rogatus,Perſarum Regem magnum fortunatumque arbitraretur; Neſcio, reſpondit, quantum Virtutis habeat. Hinc etiam hoc illius: Animus benè ad Virtutem compoſitus, nobilis eſt: reliqua longa ſæculorum varietas miſcuit, & ſurſum deorſumque

ſumq́ue fortuna verſauit. Hinc & illud Platonis: Neminem Regum, non ex ſeruis; ſeruorum neminem, non ex Regibus oriundum.

Opes, & in ijs animi.

SI opes ſpectes, & ex his hominem metiris, etiam improbiſſimum magnum dices, cùm his onerari poſſit. An quiſquam Chelidonem è Cleopatræ mollibus vnum; an Natalem tam impuræ quàm improbæ linguæ; an Narciſſum Claudij, Aſiaticum Vitellij, Carum Neronis, Parthenium Domitiani libertos, prætulerit Poplicolæ, Menenio, Tuberoni, Cincinnato, Curio? Noli hominem metiri baſi. paruulus eſt pumilio etiam in monte; & coloſſus magnitudinem ſuam ſeruabit etiam in puteo. noli illum metiri alienis; non magis quàm à ſceptro aut purpurâ comœdum. ſimul enim hæc exuerit, ad ſua redibit. An quiſquam Orientis pugilem magnum arbitretur, cùm difflueret opibus; an cũ abacti greges, cùm filij vnâ ruinâ denuntiarentur oppreſſi, cùm immundam vlceris redundantiam magnâ æquanimitate diſtringeret; cùm vxorem malis laſſatam, & ad praua ſuadentem, execraretur? tunc nimirum, non in opibus, nobile vexillum de inimico gloriæ ſuæ diabolo Deus extulit.

Feliciorem fors arbitraris diuitem. Sępiùs pauper quàm diues ridet: & huius hilaritudo, ſcenica

plurimùm, de ſuperficie, à ſupremis labris venit; aut ſi ab animo, fragilior eſt, cùm aduentitiis innitatur; vt quæ à ludentis fortunæ pendeat manibus: à quibus quid exſpectas ſtabile? feſtinant in damnum, ad incrementa lentè exurgunt: neque vmquam eâ celeritate res reparant, quâ rapuerunt, quâ finiuerunt. quare omne illud gaudium citatum eſt, tranſit; imò euolat paribus cum fortunâ pennis. At pauperis ab alto riſus eſt, de ſuo gaudet. Et ferè videbis diuitem cogitationibus grauem, multa meditantem, voluentem animo multa, cùm interim riſum mentiatur. retege: omne mendacium tenue eſt, pellucet, ſi inſpexeris: videbis cor exedi, ac ſuperuacaneis fatigari. Sed felix eſt. Omnis, mihi crede, perſonata hæc felicitas eſt: cõtemnes, ſi ſpoliaueris. Vis noſſe hunc ornatum? quod equo ſtratum, aulæa domui, hoc opes diuiti. Intus conſidera: noli illum æſtimare pallio, aut faſciâ Regiâ; ſepone hæc ad modicum. Intus ſpecta: vide quid lateat, quid ibi ſit; hoc illius eſt; ab illo metire; ab animo nimirum virtutibus inſtructo. Quid ergo? cum opibus felicitas ſtare non poteſt? Poteſt. nam & in diuitiis ſeſe explicat Virtus, neq; illarum poſſeſſione quemquã interdicit: ſed hoc efficit, vt intrepidè quis poſſideat. Affluunt? tenebit colorem: diffluunt? ſtabit idem color. imò aduentitia ſingula, ceu fugientia, ceu adnatantia, in ſuum colorem vertet; non ab

iis ſuum mutuabitur. Ingruant mala, bona faciet; effera, manſueta dimittet; paupertas ipſa, diuite hanc animo complectetur. Aſſuetudo ad hæc ducet, & fortuitorum frequens meditatio. Ita ſolidiſſima corporis pars eſt, quam frequens vſus exagitat. Sic nautis videmus corpora ferendo mari dura; agricolis manus extritas: ad excutiendum tela militares lacerti valent; agilia curſoribus membra ſunt: illudque, vt ſemel dicam, in ſingulis ſolidiſſimum eſt, quod exercuit: tantum valet exercitatio. Hinc & Leonibus magiſter manum inſertat; oſculatur Tygrim ſuus cuſtos; Elephantem inſeſſor Æthiops cogit ambulare per funem. Maiora dabit quiſquis virtutem ſuam fecerit. mala nimirũ iuxtà ac bona ſua faciet: nec minùs in diuitiis quàm in paupertate beatus erit. Et ſanè infirmi eſt animi, non poſſe diuitias pati. M. Cato cùm laudaret Curium & Coruncanum, & ſæculum illud, in quo Cenſorium crimen erat paucæ argenteæ lamellæ, poſſidebat ipſe quadragies ſeſtertiûm: & ſi maiores obueniſſent opes, non ſpreuiſſet. Neque enim ſe ſapiens indignum fortuitis muneribus putat; nec reſpuit poſſeſſiones: ac licet illas non admittat in animum, in domum tamen ſecurus recipit; continetque tamquam maiorem virtuti ſuæ materiam. Magnus ille eſt, fateor, qui fictilibus vtitur vt argento, vt auro: nec minor tamen ille, qui ſic argento, ſic

vtitur auro, vt fictilibus. hoc etiam fortè hîc maior: instrumenta enim huic explicandæ nequitiæ fortuna concessit. non vtitur? magnus est. Nam cui illa negata sunt, quid iudices? Latēt in hoc fors vitia, plurimum ausura, si vires dederis. Intuere serpentem; licet frigore rigeat, non ideò desunt illi venena, sed torpent: accedat calor, & videbis non fuisse emortua, sed dormiuisse, fortiùs nocitura si excitaueris. Intuere dehinc Tygres & Leones; licet submittant aliquando, numquam feritatem exuent. da sæuitiæ materiam, exasperabitur toruitas mitigata. raò enim vitia bonâ fide mansuescunt; raò in æuum delitescunt. experire. materiam præbe: & à paupere experimentum cape. Crudelitas, ambitio, luxuria, in paupertate latent. arrideat benignior fortuna, ingerat pleno sinu opes; cognosces qualis fuerit. quamdiu instrumenta hæc desunt, quid iudicas? In diuite omnia habes, quæ nequitia, vt se diffundat, desiderat. at continet hanc, & freno in officio tenet, nec patitur erumpere: sin pergat efferare, calcat pedibus, vinculat, & quasi eliso comprimit gutture. magnus est, & inter primos numerandus. Quid hæc ad vos? Plurimùm. congessit in vos fortuna ingentes opes: supra priuatum pecuniæ modum prouexit; vt non iam habere, sed calcare diuitias liceat. & in tantis opibus stat mens recta: hoc viri est, & magni; & qualem vix singula olim

sæcula

ſæcula dederunt, vnum alterúmve. Scio à paupertate exiſſe magnos. Scipioni dos, Regulo mercenarius, Menenio funus defuit. ergo illius filiæ ex ærario dotem acceperunt, abſentis Reguli colonus populus Romanus fuit; tertius ære collato funeratus eſt. Sed & è diuitiis ſcio prodiiſſe magnos. Catonem & Senecam quis ignorat? in ſummâ fortunâ, ſubdúxerunt ſe fortunæ, introrſus beati & diuites: hoc vno à magnâ mortalium parte diſiuncti, quòd plerique habeantur veriùs à diuitiis, vt æger à febribus, quàm illas habeant. Licinium cogita & Mæcenatem: at illi diuitias cùm haberent, non habebantur ab illis. Magnus itaque ille eſt, qui diuitias, quas habere potuit, contempſit: maior qui poſſeſſis ſeſe exuit; aut exutus ſtetit interritus: nec minor, qui illis circumfuſus, magis audiuit ſuas eſſe quàm credidit. Prior ille ſecurus eſt, qui in paupertate diues eſt: at neſcio an non ille maior, qui in diuitiis pauper eſt. Et ſanè ingentis animi eſt, non corrumpi diuitiarum contubernio: nec minùs, inter cælata laquearia nullum pauere ſonum, quàm ſub viridi ceſpite. Illud verò quale eſt, in ſummis opibus non trepidare ad magnitudinis ſuæ præceps, cogitet licet quoſuis caſus, & in ſublimi maximè lubricos? quale illud, paraſſe animum in omnem fortunam; & in extremâ tenuiſſe colorem, quem oſtentauit in ſummâ? Iam quod præcipitium

vereatur, qui licet in monte, in plano tamen ſtetit; & cui omnis vertex planities fuit? Vos exemplo eſtis, qui per plana & excelſa pares animos circumfertis; & in alto timidoque diuitiarum præcipitio, tamquam in humili confidentique ſolo, gradum figitis.

Mercium orbe toto aduectarum varietas.

RElíqua ciuitatis, quæ opes tangunt, quæ diuitiarum ingentem acceſſionem, quid enumerem? non omnia complexus fuero, ſi dixero, quidquid natura produxit nobile, quidquid ad huius ſimilitudinem artifice datum ingenio & manu; adeoque, quidquid in deliciis rarũ, claudi his mœnibus; vt omnes arbitreris Prouincias Regnaque in vnã vrbem meliore potioréque parte ſui commigraſſe? quidquid enim vterque Indus, quidquid Arabs, quidquid Tagus, Nilus, Tyberis, Rhenus, Iber, Sequana diuite produxit fluxu; quidquid demum Oceano toto natura luſit, hîc ſedem iures firmaſſe. Vis marmoris eboriſque ſtrues tamquam rupes? vis piperis, caryophyllorum, zingiberis aggeriem tamquam montes? vis cinnami, croci, nardi nemora? vis ferri, chalybis, plumbi, ſtanni, æris ductilis aut caldarij, Cyprij, Corinthij, campanici, argentíque auríque quædam fluenta, vt arbitreris metalla hæc vrbi vernacula? vis omnium vbique gentium opes, gemmaſque,

maſque, quas aut vanus Aethiops, aut inanes Parthi bullarum vice per omnia corporis anxiè forata, inſerunt; hîc de draconum frontibus, ibi de piſcium cerebris onera venantes; alibi de fluminum ac maris reiectitiâ deſpumatione conchas piſcantes, & in iis duriorem verrucam? vis quidquid orbe toto de raritate & peregrinitate gratiam poſſidet? hîc reperies. Vis deinde quidquid luxus cum naturâ depugnans inuenit, auſuſque de colore eſt prouocare florem nobili tincturâ, & textrinâ pari? cogita quidqud vbique florum, colorum varietate nobile; ſinon ſuperari, æquari naturam videbis: ita ingenioſa ambitio eſt: inuenit in Galatiæ grano, in purpuræ faucibus, in tenui venulâ, in rupibus à mari percuſſis, in alite, in omni re propè, quod educeret in oſtẽtationis pompaticæ curioſitatem. Iam nec vno contenti colore, alium alio operimus; ſic gemina à portentoſis non vno loco ingeniis via demonſtrata faſtui eſt. nec ſemper ſatiantur vellera, non bombycum viſcera, non arborum filamenta; ſed fraudantur ſucco, ſitíque ſuâ; ne totum ſi imbibant, referant liquorem: quin & ſuprà quàm expetunt bibere coguntur, vt ebria arbitreris, cùm plus hauſerint quàm poſcant. Diluitur etiam color vario in decorem accerſito temperamento, vt aliud iam referat, quàm natura dedit; ita iuuat luxum geminare miſcendo, & ipſa adulteria

adul-

adulterare naturæ,ne viciſſe hæc videatur.

Quantas deinde vni lanæ aut byſſo picturas videmus intertextas; hîc ſcutulis,ibi floribus,alibi ſiluis,pratis,fluminibus,fontibus, montibus, vallibus,rupibus,& animalibus omnis generis,ad inuidiam rerum ipſarum ludentibus? vt nec montium deſideres vertices , non camporum ſupinam planitiem, non amnium fluores, pratorum virores, non lætam nemorum opacitatem; non hîc ſcrupoſum, illic fecundum ſolum; non ſteriles auenas, non fenerarios culmos; non rupium aſperitatem,non maris ſæuitiam, non malaciam; non volatus auium,volutus ſerpentum, ferarum curſus:ita in vnâ ſæpè texturâ,tam aduerſantia, & à variis delecta locis in vnum redacta corpus, cum naturâ de venuſtate depugnant. Quid quòd & viuentium vellera, purpurâ coccoque infecta viderimus , velut illa ſic naſci cogeret luxuria? quanto dehinc argento & auro intexta? quaſi parum ſit inebriaſſe purpurâ coccóve, niſi auro grauida nouum ab vtroque ſortiantur nomen : vt duplex hinc enaſcatur luxus; virorumque iuxtà ac feminarum eluceat forma, eo auguſtior, quo auguſtiori integitur.

Magnum fuerat olim in vnam deuehere Prouinciam,quidquid Europâ natum totâ; nunc niſi quidquid vbique eſt terrarum in vnam conuehatur vrbem, parum eſt. Quòd ſi quis in hoc genere curio-

curioſior, certiore ſingula diſquiſitione, Regnorum importatas opes, aut redditas ab hac vrbe noſſe volet, Guicciardinum legat: audet is, cùm Antuerpia ſtaret, negotiationem quæ annuatim inter eam Angliamq; vltrò citroq; peragebatur, ad duodecim auri milliones deducere. & quiſquam arbitrabitur pauciora ex Hiſpaniâ & Luſitaniâ, Oriente & Occidente toto, annis ſingulis proueniſſe; quiſquam ex Galliâ & Italiâ totâ inferiora; aut demum ex Germaniâ, Poloniâ, Sueuiâ, Norvvegiâ, Daniâ, Liuoniâ, Moſcouiâ ac vniuerſo Septemtrione minora? Hæc qui ſecum tacitus cogitauerit, perfacilè videbit, non infra quinquaginta auri milliones, annis ſingulis, in rerum emptionibus ac venditionibus in vnâ hac vrbe abſumi ſolitos; dum ſe Regnorum, quà patet orbis, mercimoniis onerat; ſuaque viciſſim per omnia terrarum diffundit Regna. Neque interim quidquam hîc tango de iis quæ intra vrbis mœnia, quæque per nobiliſſimas Belgicas prouincias diſpertitur: quorum numerum quis ineat? immenſa res planè eſt in tanto populo, tãtâ comprouincialium frequentiâ, qui ferè ab hac vnâ pleraque mutuantur: arbitreris matrem diuite ſemper vbere grauidam, cuique numquam deſit quod largiatur: arbitreris mare, cuius indefecta materia eſt; quanto plus hauſeris, tanto plus credas accreſcere; tantoq; plus influere, quãto plus defluit.

Pecuniaria negotiatio.

IAm ſi ad pecuniariam negotiationem reflexeris oculos, credes omne hîc orbis aurum effuſum. exemplo vno alteróve aperiam. Vidimus his annis, vix ſolidis diebus viginti, ingenti auſu, è priuati nobilis negotiatoris manu ſupra ſeptingẽta aureorum millia in militaria erogari ſtipendia: vidimus deinde ab eâdem manu, menſe vno auri millionem vnum; ab eâdem denique menſibus non tribus integris, portentoſo conatu, auri milliones duos, & ſuper hæc aureorum ſeptingenta millia. Addo aliud, neſcio an minùs portentoſum; & conferre lubet cum veteribus. Inter humana prodigia, æs alienum Milonis, qui Clodium occidit, Plinius poſuit: at quid ſeſtertiûm ſeptingenties, ad auri milliones ſex, quos priuati duo, priuato debuerunt nomine? quibus tamen Rex ipſe plura longè debuit. O animos non Spartâ, nec Româ, ſed Belgio, & Antuerpiâ vnâ dignos. Quid faciant Reges, in tam audaci fortunatoque priuatorum conatu? Quid Cæſar Dictator, cui ingens viſum eſt, poſt ſubactum orbem, poſt tot exercitus, tot terrâ marique prœlia, auri debuiſſe milliones ſex; cùm priuati duo non horruerint ad Cæſarianum æs; à quo etiam omni exuere ſe poſſe ſperant tam felici raroque euen-

euentu, quàm forti aggreſſi erant auſu? Quid Craſſus, cui ſatis fuit ad diuitis nomen legionem annuo tueri redditu poſſe, cùm ipſe in agris ſeſtertiûm M M. poſſideret? Quid Cæcilius Claudius, qui teſtamento edixit, quamuis multa ciuili bello perdidiſſet, relinquere ſe tamen ſeruorum millia quattuor, centum XVI.; iuga boum tria millia ſexcenta; reliqui pecoris cc. quinquaginta ſeptem millia; in numerato H-S. DC.? Quid Varroni narratus Ptolomæus, quem ſcribit octona equitum millia pecuniâ ſuâ tolerauiſſe; mille conuiuas totidem aureis potoriis, mutantem vaſa cum ferculis, ſaginaſſe? Quid Pythius Bithynius, qui platanum auream, vitemq́ue nobilem, totq́; modis laudatam, Dario donauit; qui Xerxis copias, ſepties nimirum centena LXXXVIII. hominum millia, excepit epulo; ſtipendium quinque menſium frumentumq́ue pollicitus? Et hæc prodigia humanarum narrantur opum. & tamen quanta hæc portio ad immanes priuatorum in Republicâ hac conatus, paucorum menſium auſu?

Iam ſi veteres intueamur, & ad retroſiores, oculos conuertamus; ſciunt omnes, quicumque antiquitatem ſciunt, non fuiſſe apud illos numerum vltra centum millia: multiplicari deinde hęc ad decies centena millia pro portento fuit. at ætate noſtrâ, & in vrbe potiſſimùm hac veſtrâ, auri milliones tam crebrâ etiam plebeiâ teruntur lin-

guâ, vt non minùs familiares nunc illi ſint, quàm talenta olim decem.

Nemo hæc mirabitur, qui cogitauerit, quidquid propè gemmarum, quidquid aromatum diues profudit Oriens, quidquid Occidens auri potens, in vnam fluxiſſe hanc vrbem. Vis propius aliquid, quiſquis opes metiri voles? intuere ciuilia hæc bella. aberraſſe ne credes à vero, qui ducentos auri milliones, ab hac domeſticâ ſanguinariâ charybde inenatabili impactos profundo dixerit? cogita quid Iberia vniuerſa vtriuſque ſuffulta Indiæ opibus; quid apud Battauos Gallia, quid Anglia, quid Germania, ſubſidiaria vni populo regna, prodegerint; quanto partium ſtudio Regnorum opes, ab his fluctibus deſorbendas, æmulâ potentiâ proiecerint; & comperies parum dixiſſe qui ducentos, fors & qui trecentos milliones dixerit. Pudet referre plura, & creſcere dictionem in hoc infelici numero. Ergo finio; lectoris ſubductioni relinquens, quantum auri annis ſingulis per vniuerſi orbis cambia & recambia abeat redeatque ad vos ingenioſâ deductione. nam ſi in mercibus quinquaginta minimùm abeant auri milliones, quis enumeret mutatitium cambiale aurum? aut ſuperari hoc à reliquo negotiatorio, ſibi, aut cuiquam perſuadeat?

Orbis

Orbis delicia, & in earum vſu moderatio. Nauium frequentia.

IAm quæcumque in cibum, quęcumque ad potum faciunt, ſi voles; ſi omnium gentium vina, Cretica, Italica, Germanica, Gallica, Iberica; ſi quidquid ad ſecundarum facit menſarum delicias; ſi pirorum, malorum, prunorum, ceraſorum, nucum, pomorum denique genus omne; hîc habebis: neque aurea deſiderabis, non punica, non cydonia, non mala citrea; non ficus, dactylos, vuas, oliuas, cappares. Quid, quòd pleraque fecundiùs hîc proueniant, quàm in patrio ſolo? Et in tantâ tamen omnium copiâ, cupediarumque, quas aut terra facili protrudit partu, aut curioſa donat manus palati proritatrix, varietate, tantiſque condimentorum ex altero orbe euocatorũ generibus, in tam profuſo deliciarum campo, tantam quantam in vobis videmus parcimoniæ regulam, quis non miretur? Plerique enim veſtrûm nec nomina eorum norunt, quæ ab vltimo orbe aut mari, diuite ſemper claſſe, tamquam ad alteram terrarum parentem deuehuntur.

Viuite felices, in quos quidquid vbique de raritate nobile, ſingulæ contulere Prouinciæ; quaſi in ornamentum vrbis huius, natæ ſint omnes, & in hâc vnam reliquarum labor ſudauerit. Viuite,

non tam diuite omnium copiâ, quàm inſigni raraque in tantâ benignioris naturæ largitione, parcimoniâ, felices. Viuite nulli Europâ totâ mercimoniis pares.

Nauium frequētia. Vidi cùm non ſemel flumen integerent naues, & tamquam ſtrato ponte calcandum ſe Scaldis præberet; multiſque non rarò ſeptimanis in anchoris naues ſtarent, priuſquam aditu ad littus facto onera deponerent: & erant omnium Regnorum onerariæ, deuehentes quidquid vbique ſummum primumque.

Artes mechanicæ.

ARtes quis enumeret? & laus tamen cuique ſua: ab ingenio enim omnes natæ, à quo omnis manuum dictatura. Paucas interim dabo, libero & ingenuo dignas. poſſem plurimas: poſſem propè quotquot orbe toto ſparſæ recenſere, quæ aut ab hac vrbe, tamquam à matrice ſolo, in reliquas orbis defluxere Prouincias; aut tamquam à nutrice excultæ, magnis locupletatæ incrementis, diuite ad ſuos auctu rediuere, feliciores ab hoc vbere, quàm ab illo vtero.

Et omnis quidem retrò antiquitas mirata Mileſios oues tondentes; Seres arbores nentes; Tyrios tingentes; Phryges inſuentes; alioſq; exinde herbarū ſuccis, & concharum alueis lanas incoquentes. Iam textricam Babyloniam artē quantis olim acce-

accepimus verſibus decantatam ? quanto illius ſingula Poſſidonius ſtudio proſequutus; quemadmodum torqueantur fila, ac ſuſpenſis tela ponderibus rectum ſtamen extendat: quemadmodum ſubtemen inſertum, quod duritiam vtrimque comprimentis tramæ remolliat; ſpatha coire cogantur, & iungi. vnde illud non minùs artifice calamo, quàm quidquid ibi manu luſum:

Tela iugo iuncta eſt, ſtamen ſecernit arundo.
Inſeritur medium radiis ſubtemen acutis,
Quod lato feriunt inſerti pectine dentes.

Quæ omnia, pariaque, aut his maiora, cùm in vnâ hac vrbe, & delectu rariore, & ingenio fecundiore, & arte ſint venuſtiore, ne attingam quidem. paucis tantùm ingenuis contentus, reliquas & numero plurimas, & opere portentoſas artes tacitus præteribo.

Ars Pictoria.

PIctoriam non tranſeo intactam; maximè cùm videam lege cautum, vt picturam ſoli ingenui exercerent, perpetuo interdicto ne ſeruitia docerentur, non Sicyone tantùm, ſed Græciâ totâ. Neque ego in magnâ hac arte, viuos attingam artifices, magna Europæa miracula: nam & modica in hac enumeratione gratia, & offenſa timeri poteſt magna. Si enim paucos enumerauero, quid niſi inuidiam exſpectem? ſi omnes, ingens

ſit

ſit labor: ſi hunc illi anteferam, quid niſi linguæ iacula, aut penicilli ſperem licentiam? venient poſteri, qui ſine æmulationis prurigine, magna ſæculi vrbiſque veſtræ nomina nobili calamo propalabunt. de quibus interim, vniuerſim hoc audeo: nullam in his penicilli gloriam deſiderari; non oris venuſtatem, capilli elegantiam, oculorum argutias, non reſpicientes, ſuſpicientes, deſpicienteſque vultus; non veſtium ſinus rugaſque; non venarum implexus; non articulorum membrorúmque decora, muſculorumque contuberationes, ac quaſi bulbos; non camporum læta, triſtiaque; non luxuriantes, cadentéſve nemorum vertices; non colles aſcenſu ſalebroſos; non montium dorſa paſcuis, latera viretis, opaca luſtris, aperta culturis, concaua fontibus, abrupta fecundata fluminibus. Sed neque priſcos in his deſiderabis artifices; non Athenienſem Apollodorum, Parrhaſium Epheſium, aut Xeuxen illius linteo deceptum, cui etiam palmam conceſſit ingenuo pudore, non Eupompum, Pamphilum, Demophilum, Melanthium, Echionem, Euphranorem, Cydiam, Pauſiam.

Verùm de vitâ functis, & quos mors extra inuidentię iactum poſuiſſe videri poteſt, mihi verba. Habuerũt propè ſingula orbis Regna magnos in hoc genere artifices; quorum nomina æternitati ſacrata, ab illâ omnium artium ſcientiarumque

q́ue admiratrice & laudatrice antiquitate. plures tamẽ vno ſæculo, ex hac vnâ Republicâ prodiiſſe, quàm ex multis retrò ętatibus toto orbe reperies. Repetamus gratâ veteres memoriâ, & quantum fas eſt componamus.

Celebratur ab illis Bularchi tabula, in quâ Magnetum prœlium, à Candaule Lydiæ Rege repenſa auro. At ego video apud vos Franciſci Floris cæli pugnam; Luciferum deciduum, ſuperſtantem Michaëlem, huius agmina inſultantia, terrentia, minitantia; illius è præcipitio pendula, ac in medio lapſu tremula, vt & cadere arbitreris, & mente turbatâ vltimâ blaſphematione cælum impetere. Video alibi Dei matrem conſcendentem cælos, ludenteſq́ue circumſecus angelos; vt & diffluere gaudio beatas illas mentes, & aëra pennis ſcindere lento ſuauiq́ue quodam remigio, arbitreris: ſed & omnem circa regionem cæli gaudium perſentiſcere; ita omnia lætitiæ quamdam frontem induiſſe videntur, depulſis mœroris ſignis. Huius etiam eſt Iudicium in die Domini magno. multa hîc ad horrorem; ſententia Iudicis, cuius adhuc vltima verba innatant labris, & indignantes oculi maledictum iaculãtes: inde corporum raptus, inferorum gurges; mixtæ infelici interitu maribus feminæ, iuuenes ſenibus: cæli dehinc amœna, corporumq́ue ad illa volatus, vt mireris tam diu ſuſpenſa aëri ſuo inhærere

hærere quaſi æternùm volantia: quoſdam etiam apud inferos torqueri, alios in cælo gaudio diffluere, æmulâ bonorum & malorum retributione; vt & ſpectatorem ſuum tormenta terreant, & alliciant gaudia. Dedit de eâdem re Iacobus de Backer, varium & nobile opus, dignum poſteritate & vitâ; & quod cum veteribus componatur.

Magnus fuit Parrhaſius Epheſius, qui Creſſam nutricem, infantemq́ue in manibus dedit: qui Athletam in certamine currentem, vt ſudare videatur; qui alterum arma deponentem, vt anhelare ſentiatur. Magnus Ariſtides Thebanus, cuius erat oppido capto ad matris morientis è vulnere mammam adrepens infans: intelligiturq́ue ſentire mater, & timere ne emortuo lacte ſanguinem infans lambat. Non erit inferior Petrus Bruegelius, qui Infanticidium Herodis in mediâ ſtatuit niue; vt & niuem credas, & ſanguinem iures; & exhorreſcas in illâ ſanguinis & niuis, candoris & ruboris, ſæuâ miſtione. Iam vbi matrem videris ſpargentem comas, lacerantem vultum, & pro ſudore lacrymas, tamquam ſalebroſos torrentes, vnicum cari ſolamen pignoris, protrudentem, quid dices? quid vbi alteram, quaſi iam iam cadente animâ, aut in vltimo ſecretionis ſuæ ſpiritu iacẽtem; in quâ cùm nihil videas lacrymarum, mortis videas plurimum: vbi tertiam vno vulnere lac & ſanguinem fundentem, pendentiſ-

q́ue

que ab vbere infantis animam imbibentem; vt & infans lac ſanguinemq́ue bibat, & animam in eamdem nutriciam mammam iaculetur, tamquam redditurus vitam, à quâ acceperat; non inclames, Viciſti? quid vbi infantem ingenti vulnere confoſſum, in quo intelligere poſſis quantum reſtet animæ, & in vltimâ illâ proiectione niuem pro vberibus ſugentem, quaſi in redhibitionem animæ per vulnera fugientis; non acclames, Io triumphe?

Ingens gloria Timantis, cuius eſt Iphigenia, oratorum laudibus celebrata: quâ ſtante ad aras periturâ, cùm mœſtos pinxiſſet omnes, præcipuè patruum: in quo cùm omnem triſtitiæ imaginem conſumpſiſſet, patris velauit vultum, quem dignè non poterat oſtendere. Erítne minor Quintini Meſſys, à quo habes demortuũ Chriſti corpus linteo inextenſum? Videbis hîc ſub caræ ceruicis onere, non tam põdere quàm dolore fatiſcentem Nicodemum, ſuccidentibus genibus. Videbis Dei matrem, quæ in cruce ſteterat, in filij morte tamquam laxatis neruis, ſolutâ cõpage, decoriter ſubſidentem, ni à diſcipulo, cui commiſſa, ſuſtentetur quaſi in ſubſidium: cui etiam, non vt ſub pondere cari pignoris, ſed vt ſub ingenti mœroris mole, genua labant. Videbis & Magdalenam pugnantibus inter præcordia mœſtitudine & amore, vicariamq́ue animam pro dilecti animâ ſpondentem, dum

capillum ſpargit, vnguenta parat, & capillorum & vnguentorum & oblitam ſui. Habes & Ioannem, in ardenti aheno, æſtuante oleo & tamquam de inſeſſoris ſui victoriâ indignante, animo vultuq́ue pacatum, ac quaſi à tepenti medicante balneo recreatum. Habes puellam pſaltriam in Ioannis cæde, inuerecundo librato veſtigio, terram non tam inambulantem, quàm verrentem: habes puellæ matrem, quæ libidinis oculos in demortui caput iaculatur, tam impuro obtutu, vt frigeat omne lupanarium ſcortum, præ hac flammâ. Magnus Xeuxis. Inferiórne Ioannes Hemſſen? aut cuius ingenij artiſq́ue decus maius? intuere vtriuſque penicilli, tamquam doctæ matris eruditos partus; dubitabis, magíſne eluceat illius Iupiter latera claudentibus diis, an huius Prodigus Bacchidibus circumſeſſus; illius Hercules dracones ſtrangulans, an huius Prodigus deiugulato marſupio, fuſtes pro genis baſians; illius Alcmena matre pauente, an huius Prodigus incertus animi, pugnantibus inter ſe, fame, frigore, erubeſcentiâ, præteritorum memoriâ, futurorum metu. Quid quòd in eâdem tabulâ non vnius gloriam æmulatus? Clarus veteri famâ Niceas, qui ſupra reliquos, canes proſperrimè expreſſit: at noſter felem, quæ nihil illius concedat moloſſis. Clarus Pauſias, cuius boues imitati multi, æquauit nemo; ac neſcio an huius porci inferiore lintrem degrunniant miraculo.

raculo. Clarus Timomachus, cuius Medeam octoginta talentis venumdatam accepimus: ast ego dubito, dignóne satis auro permutari possit Hemsseni Lena, exertâ impudenti linguâ Prodigum inter amicas ludens. Taceo tabulę huius reliqua, mensæ apparatum, senem bibulum, cæcum citharœdum, operisque auctorem varias vno spiritu tibias animantem, omnimodis peritum vt pictorem ita & modificatorem.

Varro narrat cognitũ à se Posim nomine, ab eoq; factas Romæ vuas & pisces, ita vt nõ esset aspectu discernere à veris. Quid diceret si culinam vidisset Ioachimi Buecklaer, in quâ poma & hortorum reliqua; in quâ altilia, carnes, pisces, ita rem mentiuntur, vt non vnã fallant ancillam coquariam?

Fuit & Pamphilus, cuius est Vlysses in rate, vt & periclitari videas, & sperare: & Echion, cuius est Liber Pater, in quo victorem agnoscas, & hederatam tamquam à torculari lubentiam. Apud vos verò Guilielmus Key: cuius est Christus immoriens cruci, latroque inter blasphemas vltimâ desperatione voces animam ingenti corporis contorsione euomens; alterque culpam agnoscens, & veniam deprecans. Sed super hæc, senex venerandâ canitie, læto vultu, ore blando, cui nihil desit extra vocem: nam & animam inesse reris, ita oculi, os, vultusque reliqua, totam cum penicillo mentem afflatam testantur.

Laudatus etiam, & inter primos numeratus Protogenes,qui anhelantis canis ſpumam, meliùs iratâ ſpongiâ quàm penicillo expreſſit: cuius etiam eſt Satyrus tibias tenens & inflans, & variâ concentus expectatione auditorem fallens. de quo illud veteres, omnia illi cum Apelle fuiſſe communia,niſi quòd ille manum de tabulâ neſciret tollere, memorabili præcepto, nocere ſæpè nimiam diligentiam. Neque Protogene minor Martinus de Vos; cuius eſt, auerſantis pſaltriæ vultum,magni Baptiſtæ caput; truncumque corpus,tamquam à recēti vulnere & lapſu ſupinum. Huius etiam eſt Antonius in aëra raptus, tantâ ſtipatus monſtrorum ſæuâ varietate, vt nihil neceſſum ſit ad terrorem inferos adire; vna te tabula docebit quid timere debeas.

Fuerunt & alij ſinguli in arte, quam profitebantur,magni. Hic Callimachi exemplo non ſaltantes Lacænas,ſed ruſticum agmen recoctum cereuiſiâ, tam certâ expreſſit agrariâ lege, vt nec Bacchum deſideres, nec illicem tibiam. alij,nemora, arbores,frondes,luxuriantesque comas, ac quaſi à vento motas dederunt, vt & ſibilum exſpectes, & aues fallant infidâ ſede. plureſque hîc etiam, quos graue foret recenſere, & curioſo volumine percenſuit Carolus van Mander. Vt ſi ſuos iactet Italia Vrbinos, Angelos, Tizianos; ſuos Germania Dureos, Holbenios, Aldegrauios: ſuos

Petrus Balten.

Cornelius Molenaer

Ioachimus Patenier,

Ioachimus Bueckelaer.

Ant-

Antuerpia poſſit Quintinos, Florios, Bruegelios: vt vnam iam vrbem cũ tot laxiſſimis regnis ingeniorum magnitudine audeam componere. Quid ſi ciuitatis huius reliquos? quid ſi vniuerſi Belgij nobiles pictores adduxero, & è ſingulis oppidis ſuos euocauero, quantos darem? Cleuios, Brilios, Cockios, Congnetos, Mabuſęos, Moſtardos, Moros, Schoorelios, Aertſios, Hemskerkios, Pourbuſios, Barenſios, VVinghios, Hoſnaglios, Cocxios? Cocxij eſt Antuerpię Sebaſtianus iaculo trãsfixus: in quo videas ſentire animam, ſiniſtri pedis femoriſque retractu, cùm intima, ſagitta depaſcitur: quin & ſpectatores vulneris dolorem ſentiunt: & Georgius ab eâdem manu trunco affixus; rotaque crudeli circumactu Martyris membra perpetuis nouaculis dilaniatura, in ipſo volutionis ſuæ initio cælo tacta, & in crudelitatis miniſtros eo potentiùs ſæuiens, quo in vnũ Martyrem multorum carnificum ingenia ſudauerant. equos hîc habes cum ſeſſoribus turbatos; vnum etiam excuſſum pronum in terrâ, in cuius nudo dorſo omnis ars certare videatur: neque minor hîc naturę expreſſio quàm in Apellis equo, ad quem adhinniuerunt equi viui. Nullus ſit finis ſi pergo. ergo abrumpo, & in medio curſu gradum ſiſto. totamque hanc artem, humanæ æmulam naturæ, cogitationi potiùs cuiuſque quàm calamo committo.

Scul-

Sculptoria, Calatoria, Inciſoria ars.

PIctoriam, Sculptoria comitatur; in quâ, non erubeſco fateri, vincimur numero. agnoſco enim ſtatuas, variis in regnis, ad inuidiam propè omnis naturæ fabricatas. Memini Apollinis cubitorum XXX. ex Ponto à Lucullo delati: memini Iouis cubitorum XL. à Syſippo facti; memini Solis Coloſſi cubitorum LXX. trecentis à Charete talentis fabricati; & ſuper hæc Mercurij, in quo Zenodorus annos ſolidos decem ſudauit H-S. CCCC. Iam Phidiæ Olympium Iouem quis ignorat? quis Polycleti pueros talis ludentes; Lyſippi tibicinam temulentam; Praxitelis Proſerpinæ raptum; Calamidis equos; Creſilæ vulneratum; ceruum Canachi; Demetrij Mineruam muſicam; Euphranoris Paridem? quis Lycij pueros ſufflantes languidos ignes? quis aquilã Leocræ ſentientem quid rapiat? quis Nauceri anhelantem luctatorem; Amazones Strongylionis? quis Theodori muſcam, currũ & aurigam alâ integentem? quis Epigoni infantem matri interfectæ miſerè blandientem? quis denique Callimachi neſciat ſaltantes Lacænas? Hæc marmore, hæc ære, hæc vario lapide tot manus luſerunt, vt numero vincamur. Neque tamen adeò egeni etiam in hac parte veſtri: nam ſi non erubeſcit veritas, pauci è veſtris omnem explent numerum. quis enim Antonium van Breda, Cor-

Cornelium Floris, Ioannem de Hase, Ionghelingum, Paludanum nouit; quis horum opera, qui non inclamet, Non impari felicitate fluxerunt hîc æra, steterunt marmora.

De Cælatoribus verò quid dicã? nobiles in arte, Ariston, Lesbocles, Prodorus, Pithodicus, Polygnotus, Stratonicus, Scymnus; omnes argentum cælare soliti. quibus nescio an quidquam concedant vestri, Matthæus Valck, Vdalricus Spirincx; & ante omnes VVolfgangus van Breda, qui primus malleo stiloque substratâ pice cælare docuit, cùm antè fusili omnes ductu laminas in formas cogerent. ergo vincitis, habet hîc enim omnis retrò antiquitas quod discat, quod imitetur. *Cælatoria*

Iam æris argentique Scalptores quo statuam loco? cedit omnis vetustas. Sæculi hæc beatitudo nostri est; tantâque naturæ imitatione, vt nec picturæ, nec cælaturæ, nec statuariæ quidquam arti debeat. Scio varias Prouincias magnos in hac arte dedisse, noui Dureos, Aldegrauios, Leidios. nemo tamen cum vestris, tenuioris incisionis elegantiâ, nemo oris vultusque venustate, nemo blandâ genarum adlubentiâ, nemo oculorum amœnâ suauitate certauerit. vincitis. ipsaque adeò natura æmula iam arti, lineamentorum melleo quodam ductu vinci se miratur, & dolet. *Incisoria.*

Ac nescio an non magis, cùm etiam calamo

æquari, propè audeo, ſuperari ſe videt. Nemo mihi hîc veteres; nulli ſunt. nemo ab alio orbe Chinenſes aut Iapones; fruſtrà euocabit. nemo à vicinis Regnis; nihil reperiet, quod veſtris componi poſſit: ita mortui, vnius calamo, vitâ quâdam donantur, vt viuere arbitreris; nihilque iam extra vocem deſideres. qui ſi eâ felicitate animam expreſſerit quâ corpus, quid de vitâ dubitemus? Ergo calamo vincitis, quidquid vſquam antiquè, quidquid nouè fuit. & hęc gloria veſtra eſt. Fuerũt qui imitarentur, nec ineleganti ſequelâ. Verùm vmbras ibi videmus corporis veſtri; & quaſi repercuſſorias quaſdam voces ad humanas veras. Efferat nunc hîc ſua antiquitas, Apollodori Aiacem fulminatum; Xeuxis Alcmenam, Pana, Penelopen; Tiberij Archigallum; Pamphili Vlyſſem in rate; Ariſtidis ægrum; Pauſiæ boum immolationem; Euphranoris equeſtre prœlium; Niceæ canes; Athenionis agaſonem; Cydiæ Argonautas; Timomachi Medeam; arteque ſuâ claros reliquos: vnus veſter, calamo, nulli veterum cedit. Sint Attali, Demetrij, Hortenſij; non deerunt, qui aut octoginta, aut talentis centum, qui H-S. LX. aut CXLIIII. mercari velint vnius opus calami. quo etiam tamquam Apelleo penicillo, purpureum addit genis decus, labraque tingit; vt nihil interſit, ſi qua fides oculis, inter hęc emortua, & totâ plena animâ. Hinc nihil dubitem aſſerere,

rere, ſi exurgant Critias, Neſtocles, Hegias, Scopas, Lyſiſtratus, Stenius, omneque variâ ſemper olympiade artificum genus, fore, vt cum Xeuxe, vni palmam calamo, tamquam Parrhaſij concedant linteo.

Ars Typographica.

TRanſeo ad Typographicam, orbis portentum, ingenij miraculum. in quâ quis referat ſingula? quis chalybem tamquam patrem; quis æra tamquam matrem? quis plumbum ſtannúmve tamquam fecundum ſemen, fertili immiſſum vtero? atque hinc proles quibus æternùm viuitur. in quibus tam variè ars ludit, vt erubeſcat natura ſe ab humano vinci ingenio. Iam ſi in ſingulis characteribus numerum cogites; ſi intercurrentia ſpatia; ſi accentuum, ſi diſtinctionum ſenſum diſcriminantium varietatem, ſine quâ ille tamquam ſine vitâ iaceat; ſi nexuum dehinc, tamquam vinculationis indicia; ſi quibus plus intelligitur quàm exprimitur ſigna, quæ ingenioſâ deſruſtatione & demembrant verba, & largiuntur integra; ſi maiores dein characteres, tamquã agminis ductores, & capita ſupra reliquam turbam efferentes conſideres, quis non tot in vnâ re portenta quot res arbitrabitur? Quòd ſi ad prælum oculos circumferas, plena miraculo ſunt omnia. nam quæ infrà marmora, quæ ſuprà æreæ laminæ

tamquam cylindri, quæ latera ligna claudunt, quæque hîc gemunt, ſudant, ludunt? Iam verſatilis inter chelonia ſupera & infera ſuccula, quantâ baſim premit libellâ, quâtâ exſoluit? Quid vectes referam, trochleas, ductarios funes, quid anſas, fibulas, tympana? quid pilas tomentis fartas, miro in orbem flexu tamquam torno ductas; colore deinde tamquam pingui ac adipato quodam rore tinctas, quo characteres fecundantur? qui deinde è ſtatione ſuâ, in chartam tamquam alienum agrum, exituri, nouo dominum beant fructu, à quo vita etiam poſt funera redit. Viuit enim qui non moritur. non moritur qui in cuiuſque noui lectoris oculis & pectore vitâ viuit nouâ.

Hanc vitam à Plantiniano prælo quâti accepe-runt? perierât æternæ inſepulti obliuioni; aut tamquam animâ numquam conlatâ, aut tamquam vniuerſim ereptâ, iacebant proſtrati in perenni quodam ignaueſcentes ſopore; ni ab hoc afflatore, nouâ redanimatione rediiſſent in vitam. Scio in omni propè gente floruiſſe in hac arte nobiles; noui è Latio Manutios, è Germaniâ Frobenios, è Galliâ Stephanos. at vos vnius Plantini nomine omnium tenebraſtis nomina. Si ſidera illi Regnis ſuis; Sol veſter fuit; non Vrbi huic, nô Belgio; ſed Orbi, quà patet. Et vt omnia huius magna, nihil maius fuit Bibliis Regiis. quæ quicumque è Latio, Græciâ, Palæſtinâ, Chaldæâ, Syriâ intuebi-tur,

tur, non exclamet, Vicisti; octauum orbi miraculum hîc est? Et non tanti machinatorem operis, altè sublatum, per quidquid est orbis sicco deuehant pede, viridique

— aduelent victricia tempora lauro,

quotquot nobilissimæ huius & æternaturæ artis cultores, Regna & Imperia souent?

Ars Architectonica.

SEquitur Architectonica, ars nobilis. quales verò quantique in eâ, cùm vrbs loquatur vniuersa, quæ supra reliquas orbe toto caput exerit, tum vnum DIVÆ MATRI sacratum templum locuples mihi testis; cuius si surgentes parietes, & conatum ostentantes intuearis, miraberis animos ingentesque ausus, prodigioso quouis per sæcula opere maiores. vt iam si pyramides Regum, quæ orbem famâ impleuere, cogites, humiles arbitreris casas præ hoc molimine. Cogita quas vbique voles, & ab vtroque orbe accerse in vnum, siue quas in Arsinoë, siue quas in Memphi, siue quas sex & sexaginta hominum millia annis viginti, siue quas octo & septuaginta annis construxisse produntur; in quibus, in raphanos & cæpas, mille & octingenta talenta narrantur erogata; reperies audaci operis vestri conatu, quidquid in illis magnum fuit, fuisse minus. Iam turris operi imposita, quanta? parem nescio an ętas omnis retrò vide-

 rit:

rit: etiam in illâ, quam insula ostentat, Pharo, octingentis à Gnidio talentis ædificatâ, inueniet quod vincat: maximè cùm in ambitu angustissimo, in prodigiosam exurgat celsitatem; portentosum per omnia humani opus ingenij. Multam, veteres posteritatis auidi, dum in cæmento luxuriantur & lapide, impendio nulli profuturo, gloriam vesanâ quæsiuere dementiâ; nusquam fidem repertura, nisi ab oculatis denuntiarentur auctoribus. Super quæ omnia, immania narrat Varro de Porsenæ Hetruriæ Regis monumento: cuius cùm enumerasset pyramides, cùm æneum in summo orbem, cùm huic orbi quatuor alias superstantes pyramides, altitudinem erubuit adiicere: meritò: cùm insanæ hæ moles nihil tegerent præter cineres. Potuit aliquid vilius, potuit fœdius, ac quasi in contumeliam humani generis certius aliquid excogitari pyramide, quam meretricio quæstu Rhodope Aesopi fabularum conserua posuit? fuit tamen hæc vno omnium ore laudatissima; veterumque adeò iudicio prima. Quæ omnia, si vestra spectem, si Deo in DIVA MATRE dicatum templum, si ingentem in hoc conatum, nulla iam sint; & submittant volentes operi vestro fasces. Adde, quòd illa in nudam vanamque ostentationem, in fatuæ potentiæ propudiosam lasciuiam: at vester omnis labor sudauit Deo.

Verùm

Verùm dum vetera confero, ne verbis lusisse me nudis quisquam arbitretur, componam celebratissimum orbe toto Ephesię Dianę templum, plurium, Plinio teste, librorum opus; viginti & ducentis annis ab vniuersâ Asiâ factum; cum vestro, DIVÆ DEI MATRIS magno nomini inscripto. Fuit illius longitudo quadringentorum & viginti quinque pedum, latitudo ducentorum viginti, ac in eo columnæ centum viginti septem. Templi verò vestri longitudo minimùm pedum quingentorum & decem; latitudo plurimùm ducentorum quadraginta, ac non ignobili parte sui, sexaginta & trecentorum pedum. Iam columnas quis enumeret? siue quæ sub ingenti fornice tamquam sub cælo Atlantes sudant, siue quæ latera claudunt, firmantque vniuersam machinam ingeniosâ dorsuatione? numero Ephesinas superant. Reliqua ædis vtriusque, cogitationi cuiusque potiùs quàm calamo committo. perfacile enim erit ex hac rudi vtriusq; diductione, reliqua templorum assequi. Iam si priuatorũ domus intuearis, vix oculis credas, ita in immensum exurgũt: nec raro in pedes octoginta, centũ etiã; & tamen tam exilibus lateribus, tam tenui vestibulo, vt plurimùm parietes nõ nisi pedem vnum latitudine expleant; ac non raro ne pedem quidem. & perstant æternùm: vt arbitreris nullum sentire senium, nullumque videas reformidare ven-

ventorum incurſum : ſæuiant illi ; ſtant domus tamquam ære fuſæ,ac ne veſtigia quidem ſæuitiæ referunt.

Venio ad publica. Senatoria domus quanta? è ſolido ſtat illa marmore;nouoque decorata ſaxo, peregrinum oſtentans ſolum,

Premit columnas vltimâ reciſas

quas arbitreris Africâ. has inter quadraginta & nouem lati ducunt aditus, oſtiaque totidem,totidemque negotiationis atria, è terrarum vltimis diuitata. Hîc ſi quis curioſior artem genuſque ſingularum velit partium, tamquam membrorum;dabo paucis, ne & defuiſſe videar,& prolixitate nauſeantis ingenij faſtidium prouocaſſe. Pars infima variegato ſtat marmore, Tuſcanâ manu, incultiore ſæuioreque ſtructurâ ;cogita Centauros,homines equis ſuis implexos, aut durum Lapithûm genus. Altera Dorica . quâ olim Herculi & Marti ſacrauit ædes Antiquitas . hac Dores ſtructurâ delectatos accepimus : quæ plus oſtentat virilis roboris,tamquā humeros latos, ingenteſque membrorum artus, quàm feminei ornatus. Tertia Ionica, quâ Iunoni,Libero , Dianæ, Iones primitus templa dicarunt,muliebris gracilitatis æmula,quę nec virgineam referrent mollitiem,nec virile pectus,non oſſa,non lacertos: ſed matronali contenta maturitate, quidquid aſperum eſſet ac quaſi cęſtuoſum,fugerent;quidquid nimiam

nimiam ſaperet mollitudinem, auerſarentur. cincinnis tamen,ac tamquam femineâ capillaturâ decoriter diſcriminatâ. Quarta perpetuo columnata in orbem ambitu eſt. Frons operi toti prominet columnarum ſignorumq; nobili ſymmetriâ:omnia è maculoſo marmore,Lydio intercurrente lapide & miraculum augente. contabulatio frontis vniuerſi,ima Tuſcana,ſecunda Dorica, tertia Ionica eſt, quarta Corinthia, quâ fontium Nymphis ſacraſſe tẽpla veteres accepimus, mirâ exilitate,& virgineâ teneritudine. atque hîc ornamenta capite dependẽt, acanthi foliis, Callimacho repertore,perſimilia: totam denique floridam, faſciiſq; caput circũcinctam reperies. Quinta Italica,ſeu mauis, Cõpoſita:ex Ionicâ & Corinthiâ decorem mutuata. Hîc florum frondiumq; & pomorum videbis implexus, coronario luxu, foliis flores & fructus intercurſantibus: nec rarò trophæis ornata militaribus. in cuius medio effigies Dei Matris eſt, Polycletæâ manu, Apellæo ductu. Quam vos, immani deturbato coloſſo, ingentium ab vrbe hac conditâ beneficiorum à beneficâ illius manu acceptorum memores,gratâ ſtatuiſtis memoriâ: frendeant licet Copronymi, fremant Iſaurici, rideant Diagoræ,ſtomachentur Cyrenæi, vos hanc DIVÆ MATRIS effigiem, teſtatiſſimam ſtatuiſtis orbi, fidei à tot ſæculis acceptæ,ac iam inde à VVillebrordo in hanc æta-

G tem

tem tutatæ, tesseram. Pergite felices, æmuli maiorum, quorum liberali dexterâ, cunctis propè Belgij orbisque Christiani primis vrbibus, Diuæ Dominæ nostræ, augustissima stant templa, priscæ probitatis ac Religionis monumenta. Latera Centauri cingunt, monstrorum domitores, ingentibus armati clauis; vt nihil iam mireris cæstus

— quibus acer Eryx in prœlia suetus
Ferre manus, duroq; intendere brachia tergo;

cùm illos intueberis, quibus non modò magnũ Alcidem contra stare, sed & indubitatum audeant triumphum sperare. Excipiunt Centauros pyramides, clauduntque tamquam nobili metâ, opus nobile. Sexta, pro columnis hîc Caryatides ostentat, quasi in hac etiam vrbe, Græci Persico defuncti bello de Caryatibus æternùm triumphent; ibi Persicum ex hostilibus manubiis trophæum, Lacones Pausaniâ duce statuisse credes: tamquam superbiâ castigatâ, barbara simulacra, tecto deridiculi Atlantes, domitas subiicere ceruices cogantur. Opus vniuersum integit superstans aquila, expansis alis: tamquam si corporis sui molem, quadam pennarum velificatione, modico caudæ gubernaculo, contabundo volatu, in certam dirigat metam; aut in aliquam, fulminis vice, de cælo ruat prædam: putes perpetuò pendulam singula intueri, montes, campos, vrbes, feras,

feras, homines; ac per illa indefeſſa remigia magnum aliquid ſpirare.

Quàm verò non vno calamo, non vrbis modò huius ſed Europæ adeoque Orbis totius negotiationibus deſtinatus locus, ſed multis, magnis, nobilibuſque digniſſimus? huius area periſtylio ambitur auguſto amploque, quadraginta & tribus è Scocinio patrio marmore columnis ſubnixo: quarum ſcapi, mutuum mutuâ elegantiâ lenocinium præſtant; ita ſinguli alio atque alio elucent ornatu, tamquam ſi ſingulis ſingulæ inaraſſent doctæ manus, (quaſi facili ductilique terræ vomere aut rotâ) vt mirum ſit potuiſſe in tot columnis tam diuite varietate ludere ingenium vnum, adeò diſcriminatâ paraturâ, vt cùm ſinguli ſuo ſtent cultu, nullumque ab aliis mutuentur, tum mirâ ſimilitudine, ſpectatoris oculos, læto gratoque circumueniant dolo; dum quos primo obtutu cenſebant per omnia pares, propiore diſquiſitione, toto deprehendant, qui ſingulis inerrat, diſpares ornatu. Hîc columnis triformes inſiſtunt arcus opere Gotico, ſaxeis paſſim foliis tam ſcitè interludentibus, vt prouocare arbitreris omnem de peritiâ vetuſtatem. ſed & periſtylij fornix cùm columnis de varietate & elegantiâ certat, tam raro varioque ductu, vt dubites varietas elegantiam, an hæc illam ſuperet. *Burſa.*

Non tranſeo hîc ingēti ſumptu & auſu, venden- *Aulæorum officina.*

 dis

dis exædificatam domum aulæis, quæ raritate suâ meritò per omnes eat ætates postumas. Patet in longitudinem pedes octoginta supra ducentos, respondetque operi latitudo. complectitur verò ambitu suo sex & viginti loca, aulæorum reconditoria, vt arbitreris cellas promas omnium in hoc genere elegantiarum, opumque nullo calculo metiendarum; ad oculorum quantumuis curiosiorum certissimum stuporem: ita supra artem bysso pleraque & auro grauida, dubium relinquunt, ars opulentiam, an hæc artem vincat. Quamquam si ex vero singula metienda, dicēda, perfacilè vicerim, nullâ olim vetustate superatam, æquatam sæculi nostri artem, nullâ. Scio veteres variâ in veste ad miraculum lusisse. quis enim ignoret Istrianas pexas, quis scutulato è Lusitaniâ textu; quis Martiali decantata gausapa,

Nobilius villosa tegant tibi gausapa citrum?

aut cui Lucilianæ ignotæ

Psila, atque amphitapa molles cũ ingentibus villis?

qualia Plinio amphimalla, & villosa sunt vẽtralia. quis Phryxianas nesciat togas, nouissimis Augusti temporibus (Fenestellâ teste) nobiles? iam papaueratas quis non audiit? quis non pictas & triumphis natas? crediderim à Mauris: præit Martialis:

Quando eques & picti tunicâ Nilotide Mauri.

Quin & Phrygiâ legimus pictas acu; an non & Ægyptiâ?

Quod

Quod Niloti acus compressum pectine Serum
Soluit, & expanso laxauit stamina velo.

Sed & auro habemus intextas, Attalo repertore, vnde nomen Attalicis. Colorum exinde varietas Babyloniâ primùm manu de venustate certauit, & nomen imposuit. innuit Martialis eleganti versu:

Non ego prætulerim Babylonica picta, superbè
Texta, Semiramiâ quæ variantur acu.

Plurimis etiam liciis intexere Alexandria docuit. Hæc veteres: quæ si cum nostris componantur, dices agraria illa esse, & in siluis nata; vrbica nostra, & à summis ingeniis profecta. Scio inter obiecta Capitoni crimina, Babylonica fuisse triclinia, quę sestertiûm octingentis millibus venerant. Scio quædam Neroni principi quadragies sestertio stetisse. lusit ad hæc Silius:

——Fuluo certaret vt auro
Vestis, spirantes referens subtegmine vultus.

At hæc illâ ætate, & in nouitiâ tunc repertura, quę ferè pretia à nouitate metitur. Quæ si vestra vidisset, nulla satis digno pretio cōpensari potuisse arbitrata foret: nunc frequentia vilitatem pretio peperit, ita abundantia semper in se ipsam contumeliosa est. Idem videmus in omni re. apud barbaros enim quosdam quia copiosum & vernaculum est aurum, auro vinctos in ergastulis habent, & diuitiis malos onerant; tanto locupletiores, quanto

nocentiores. cùm contrà peregrinitas vbique gratiam repererit, à quâ res queque pretium possidet. De varietate verò, & innumero propè colorum in vestris lusu, quid dicam? superat res ipsa fidem, adeò in immensum creuit, ingenio superante naturam. nullus hîc color abest, cogita quem voles; ac si exemplum poscis, nulli pauones, siue quà colla florent, quà terga fulgent, quà caudâ iacent, tam variâ vestiuntur plumâ, quàm sæculi nostri vrbísque vestræ tapetia: ita multicoloria, discoloria, versicoloria videas, totiesque propè mutanda quoties mouenda; ac in omni flexu reflexuque alium atque alium colorem ostentantia: vt nescias an ludat aliquis error in re seriâ firmâque. Hoc, vt reliqua taceam, singulare, non reperiri parem in Europâ locum, tam diuite conditorio, tam cõcinnâ commodâque in omnem venditionem opportunitate, vt non aberrauerit, qui illum cum Orientis alite, de singularitate famoso, de posteritate monstruoso, qui semetipsum funerans renouat, natali fine decedens atque succedens iterùm Phœnix, contulerit. omnia respondent. vnicus est Europâ, adeoque Orbe toto, locus. seipsum funerat, cùm venditione atria nudat: & tamen, nisi nudet, aut pereant opes, quas ipsum emedullet ignauum sterileque senium, aut non succedat posteritas, nisi locum secuturis priorum secessio faciat duplici fœnore, venditione, emptione; totief-

totiesque iterato, donec tandem hæc in orbem decessio successioque dominum locuplete beet ærario.

Possem hîc de domo Hansaticâ: & fors aliquid iure poscat suo: parebo, sed paucis. Protenditur longitudo in ducentos & octoginta plus minus pedes, latitudo minor est. absoluitur contabulationibus tribus. prior augustis laxisque in omnem partem seruit atriis, merciumque custodiæ. reliquæ trecenta complectuntur cubicula, quæ singula, singulis mercatoribus sufficiant. rarum hoc: & dubito, an in vllâ gente. turris domui imminet Corinthio opere conspicua; quæ latè quaquà versum, quidquid in vrbe, quidquid in vicinis agris, flumineque, læto prospectu retegit. *Hansatica domus.*

De Arce verò vestrâ quid dicam? quid simile reliquus ostentat Orbis? quid Circus Cęsaris, quid Cauea ad hanc Scauri; quid theatrum Curij; quid Labyrinthi portentosissima humani ingenij opera; quid Gnidij turris? quanta procurrentia in mutuum subsidium propugnacula? quanti in totius operis tuitionem surgentes colles? Quid referam commeatuum, quid apparatus bellici reconditoria? quid reliqua siue in ipsâ arce, siue extra illam tutoria propugnationis loca, quæ pediti, quæ equiti, quà procurrendo, quà defensando, sufficiant? noua in singulis miracula qui dixerit, nusquam aberrauerit. *Arx.*

Aqua-

Aquæ-ductus, Anthlea, machina Ctesibica.

VEnio ad Aquæ-ductus, Architectonicæ non vltimam laudem. Magnum omni antiquitate miraculum aquæ-ductus Romani. siue quos Q. Marcius Rex, Senatus iussu, actis per montes cuniculis, præturæ suæ tempore adduxit; siue quos Agrippa in ædilitate, centum & quinque salientes, ac septingentos lacus; siue quos Cæsar auspicatus, perfecit Claudius; à lapide nimirum quadragesimo ad eam excelsitatem, vt in omnes vrbis montes leuarentur fontes: in quod opus erogatum sestertiûm ter millies. at ego nescio an vester labor, cùm absit ab impendio, ingenio cedat: cùm in vnam domum aquam coëgistis, quæ exinde in omnes defluat officinas cereuisiarias; tantumque singuli nullo labore admittant, quantum res postulat, nusquam deficiente flumine. nec ingenti hîc morâ opus aut tempore, momento propè cuiuscumque sitim explet: neque spem fallit mentita copia, aut exarescit diues vena: quantumque haurias, semper superest; semper reperies quod erogando sufficiat etiam sitientissimis cacabis, nocteque dieque omni, tot locis, tantâ vrbe calentibus, bullientibus, haurientibus: quæ non huic ciuitati tantùm, sed & vicinis sufficiat. Quoties aquæductus Romani sederunt, aut exarescentibus fontibus elementum nega-

negarunt? quoties ſubito languore populum fruſtrati; quoties plenâ morte ad dura conſilia coëgerunt? At veſter labor, perpetuatura dedit, & quæ tot iam annos nullum non dico ſenium ſentiunt, ſed nec attritionem iuuentæ. perſtant enim pari re dhibitione quâ primâ die: hauriuntque, largiunturque eâdem felicitate; cùm nec quod hauriatur deficiat, nec quod largiatur deſit.

Quid Anthleas referam ingenioſo aquam ſubuectantes ſuctu; dum è terræ viſceribus colatam aquam cribro, modiolus haurit; vectiſque depreſſione in ſublime elatus embolus, aquam ſugit ſequente elemento, ne per inane ſpatium fruſtretur conatus, naturâ vacuum auerſante, inferiore aſſario aditum receptui præbente, ſuperiore verò incumbentis aquæ pondere preſſo: hinc vectis eleuatione dum deprimitur embolus, dum aſſarium infernum, aqua quę in modiolo eſt cluditur, aſſariumque ſupremum loco cedit ne obſiſtat embolo deſcendenti; iterataque vectis depreſſione emboloque elato, quæ ſuperiore ſteterat aqua loco, in caſtellum euehitur, ſuperiore depreſſo aſſario; eademque operâ noua ab imo putei aqua exſugitur, l[illegible]cum faciente aſſario inferiore; perpetuo quaſi ſuctu, ſuccedaneâ quà depreſſione quà elatione, indefecta hîc aqua eſt. Neque hæc, quaſi laus iſtæc vna debeatur vobis, Anthleamq; reliquus ignoret Orbis: verùm quòd *Anthlearum vſus & frequentia.*

 [illegible]ro-

propria laus ſit veſtra, tantam huius paſſim hîc eſſe frequentiam, vt raras vrbe totâ reperias domos, quæ non diuite illius gaudeant vbere, è quo inlatentem aquam terræ, tamquam matrici, pronâ faciliq́ue quiſquis volet, etiam puer, hauriat manu; cùm reliquorum vrbes Regnorum, vnam aliquam alterám ve, tamquam vnum alterúmve enumerēt miraculum.

Machina Cteſibicæ vſus. Frequens exhinc machina Cteſibica Anthleæ iuncta; vt quam hæc è terrarum intimo exſuxit aquam, illa in eminentiora felici protrudat robore; vnde naturali ſuo delapſa pondere, per inuerſum ſiphonem in ſubiectum deducitur labrum, è cuius medio tranſmeatoria fiſtula in fontem ſalit: ita naturam ars imitata fortunatâ æmulatione quid non audet? quidq́ue adeò non aſſequitur dum imitatur? vt neſcias cui in hac æmulatoriâ pugnâ palmam largiaris: ita quos negauit illa fontes, ars dedit, tam variè ludentes, ſalientes, vt & hîc natos arbitreris: & mireris ingenio naturam ſuperatam; cùm hæc, vno ferè fluxu, hîc diuite, alibi paupere venâ, aquea largiatur dona: ars verò innumeris propè modis: à quâ Nympharum vbera aquâ pro lacte fluunt; & Bacchus aquā pro vino fundit; ſed & capite Satyri, aquam ſudant tamquam à fatigato cerebro: iam & pedes aquam ſpargunt, quaſi reliquo indignentur corpore: nec raro tamquam de viuâ rupe videas ſalien-

liente ; aut tamquam è Iunoniâ lauatoriâ ſpecu. & excipit omnem hanc aquam marmor varium, hîc candicans, ibi vndatim criſpum, alibi verſicoloribus maculis viridiq́ue paſſim intercurſu; quin & vermiculatâ ad effigies rerum & animalium cruſtâ fons totus integitur. quem ſi quãdo natura ornatum negauit, pingi patrios videmus lapides, maculaſq́ue his inſeri, aut purpurâ diſtingui; taleſq́ue planè oſtentari, quales deliciæ & admiratio optarent. Hæc veſtra, non quòd laudem ex his ſperetis, ac ne admittatis quidem: ſed neque ego hîc luxuriæ interpres: verùm vt ſciant omnes, & habere vos hæc, in quibus veteres, Mamurra Romanus Eques, qui primus Romæ marmora ſecare, luxuriamq́ue diuidere docuit; M. Lepidus, qui primus è Numidico marmore limina poſuit; L. Lucullus, qui ante omnes è Nilo atrum inuexit marmor, cui & de ſuo nomen dedit; pluresq́ue alij variâ luſerunt oſtentatione; & contemnere tamen, nec laudem ab his velle. quo maior gloria eſt habuiſſe, nec in magno poſuiſſe pretio, nec aliter vſos quàm patrio lapide.

Eſt & aliud in hoc genere quod meritò veteribus componamus. magnis illi ingeniorum contentionibus, tamquam ſæculorum ſuorum miraculum, celebrarunt hortos penſiles; magis etiam oppidum; exercitus armatos ſolitis regibus ſubter educere, maximeque flumine medium

oppidum interfluente. Quæ de Aegyptiis Thebis fabulatos veteres credit Plinius, miraculo rem ſuperante, hoc propè in vrbe veſtrâ videmus. quantæ ſubterlabuntur aquæ, quæ quamuis onerarias nullo ſentiente deuehant? vt & infrà nauigent, & ſuprà perpetuo ponte inambulent hominum millia; quæ nec ſubterlabentia flumina, nec ſentiant naues.

Ingenium, Iudicium.

INgenio plerique bono; iudicio firmo, ſolidoque, & quod moderatione quâdam & innatâ temperie iudices ad Rempublicam natum. Nam illa calentia, & tamquam de cacabo bullientia, Numidicæ, aut Pōticæ potiùs pharetræ & iaculis deuoueris. quòd ſi nimiùm etiam erigantur, ſurgantque in immenſum, præcipitio proxima ſunt. Et vt ſegetem nimia ſternit vbertas; & arbores prole ſuâ ruunt; ac perrarò maturitatem attingit nimia fecunditas: ita ingenia immoderata felicitas ſua deſtituit, & trahit in perniciem, in temerarios auſus, in extrema conamina: è quibus plurimùm infortunatiſſimi euentus, dominumque, familiamque, nec rarò Rempublicam vniuerſam, vno impulſu in exitium daturi. Ferè namque magnis ingeniis, magna damnumque datura innaſci videmus vitia: ac vix magnos ex non magnis ingeniis errores prodire. Quid, quòd & ætatem

tem rariùs ferant? disces ab igne, qui quo fulsit clarior, eo extinguitur citiùs: viuacior est qui cum lentâ difficilique materiâ commissus, fumoque demersus ex sordido lucet: eadem enim detinet caussa quæ malignè alit. Sic ingenia, quæ illustriora, breuiora sunt: nam vbi incremento locus non est, vicinus occasus est. & non acumina, quo tenuiore cuspide, citatiùs franguntur? nam & validissima si ad vltimum tenuantur, infirma sunt: ita robur omne tenuitas atterit. Idem in ingeniis reperies, in quibus non tantùm aciem quâ penetrent, sed & robur exoptamus quo persistant. quod in summâ acie, aut numquam, aut perquam rarò, eueniet.

Belgarũ ingenia.

Hanc temperatam aciem, & robore subnixam suo, hîc inuenies. potestque hoc de vniuersis Belgarum ingeniis affirmari, ad omnes nimirum artes scientiasque à naturâ facta: vt nec ad penetrandum difficilia acies viresque desint. cùm Belgica constitutio ferè sanguinea sit, omnium temperamentorum nobilissima. cui cùm accedat aliquid melãcholiæ quasi terreum, quo quæ impresseris tenaciùs adhæreant; choleræ etiam quantum satis est ad res magnas aut audẽdas, aut finiendas; fit vt Belgica constitutio non facilè cuiuis cedat. Neque enim opprimitur phlegmate, vt quorumdam nationum aliarum, ac mulierum vt plurimùm; quo minùs capessendis scientiis idonea.

quid enim aquæ impresseris, quod non elabatur, aut quod ætatem ferat? Neque melancholiâ fatigatur: quod vbi fit, quid sperari generosum potest? Nam quis nesciat inter elementa ignobilissimam esse terram, quæ melancholici humoris viua quædam expressio est? Sed neque tenuioris ac volatici cuiusdam sanguinis copia redundat: quod cùm accidit, in nusquam satis firma aut perennatura consilia mens agitur: ita videmus aërem sanguini quodam modo collactaneum, leui vento momentoque in omnem rapi partem, nulloque satis stabili firmoque loco consistere. ac licet magno, non rarò, in obuersantia ruat impetu, pari propè quo ruit, frangitur, nisi solidioris elementi mixturâ aërea hæc leuitas tẽperetur. Belgas proinde cùm nobilissimæ temperaturæ videamus, in quâ, & probatissimus sanguis vitæ principium ac quasi vehiculum dominetur, & melancholia fluxum illius, innatâ sibi siccitate sistat reprimatque, & cholera animos addat, & permistum phlegma, tamquam suffuso frigore calorem temperet, quis de ingenio dubitabit?

Non diffiteor interim cholericum contextum, calidum & siccum, scientiis accommodatissimum, vt in quo, & tenuior materia, & potentior calor, nobiliores potentioresque spiritus generat; ac non nisi secundum in scientiis locum sanguineo tribui, calido nimirum & humido; tertium melan-

melancholico, frigido & ſicco; quartum phlegmatico, cui hebetatior, minorq́ue quàm in melãcholico calor eſt: omnium tamen ad quas voles ſcientias contextus ac temperies optima eſt, ſi cholera melancholiam habeat ſociam, & ſanguinis plurimum, & phlegmatis modicum; vt & æſtus tamquam infusâ retundatur frigidâ, & magnam optimorum ſpirituum materiam optimus plurimuſq́ue ſanguis ſuppetat; & ſi quid in hoc fluoris nimium, adnatâ ſibi melancholia ariditate exſuccidet.

Neque ignoro melancholicos & phlegmaticos reperiri, raro diuinoq́ue quodam ingenio, & qui cum reliquis de principatu certent: at hoc euenire neceſſum eſt, è capitis aliâ diuerſaq́ue, à corporis reliquo, temperie, cùm cerebrum, vniuerſaq́ue capitis organa, à cholerico aut ſanguineo obſidentur humore: cui permiſta melancholia, quæ cogitabundæ ac ſollicitæ mentis parens eſt, magna ſolet ingenia promittere. Idem videmus in diſſimili euentu; cùm enim cholerici gracili plurimùm & proceriore ſint corpore, mediocri ſanguinei, exili melancholici, pręgrandi phlegmatici: reperies hos exiles, melancholicos ingentes, prout quiſque copioſo diuiteq́ue, aut paupere prognatus ſemine eſt.

Quòd ſi exemplis res firmanda; euocari in teſtationem omnis retrò poteſt memoria; illa nos doce-

docebit, vt non dubitem noſtros cum primis Orbe toto ingeniis componere. Nam vt à Poëticâ exordiar, quis poſt Horatium, Lyrico clarior verſu Torrentio; aut dignior monſtrari digito prætereuntium, tamquam alter iam

Romanæ fidicen Lyræ?

Ille mearum aliquando

Grande decus columenq́ꝫ rerum.

ille dum fata ſinerent,

——animæ dimidium meæ.

O ſequar! imò cur non vnus dies vtramq; duxit ruinam? nam quæ hæc vita, cùm partem huius animæ & meliorem Parca rapuerit, animã dimidians vnam? quamquam quid queror raptum, qui

Iam Dædaleo ocior Icaro
Viſit gementis littora Boſphori,
Syrteiſq́ꝫ Getulas canorus
Ales, Hyperboreoſq́ꝫ campos.
Quem Colchus, & qui diſsimulat metum
Marſæ cohortis, Dacus, & vltimi
Norunt Geloni: quem peritus
Diſcit Iber, Rhodaniq́ꝫ potor.

Abſint ergo *——inani funere næniæ,*
Luctuſq́ꝫ turpes & querimoniæ:

cùm ereptus licet terris, conceſſuſque cælo, monumentum poſt ſe reliquerit Belgis, Orbique quà patet, omni ære perennius,

Regaliq́ꝫ ſitu pyramidum altius.

Tranſ-

Transſeo ad omniſciâ ſcientiâ magnos;nec in vno, ſed in omni litterario circo gladiatores nobiles. Eraſmum, & Lipſium, & magnum, quem dixi, Torrentium quis ignorat? audeo: quis, quibus componat, nō in vno aliquo genere, ſed in omni? Quis Goropium Becanum in ſterili fecundum materiâ? In magnis magna potuiſſe quis mirabitur? in pingui fecundum enatum germen ſolo, quis laudabit? at inter teſqua & confragoſa, ſubtracto campo tenuiſſe curſum,aut retuliſſe virentium fructum pratorum, & vndique irrigui ſoli,

—— quantumuis ſuperbo
Materiæ ſatis eſt triumpho.

Iam quanta in vno homine hiſtoriarum, linguarumq́ue, omniumq́ue quæ vbique ſunt ſcientiarum cognitio? quanta in re propè nullâ varietas? tamquam ſi quis in muſcâ, formicâ, aut ape, in ampullâ oleariâ,in orbiculo aut annuli palâ,docto ingentiq́ue ludat volumine. Benè Torrentius magna complexus paucis:

Priſcas ſed artes doctus,& ingenI
Prædiues, almæ Palladis in ſinu
Nutritus,Aſcræis ſub antris,
Thrëicio meditata vati,
Et ſacra Moſi tradita, dum pius
Seruas ab alto tamquam Helicen mari,
Das vela ventis, & ſecundo
Peruolitas vada ſalſa curſu.

I Qui

Qui ſi materiam delegiſſet calamo parem, quantus exurgeret, quantumq́ue dediſſet portentum litterarium? quamquam eo admirabilior, quo, vti dixi, in tam leui areâ, tam arctâ, tam malignâ terrâ, tam inſuetâ reſpondere labori, tantam erexerit molem: vt non immeritò quotquot amant litteras, obſtupeant vnum hominem in tam arenti colle, tam exſuccido ac ardoribus emedullato, tanta protruſiſſe, frondes, flores, germina: mirenturq́ue quotquot legunt, vnum tam numeroſâ arte multiſcium, totiugi ſcientiâ magnificum, tot verborũ linguarumq́ue ad originem primumq́ue genus ductorum Dædalum. Scio non defuiſſe qui è litterario puluere admorderent eminus. at quiſquis propiùs inſpexerit, ingentem hîc videbit clypeum, Palladiâ formatum incude,

—— *vnum omnia contra*

tela inuidentium,

—— *ſeptenoſq́ orbibus orbes*

ſcientiarum implexos. vt non vereatur aut Camilli iacula, aut Turni rupem

—— *vacuum per inane volutam*;

ſed neque aliorum quemquam qui contra ſteterit. Experiatur qui volet, ſi non

—— *in medius conatibus ægro*

ſuccidant labentq́ue genua, ſi non illum lingua, calamus, notæq́ue alibi deſtituant vires, ſperet ſe aliquid poſſe. Fuerit è quacumque ſpeculâ bellator,

tor, emittatque quantiuis roboris haſtam,

Illa volans, humeri ſurgunt quà tegmina ſumma
ſi inciderit, *—atque viam clypei molita per oras*
fuerit, fòrs *— magno ſtringet de corpore*
Goropij noſtri: at ſtringet tantùm; vt nihil referat extra Pallantis conatum. Vbi enim omnia ſpeculatus, interminatus fuerit, nihil emittet aliud, quàm optare ſe aliam pugnatori noſtro fuiſſe materiam, tamquam agrum, in quo ſe virtus eruditioq́ue tanta oſtentaret. Plura ſi auſus, maioraq́ue nouus Lauſus imparibus aggreſſus fuerit armis, aliud exſpectet telum penetrabilius ſuo; quod quocumque vallatum aggere, quocumque clypeo tectum, perq́ue omnia *ferri terga, per æris*, perq́ue circumducta ſeptemplicis tauri terga,

— medium tranſuerberet ictu,
Loricæq́; moras & pectus perforet. vnde
Vnâ eademq́; viâ ſanguiſq́; animuſq́; ſequantur.
Et terram hoſtilem moriens petat ore cruento.

Iam Philoſophos ac Theologos, magna nomina, digniſſima nō moriturâ pennâ, quid referam? Henricum à Gandauo, Baſſolium, Alliacum, Petrum de Bruxellis, Richelium, Briardum, Tapperum, Driedonem, Adrianum Sextum, Pihium, Cunerum, Rithouium, Ianſenium, Lindanum, Caniſium, alioſq́ue innumeros.

Scio in variâ gente magnos, Thomam, Bonauenturam, Ariminenſem, Lombardum, Caieta-

num, Siluestrum, Antoninum, Senensem, Italos: De Rubeone, Victoriam, Sotos, Medinas, Nauarros, Toletum, Fonsecam, Molinam, Hispanos: Albertum, Argentinam, Conradum, Germanos: Durandum, Aureolum, Capreolum, à S. Victore, Aluernum, Gersonem, Vorilionem, Brulefe-rum, Sanctesium, Feuardẽtium, Gallos: De Hales, Mayronem, Occamum, Catonem, Goddam, De Media-villâ, Anglos: Scotũ & Maiorem, Scotos. At ex vnâ gẽte tam varios, quàm ex vnâ Belgicâ, nescio an educas. ita ad omnem sciẽtiam cõpositi à naturâ Belgæ. quos inter, nulla, vniuersim vestris moderatiora ingeniis, reperies. Fateor, quædam plus habere caloris, ac quasi ignis; sed quæ modestiâ aut superarent, aut certarent, nulla in hanc diem vidi. Neque hîc de ignauâ quâdam & phlegmaticis adnatâ, sed de maturâ & sanguineis ingenitâ, modicâ melancholiâ temperatâ, consiliis & imperiis dandis aut accipiendis aptâ modestiâ, mihi verba: quam apud vos video. quo vel solo nomine beatam hanc Rempublicam meritò dixero. nam vt alij adducant alia, ingens hinc laudum æquor est; quod qui enauigauerit, næ ille mihi magnus erit, dignusque quem omnes

—— carmine perpetuo celebrare, & cuius
Vndique decerptam fronti præponere oliuam

vnà mecum volentes lubentes adlaborent.

Eru-

Eruditio, litterarum amor.

SCio paucis opus esse ad mentem bonam litteris. vbi tamen hæ fuerint, quis spernat? via sunt ad Virtutem. non quòd semper ducem suum sequatur miles: quanti in medio puluere, imò in supremo, desertis victricibus aquilis plus pedibus crediderunt quàm ferro? damnabis ducem? damnabis victrices aquilas? damna ignauum militem. Idem cogita de litteris. manu ducunt ad optima, ad coronas. sequeris? næ tu beatus. contemnis? contempti sideris pœnas verere. Est tamen, fateor, vt ceterarum rerum, ita & litterarum quædam intemperantia. nec tam vitæ, quàm scholæ, quàm vanitati, quàm curiositati discimus. Intemperantiam quis probet? numquam illa bona est, etiam in re optimâ. atque hoc inter felicitates huius vrbis pono: temperat hunc ardorem, & longiùs manum remouet ab hac vrticâ. Neque tamen omnino caret litteris. quas cùm quidam, alienæ semper famæ viperæ, aut abesse ab hac longiùs, aut altè hîc sepultas inclament, operæ pretium fuit illas tangere. satis enim, ac nimis diu etiam, per effusa æmulationum venena, eruditio amorque litterarum vester maceratus iacuit; eruenda nunc illa, & è tenebricoso delitescentiæ recessu, euocanda in lucem: ita solares radij, per bibulos atomos, inlatentem terrę visceribus aquā

eruentes, produnt arcanum ſilentis elementi. facit idem admirator & laudator calamus; quæ latebant ingenia, obliuione tamquam ſaxei montis oppreſſu ſepulta, dum publicat, redanimat in vitam. Ergo deterſo maleuolentiæ puluere, ori etiam calamiſque rubigo ſubmouenda; vt videamus an tam litterarum inops, tam eruditionis egens fuerit Reſpublica hæc, vt aut nullos ediderit mater; aut lactauerit nutrix; aut inſertos tamquam arbori bonæ, de opimo trunco protruſerit, velut germina, flores, frondes, ſecundæ iam matris felicem ſobolem; quæ non tantùm ſeris, viciniſque daret nepotibus vmbram, ſed & opulentaret fructibus.

Poſſem enumerare non Phœnices, qui anno quingenteſimo naſcantur, ſed vno ſæculo plurimos. neque tamen omnes ab eruditione, tamquam botrum à grauidâ vite, laudem ſibi aliquam poſteritatique decerpunt. Et quem oblectet par omnium eruditio? non eſt admirationi paritas. varium ſit quod delectet. ſic vbi in eamdem altitudinem tota ſilua ſurrexit, nemo miratur arborem, cuius ſuperbum verticem lambunt nubes. & ferè mediocria, aut in turbam naſcentia, plurima ſunt: eximia ipsâ raritate commendantur. Idem reperies in ingeniis. pauca caput exerunt. & inter hæc pauca, multi in vrbe hac, felici aut vtero, aut vbere illius. neque enim tantùm

tùm matricem terram, ſed & altricem, alteram parentem dicimus: quare vtrorumque laus, vrbis eſt huius. Enumerare hîc poſſem, Sonnios, Torrentios, Aegidios, Seruilios, Læuineios. Becanos, Aialas, Schetzios, Flemingos, Viuianos, Maſios, Del-Riones, Grapheos, Ortelios, Bochios. qui, quamdiu fuerit vllus honos litteris, quamdiu ſteterit, aut Latiæ potentia linguæ, aut Græcæ gratia, cum primis orbe viris magnis comparabuntur. Non attingam viuentes, & in flore adhuc ſuo luxuriantes: nolo enim hunc campum inuidiâ grauidum: & poſſem tamen; hîc nobilem Latialis dictionis purpuram, tamquam *Sarranis ebriam ſuccis*, multa promittentem, multa dantem; ibi cæſuratim ſuccinctam, nec tam fluxu quàm rebus dictionem amplam, pluſque docentem quàm dicentem, vt in quâ, theſaurorum more, plus opum in receſſu, quàm in ſuperficie oſtentationis. Hanc talem, paucis multa cohibentem, & pectus citiùs quàm paginam implentem, videbis in plurimis: quos ſolâ rerum copiâ diuites, verborum parcos potiùs, quàm opulẽtos, vbere Reſpublica hæc profundit ſinu. Poſſem deinde in omni recenſere litteraturâ magnos. poſſem Euclides menſurâ fortunatos, Chryſippos numeris faciles, Archimedes radio felices, Vitruuios ad perpendiculum factos. poſſem è Rhetorum ſpatiis vernantes Hortenſios, perſuadentes

Tul-

Tullios, vincentes Demosthenes. possem è Poëtarum hortis, tamquam ex Alcinoi pometo, Midæ roseto, lilia & violas, & rosas, & omnem florem frondemque nobiliorem, Parnassico multorum vertici attexere, non minore iure, quàm Saturnum memorat Pherecydes, Iouem Diodorus, Iunonem Callimachus, Liberum Harpocration, vario auctos coronamine; nec inferiore, quàm ausi veteres, Ariadnen gemmis, Herculem oleastro, Apollinem lauro, Isidem coronare spicâ. Et vt fuerit illorũ de mendacio erubescenda coronæ origo; vestrorum de veritate nullam habet ruboris caussam. quodque supra hæc magis etiam meritò, quisquis est, miretur, in ingenti negotiorum mole, & quam arbitremur inimicam studiis, dum solam quis credat vos Scaldam potare mercimoniis amicam, reperiet totis labris Tyberim ructantes, ac Quirinali plenos fonte, magnâ vbique medullâ sensuum, rarâ verborum spumâ; idque seu liberam, seu ligatam alternare placeat dictionem.

Nolo pluribus. nec si velim, possem tam grandem gemmam tam paruo auro includere. Venient posteri, qui validâ oratione, magna hæc nomina sacrabunt æternitati, nullo liuore, rubore nullo comite. Nunc & hic vetat, & infames ex illo latratus; & verecundia multorum, orisque pudicissima teneritudo; quæ constantiore vultu

male

maledicentiæ ſella, quàm laudum mella perferret. ergo ſileo, & ſilentio magnitudinem teſtor. addam; & finio; vnam me hanc arbitrari vrbem Europâ totâ, in quâ opes & omniſcia eruditio pari propè inambulant gradu. Felix Reſpublica, quà fortunæ munere, quà ingeniorum fecundâ vbertate. Hac enim, raro mortalibus exemplo, inenodabili nexu iungit, quæ nemo putaſſet poſſe, diuitias, & litterarum ſtudium: docetque, in eodem pectore eruditionem & opes ſtabulare poſſe, contrà quàm plerique arbitrantur; nec ſolam paupertatem eruditam, ſed & doctum aurum reperiri. Et verò paupertas aut opes, nihil addunt adimuntque ſci:ntiæ: animus eſt, in quo vno omne ſtudiorum momentum. Neque opibus tenaciùs ſemper diues, neque tenuitati ſuæ minùs incubat pauper. vt enim tam moleſtum comatis, quàm caluis, pilos euelli: ita pleriſque pauperibus ac locupletibus euenit; par vtrobique tormentum, ſi quid demas; vtriſque enim pecunia ſua, ingens an tenuis, adhęret. neque argumentum eruditæ mentis ſunt, vt nec bonæ, ſtramenta & nuditas: plerique hæc neceſſitate patiuntur; non malunt, non elegerunt; carere vellent ſi poſſent: ac plus ſæpè opum animo poſſident, quàm qui diuitiis circumfluunt.

Temperantia, in cibo, in potu.

NOn negauero vicinam Germaniam aliquid liberalioris vini in Belgas depluiſſe. ita vicinitas noxia eſt. Fuit, cùm vniuerſim Belgæ neſcirent vinum; nec quiſquam ad potum iret, niſi impellente ſiti; quam, plurimùm, aquâ reſtinguebant. defluxit inde, tamquam ab Alpibus nix vbi incaluerunt iuga, à Germaniâ largior vini vſus; cùm antè, vti dixi, & vinum & vitem ignorarent. Verùm hoc malum temporis malignitas, ſi non penitus ſepeliuit, temperauit, & ad mediocritatem deduxit. Nec erubeſco fateri errorem, quo carere nunc delectat: nemo proficiens erubeſcit. Ac licet ſe remiſerit, qui inualuerat vſus, ac tamquam ſcabies quædam magnam corporis partem tenuerat; nuſquam tamen ſe repreſſit magis, quàm in vrbe hac veſtrâ: teſtes mihi, ſingulorum conſcientia, & qui in vrbe hac exteri. Benè, prudenter. nam ſi intueamur, quales omnes ſimus ante pabulum, & potum, in virgine adhuc ſaliuâ; ſi non multo pollentioris mentis, viuacioris cordis, quàm cùm totum illud domicilium interioris hominis eſcis ſtipatum, vinis inundatum, decoquendis excrementis inæſtuans, præmeditatorium efficitur latrinarum, in quo nihil tam in propinquo ſuperſit, quàm ad laſciuiam ſapere, mentior. Exulare proinde à veſtris iam mēſis, omnem

hanc

hanc voluntariam, hilaremque inſaniam, quam in ebrietate videmus, quis non laudauerit? Intueamur ebrium, eumque, vel in vino ſuo tamquam capulo ſepultum, quid deſiderabis præter pollinctorem? vel bacchantem, numquid de furore dubitabis? Iam ſi ſui proditorem, hoc eſt arcanorum ſuorum, videris, quid dices? vt enim onerati mero non continent cibum vino redundante, ita nec ſecretum: quod ſuum, quodque alienum eſt, pariter effundunt. Scio inter pocula quoſdam tacuiſſe: noui Tillium Cimbrum, L. Piſonem, Coſſum: ſed rara hæc exempla, & non niſi ſæculo integro, vnum, aut aliud: de iis loquor, quæ plurimùm eueniunt. Latebāt antè vitia, aut ſimulatione, aut pudore, aut ratione victa: accedit ebrietas; nihil propè arcanum eſt, emergit quod latebat. Neque enim tam facit ebrietas vitia, quàm prodit. tunc enim libidinoſus nec tenebras expectat; tunc impudicus morbum publicat; tunc petulans nuſquam manum continet, nuſquā linguam maledicus: creſcit inſolenti ſuperbia, ſæuo crudelitas, malignitas liuido: omne demum vitiū detegitur: reſurgitque ante omnia libido, quæ annis ſæpè integris iacuerat emortua; aut ſanè, quæ languerat, vires reſumit, maximè dum propinant vinum vaſa adulteriis cælata; tamquam per ſe parum doceat libidinem temulentia, vt neceſſum proinde ſit vina ex libidine haurire, ſi laſciuire lubeat.

 Cogi-

Cogitemus deinde vniuersum hominis habitum mero efferuescentis; dubia, & parum explicata verba, & parte mediâ comesa; oculos incertos, flammeos; pedes errantes, & quibus

—— terra vrbesq́ue recedunt;

halitus fœdos, nec cadum tantùm, sed purulentiam deructantes, & latrinis spurciorem spiritum; rerũ exinde obliuionem & memoriæ quamdam mortem. Quid si ipsum hominem egrediamur, & quæ adiacẽt circumspectiùs cogitemus; damna & incommoda nata qualia à nullo vitio? quantas ebrietas gentes, quàm validas, hostibus tradidit? quanta patefecit propugnacula? quantos ad ferrum sanguinemq́; impauidos, fregit, & edomuit? ad quæ non pudenda, nec cogitata antè, compulit viros magnos, quis ignorare potest, nisi qui Noë, Loth, Sampsonem ignorat? & quæ res alia Antonium, cetera magnum in Romanâ Republicâ, perdidit, & in externos mores & vitia traiecit? quid magnum Macedonem? vixisset Clytus, ni maduisset Rex mero.

De Deo verò, quid dicam? quis illo tempore recordari Dei potest, quo ipsum sibi hominem excidere solenne est? Fallor, si non Dominus plenitudinem reputat, cùm obliuionem sui Israëli exprobrat: *Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit:*
Deut. 32. *incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo*. Si incrassa-

crassatus oblitus est Dei, quid faciet consepultus mero, & voluntariâ hac morte exutus rationali vitâ, quâ vnâ Deum veneramur? Sapienter itaq; vos omnem hanc animorum pestem excluditis. conatur irrumpere? obnitimini. & quo honestior quisque, quo apud vos maior, eo ab hac labe remotior.

Non quòd adeò seuerè vos velim rigidos, vt conuiuia vniuersim ignoretis; quibus non tam mero, quàm exporrectâ contubernalium sermocinatione, hilarescit animus, & se supra se effert: at Belgicum gelu degelascit, tamquam à Solis diuiniore radio, depositâ innatâ quâdam seuerioris maturitatis conditione. Lælios accepimus, Scipiones & Catones, solitos interdum remittere non parum de patriciâ seueritate, quam resumerent, quoties aut necessitas aut vsus postulasset; quamque iterùm remitterent, quoties luberet, in laxamentum internæ contentionis. Facitis hoc vos, neque tam sordidè Euclionum more, apud quos panis siccus, & sine mensâ prandium, post quod non lauantur manus; neque tam splendidè ad Aesopi patinam, in quam videas coactos in vnum omnium sapores; neque tam tenuiter è Stoicorum disciplinâ; neque tam moderatè è Fabriciorum foculo: sed mediâ viâ infima summis miscentes, ac ad benè viuendi temperiem, extrema hæc, rigorem & profusionem, deducentes: vt

& amicis non ſemper oſtia pandantur, non ſemper claudantur; tempori & beneuolentiæ, mores vitamq́ue attemperantes. Venit etiam hoc à Stoicorum ſcholâ, qui in exultationem libertatemq́; extrahi aliquando volunt animum, triſti pauliſper ſemotâ ſobrietate; ita tamen, vt cùm menſa amicum exceperit, Zenonem, Tuberonem, aut Attilium aliquem aſſediſſe ſentiat: ſurgaturq́ue è conuiuio ad negotia, & conſilia etiam de Republicâ danda. hoc eſt Stoicè conuiuari, cùm nihil de prudentiâ, de futurorum proſpicientiâ, de præteritorum memoriâ detraxeris: cùm è mensâ ſurgis ad priuata, aut publica adminiſtranda: cùm denique ſi quando exorta ſit hilaritas alienâ cauſsâ longiùs producta, citra tamen ebrietatem illa peragitur. Non hoc eſt cum Senecâ & Metrodoro de temperantiâ certare? Nullus apud vos Hortenſius, qui ſuper decem millia cadûm heredi Alcibiadi, Diotimo, Xenarcho, Heraclidi, Nouellio, Torquato, aut Parthorum alicui, tanto plus ſitienti, quanto plus biberit, relinquat: nullus Nomentanus in mensâ, recognoſcens omnium gentium animalia: nullus Apicius qui veneno vitam finiat, cùm ſeſtertio centies viuendum ſibi recognouerit, poſtquam ſeſtertiûm millies in culinam coniecerit: nullus Æſopus, in cuius patinâ fiat, quod fieri debebat in ventre. nuſquam hîc cibus rediturus, quà intrauerat: nuſquam vinum remetiendum,

quà

quà venerat. nemo æſtiuam niuem nouit, ſolatium ſtomachi æſtuantis: nemo ab vltimis euocata terrarum, aut à poſtremi maris ignoto littore, in erectionem ſtomachi labantis: nemo piſcium ſaniem, ſalsâ tabe præcordia vrentem, aut ſimilia luxuriæ portenta. Infelicis illa incontinentiæ tormenta ſunt, diſcere ab his quemadmodum non impleas ventrem, ſed farcias; quemadmodum ſedatam ſitim reuoces, quaſi non in aliud, quàm ad perdenda ſis vina genitus, & tamquam hæc effundi non poſſint, niſi per humanum corpus. Miſeri, qui non intelligunt maiorem ſe famem habere quàm ventrem. At vobis cibus eſt, nullâ arte corruptus, nullis condituris ad irritandam famem digeſtus: ex hoc nulla laterum concuſſio, nulla dentium; nullus neruorum tremor, aut in incertum labantes pedes; nulla ſuffuſio luridæ bilis; non vultus decolor, non neruorum ſine ſenſu iacentium torpor; nulla oculorum ſtomachique ſupplicia: non genæ pendulæ, non oculorum vlcera; non tremulæ manus, effundentes plena vaſa; non furiales ſomni & inquies nocturna, cuius non ſemel præmium libido portentoſâ, & immane nefas.

Caſtitas.

VXorem quiſque ſuam ſibi iungit, in eâ poſteritatem amat: reliqua laſciuiæ genera igno-

ignorat, & monſtra arbitratur, non delicta. De matronali pudicitiâ nihil dico, adeò eas ad modeſtiam natura fecit, educatio perfecit, vt nulla in iis ætas periclitetur. Intuere vultus: videbis facies frugi, & diuinæ condignas diſciplinæ; vt arbitreris numquam viro iunctas: pleraſque etiam nec viro credas notas, ita perpetua illis adhæret comes verecundia; vt etiam multorum filiorum matribus rubor ſuboriatur, ſi quis importunior inconcinnius verbum iniecerit. putes in perpetuâ apud eas ſtatione ruborem ſtare, verecundiæ ſignum, caſtimoniæ præambulam certamque teſtationem. Iam virgines vbi ſe intelligere cœperint, & pati nouum alterius ætatis, tam validè ingenuo pudore armantur, tantâ parciſſimorum verborum circumſcriptione, vt nihil deſideres ad omnem verecundiæ murum. tam ſeria deinde oculorum,

Et caſtigatæ collecta modeſtia frontis

eſt, vt omnes Arabiæ virgines (quæ dimidiam contentæ lucem frui, ne totam proſtituant faciem, vultum tegunt) vincant, ſi vir acceſſerit: quem nullo oculo vident; tam firmâ vtrumque cuſtodiâ ſepſerunt. Curioſior hîc fortè quiſquam virginum harum caſtimoniam propiùs volet dinoſcere: dabo quæ manibus tangi poſſint, ſolidæ continentiæ præambula indicia.

Primum. Lauda. erubeſcent. ſignum hoc pu-

doris

doris est & virginei pectoris contestatio: semper enim virginem laudando, magis quàm vituperando, confuderis: durior namque delicti frons est, ab ipso delicto impudentiam docta.

II. Intuere. timebunt. timor verecundiæ comes est, pudicitiæ custos, salutis fundamentum; præsumptio impedimentum timoris. Et quid timebunt? hinc intuentis oculum, inde Deum: ibi fallaciæ obtutum, hîc censorium Dei lumen. Sed & curiosiori illi inspectori metuunt, edoctæ, virgineam formam gladium fieri viro; quare & huic parcunt, salutis illius prouidæ.

III. Loquere. respondebunt parcè. loquacitas pudori inimica est: deuehit enim illa curiositatem libidinum vehiculum. Quin & prudentiam hinc disces: laciniosus namque sermo onerosus & vanus; compendium sermonis, ferè grauidum prudentiâ est.

IV. Familiaritatem venare. fugient. gaudent domesticis solis notæ; doctæ virginem publicatione sui periclitari, dum percutitur oculis incertis & multis; & si quando innotuerint, gradum retrahunt: solitudo, pudicitiæ tutamen est. Si quas tamẽ necessitas cogat in publicum, à matris latere non videbis seiunctas: hoc latus, vallum pudori suo struunt, & circumdant verecundiæ suæ murum.

V. Licentior aliquis, euigorantia quædam, &

insueta illi ætati verba proferat, repercutient sæuiore aspectu, aut cum athletâ Cleomacho subtrahent se ab impuro hoc ore, cùm etiam carere velint aurium maculâ.

VI. Quòd si etiam quorumdam vsque ad tentandum prorumpit improbitas, fluunt verecũdiæ lacrymæ; tamquã si peccassent, quòd alteri placuissent. Felices lacrymæ! dignæ pudicitiæ fontibus. Ex harum numero de æternâ virginitate censentur plurimæ; nubere nesciunt, nisi quòd virginitatem suam Christo nubãt; illi maturitatem suam sponsent, in illiusque voluntatem totæ concedãt: huic pigmentantur probitatis & castimonię purpurâ; summamque voluptatem in voluptatum fastidio ponunt, summam gloriã in inattaminatâ carne, in inexornato ac propè naufrago corpore. Claudo hanc periodum, & audaci verbo, sed vero. Exurge Veritas, & quasi de patientiâ erumpe. Annis quibus hîc sum viginti in vrbe hac magnâ, non indiligens morum obseruator, nullam inaudisse me virginem honesto loco natam, oblitam eò sui, vt in cuiusquam voluntatem ante matrimonium concesserit. Rarum exemplum; & quod in multis vrbibus vix de annuâ obseruatione affirmaueris, ego de annis viginti. Neque hæc ita tamen accipi velim, quasi in vrbe hac tantâ, populique prodigiosâ frequentiâ, nullæ pudoris oblitæ sint sui; sed quòd hæ tales ex infimâ ferè

plebe:

plebe: quæ non tam pudicitiæ, quàm egeſtatis pertæſæ, verecundæ inopiæ opulentam inuerecundiam prætulerunt; aut diro promiſſorio maritalis thalami verbo, in alterius viri imperium conceſſerunt.

Liberalitas.

LIberalitas omnis aliquid habet diuini. Intuere cælum, terram, reliqua vtriuſque ambitu cincta; tot arbuſta non vno fœnore paritura, tot flores non vno ſucco ſalutares, tot herbas non vni morbo medicabiles; tot fortuita alimenta terræ, tanto ciborum digeſtu, non ad ſatietatem modò, ſed ad delicias enaſcentia; iam animalia, terrea, aquana, aëria; quaſi omne elementum tributum pendat homini: fontes deinde & flumina, anhela æſtuantiaque paſcua rigantia, ignaueſcenteſque campos, tamquam ſterileſcentes matrices, pingui rore fecundantia; mutuiſque commerciis viam ſternentia, quaſi his ductoribus ſingulæ Prouinciæ, ſingulorum etiam ab vltimo orbe regnorum opes habeant vernaculas: è quibus quædam ſtatis diebus horiſque incrementa accipiunt, patiuntur decrementa, quaſi conuehendis auehendiſque rebus nata. Quid referam maria, hîc tortuoſis in oblectationem erroribus ludentia, ibi relabentia, ac veſtigia in ſe ſua ſorbentia; ſed & toto deuehentia dorſo, non iam robora, ſed in-

gentia nemora, humanarum subsidium egestatum? Quid dicam de medicatorum torrentium venis? quid de aquarum calentium balneis? quid de auri, argentique, æris, plumbi, ferri, omniumq; defossâ terræ metallorum opulentiâ? quid de Solis & Lunæ circuitu vicibus suis temperato, vt & prioris calore corpora foueantur, terra fecundetur, luxuriantia imbribus pascua deaquescant, hiemis asperitas mollescat; huius verò tepore frugum maturitas rigetur, incrementis adolescat, totaque adeò natura rerum, hac quasi duce robori coadulescat suo? Reliqua verò quid referã; vt Solis splẽdore impleatur, vt noctium tenebras temperet, vt humano solatio specula, quæ menstruus attriuerat numerus, redornet? Quæ omnia, cui? cui quæ videmus, si nõ in vnius eunt obsequium hominis? cui hiemes & æstates, verna & autumna, cùm suis vicibus reuoluuntur? aut cui alteri quidquid hîc natum ancillatur? cui arboribus inoculantur frutices, formantur folia, inflantur germina, inornantur flores, condiuntur succi; & cui rursus vestiuntur post spolia? cui

—— pampineo grauidus autumno
Floret ager; spumat plenis vindemia labris?

cui alteri semina corrupta, & dissoluta surgunt fœnore interitu? cui sepultum sine veste granum, nudum, solitarium, surgit aristâ munitum, fundatum spicâ, erectum culmo, copiâ fœneratum?

omnia

omnia denique, quocumque te flexeris, non vni videas famulantia homini, ac quasi vni illi sacramento obstricta? Te ipsum intuere. quid extra te Dei munificentiam quæris? vide carnem, perpetuo sanguine sociatam, ne deesset, in defluentem ex non vnâ caussâ, necessariam recorporationem; ossibus tamquam columnis saxisque firmatam, neruis tamquam calce coagmentatam, venis tamquam trabibus tignisque implexam, musculis tamquam anchoris roboratam: colore exinde tamquã pigmento venustatam, capillo tamquam tecto decoratam: iam medullarum in abdito congeriem, quæ plus habet emolumenti quàm ostentationis, plus fructus quàm elegantiæ, an non thesauros abitraberis, & exclames: Deus hæc fecit;

Namque erit ille mihi Deus, illius aram

supplice colam non vno voto & dono? veniunt enim hæc omnia à Deo: & veniunt prouocatoriâ quâdam munificentiâ; vt cùm ille pleno munera profundat sinu, veriùs, totis immittat Oceani ostiis, nos non dicam pars quædam, sed animationis spirationisque Diuinæ illius ac figulationis opus non ignobile, & quædam quasi decidua portio, pleno quæ accepimus egentes sinu, plenâ largiamur manu; nec tamquam è stillicidio guttam, cũ totis canalibus è grauidâ depluerit nube dona sua Deus in emarcidos sterilesque campos

 nostros,

noſtros, ſed tamquam è fonte torrentes, in arentia egenorum deducamus paſcua.

Nam quæ hęc improbitas, cùm vltra priuatum te pecunię modum Deus prouexerit, auro texerit, purpurâ veſtierit, & eò deliciarũ opumq́; perduxerit, vt non tantùm habere tibi liceat, ſed & calcare diuitias, ac quidquid demũ ars luxurię famula elaborauit, tibi conceſſerit; vt maiora ſemper cupere ab his diſcas inſatiatâ auiditate, ac non potiùs elargiri, ſi non pari quâ conceſſit largitate Deus, at vmbram ſaltem diuinæ in te munificentiæ exprimere? Conceſſit aureorum ille tibi millia decem: potéſne Iſraële minora, aut in diuinum erogare cultum Chriſtianus; aut in egentia pluere labra, quæ ſaturanda tibi reliquit ille? At potuit ipſe. noluit; vt beneficentiæ in te ſuæ non indiligens imitator, tantorum ſupernè fluminum vel torrentes in vicina vepreta depalares: prouocaresque benignam illius manum, tamquam æmulâ quâdam viciſſitudine, in liberaliorem profuſionem. Ita ſolet remunerari Deus, & centuplâ largitione, obruere potiùs, quàm decorare largitorem ſuum. Imitare quiſquis es. ni reſponderit votis Deus, dic me mentiri. Verùm quid verbis opus? audi ipſum Deum vltroneum prouocatorem & ſponſorem:

Mat. 19. *Centuplum accipiet, & vitam æternam poßidebit.* credis? ſequere. non credis? negotiatori bonæ fidei credis, & cambiali illius ſchedulæ: Deo nõ credis?

Sed

Sed remotæ ſunt diuinæ ſponſiones, & vitæ non huius. falleris. audi loquentem. accipiet *centies tantum, nunc in tempore hoc, & in ſæculo futuro vitam æternam.* Mar. 10. Repeto. credis? ſequere. nam quod hoc fœnus? Si ſpondeat homo viginti, ſi triginta, in ſingulos, aureos cētum, ſupra ſortem, arripis vtrâque manu; nec dubitas de euentu, ſi fide ille ſit integrâ. Si ſpondet Deus non viginti, non triginta, ſed in ſingulos aureos centum, hæres, trepidas, non credis. nam ſi crederes, negligeres lucrum? & decem millibus, centum millia mercari nolles? nolles tantillo cælum? Cùm ergo habeamus hîc Deum ſponſorem, qui mentiri, qui fallere neſciat, & habeamus hominem qui inuitantem, pollicentem non ſequatur Deum, habemus incredulum, habemus addubitantem de Dei ſponſione: ſequeretur enim ſi crederet, ſi nullo pulſaretur dubio; nec permitteret hæc lucra aut perire ſibi, aut aliò demigrare. quod dum facit, certum mihi non credere, & labaſcere apud eum fidem promiſſionis diuinæ.

At vos prudentiores, & de diuinâ certiores ſponſione, imitari largam illius manum conati eſtis, felici auſu, ſucceſſu feliciore. Cùm enim in omni Republicâ, ante-prouidâ Dei notione, ad peccatorum ſcelerumq; diſpunctionem, pauperes diuitibus permiſti; & his proſpexerit Deus dite manu; illis prouidere veſtrum arbitrati eſtis.

feci-

fecistis. Octo ergo vniuerso apud vos pauperum ærario præsunt. priores quatuor ab eleëmosynarum erogatione nomen sortiti, posteriores à Spiritus sancti beneficâ largitione. annisque singulis duo è ciuium potentissimis, planeque primis, opibus, industriâ, fide, moribus deliguntur, qui oneris, quod in re tantâ, tam variâ occurrit, partem ferant, abeuntibus hoc quasi magistratu retrosioribus duobus, qui quartum iam annum expleuerunt. Delectorum munus est, toto quo hanc functionem obeunt quadriennio, seriam pauperum totâ vrbe dispertitorum curam gerere; nec pati quemquam ab egestate vinci, aut immori huic ineluctabili plurimùm malo. Sed & perpetuâ lege tenentur, nulli petenti eleëmosynam negare, nullum indonatum dimittere, ciuis ille sit an alius. Quod quo faciliùs certiusque peragant, vrbe totâ ostiatim templatimque subsidia pauperum ærario poscunt. Rarum hoc in primis viris, & opulentiâ magnis, manum ad stipem porrigere. quam si liberalem cõsequuti fuerint, pari liberalitate partiuntur: sin minùs, non ideò contractior dextera est. de suo numerant. adeoque hæc res crescit, vt non raò, decem, duodecim, plura etiam aureorum millia è domestico singuli ærario profundant, redhabituri, si eleëmosynæ patiantur, si egentium penuria: sin minùs, qui in proximum surrogantur annum, abeuntibus de suo numerant

rant, quidquid in egentes, priuato ære contulerunt: itque in annuum orbem hæc erogatio & redhibitio; tangitque quotquot ad hoc munus deliguntur.

Vt verò primùm adlecti ſunt, ſolenni receptoque maiorum ritu iureiurando ſe obſtringunt, bonâ ſe fide pauperum res curaturos, ſeriò inuigilaturos, remque omnem ſine fraude & dolo adminiſtraturos. Inde qui prior ſe obſtrinxit, deligit alterutram ciuitatis partem, quæ in duas propè pares diſpertita eſt; ſecunda alteri conceſſa. His deinde incumbit eleëmoſynarum in ſuis ſingulis partibus corrogatio, annique ſecundi adminiſtratoribus ope & conſilio adeſſe, collectamque pecuniam ad pauperum ærarium deferre.

Annum priorem vbi expleuerint, tranſeunt ad anni ſecundi munia: qualia ferè ſunt, primi quidem, ſi quæ teſtamento legata, ſi quæ gratuita, ac quaſi de manu, donatione, ſi quæ vicatim templatimque relata, vniuerſim potiùs quàm ſingulatim, in acceptorum rationes referre; ſingulatim verò in eaſdem, ſi quæ ex annuo cenſu redacta: frumenti deinde, lignorum, panni lanei, lineique, omniumque adeò quæ egeſtas poſcit curam gerere. Secundi verò, Expoſititiis ſeriò inuigilare. quos ſalutari antè aquâ tinctos, educandos in vicinam mittit Campiniam. Mille ferè hi ſunt, & plures; millia etiam interdum, non vrbis tantùm hu-

ius, ſed vicinorum locorum: qui vbi octauum, ſummùm decimum attigerint annum, educti è ruſticâ diſciplinâ, vrbicis aſſueſcunt moribus. ac puellæ quidem in deſignatam in hanc rem domum, pueri in ſuam; ita ſua ſexui domus ſeruit. in quibus Christianè educantur, & mechanicæ alicui arti, pro cuiuſque ingenio, addicuntur: hærentque plurimùm in his ædibus, in decimum ſeptimum, aut ætatis annum decimum octauum. inde ad varia deſtinantur obſequia: illæ quidem omnem puellarem artem edoctæ, ancillatum, in honeſtam quampiam familiam: adoleſcentes vt aut de ſuo iam viuant, aut ſanè famulatum. manentque ſub eorum cura qui huic pauperum annuatim præſunt ærario, donec certo vitæ generi, bonâ patrum quos vocant veniâ, ſeſe addixerint. quorum ſi voluntate matrimonio ſe iunxerint, non patiuntur deeſſe dotem.

Sub exitum vero anni ſecundi, quotquot certis ædibus in commune, quotquot etiam per ſuas ſinguli diſperſi familias de publico viuunt, veſtibus donantur. & ingens hic numerus eſt, vt præter priores qui plurimi ſunt, excreſcat in octingentas aut plures familias.

Expletis annis duobus, nouus ſuccedit labor. & prior quidem in cathedrali Eccleſiâ, panibus hebdomadatim erogandis præeſt. cuius etiam curæ pars ſunt, euocati ex agris (quorum memini-

mus

mus) pueri, variaque egentium mulierum ac virorum receptacula, in quibus certis legibus, certaque in ſeptimanas ſingulas eleëmoſynâ contubernatim viuunt. Secundus idem per omnia obit in S. VValburgis, puellarumque (quarum mentionem feci) ſedulam curam gerit. Poſteriore anno, prior eadem peragit in Eccleſiâ D. Iacobi, ſecundus in eâ quæ D. Georgio dicata eſt.

In hac poſteriorum annorum adminiſtratione, ea in deſignatos variarum Eccleſiarum pauperes conferuntur, quæ varij, prout cuiuſque affectus traxit, variis Eccleſiis aut locis voluerunt eſſe perpetua. quibus à ſancto Spiritu nomen indiderunt. cùm enim omnis munificentia ab illius impulſu naſcatur, factum eſt, vt eos qui erogandis his præſunt, nominis quâdam ſimilitudine honeſtauerint, quos volebant tam pij donatiui erogatores.

Hactenus labor eluxit, & prudentiæ permixta liberalitas. accipite hanc nunc propiùs, ſed paucis: neque enim, de ſuo ornata, alienum cultum patitur. Corraſerunt priores quatuor, quà oſtiatim, quà templatim, ſuperioribus his annis ſingulis, florenorum ſexaginta, quin & ſeptuaginta, adeoque octoginta, pluraque etiam florenorum millia. Quid integrâ Republicâ ſperari poſſet, cũ hac proſtratâ, & quadraginta annorum ciuilium bellorum colliſionibus attritâ, populoque parte maximâ viduatâ, negotiatoribus deſtitutâ, com-

merciis nudatâ, nobilitate exhauſtâ, ingentia tamen videamus propenſæ in omnem munificentiam affectus documenta, in omnem meritò poſteritatem, Regnaque, quà Sol lucet, itura.

Addam: & finio hanc narrationem: eſſe in hac vrbe tria & triginta minimùm egentium domicilia, variorum liberalitate ciuium dotata. è quibus viginti quinque, eorum quos recenſui, imperio parent: aliorum verò quorumdam, reliqua.

Quæ dicta hactenus, tantùm tangunt liberalitatem in notos vrbe totâ pauperes, & qui de communi pauperum ærario non erubeſcunt, menſtrua, aut hebdomadaria, aut diurna etiam ſubſidia poſcere. quales parte longè maximâ ſunt, qui è vicinis, aut remotis etiam prouinciis, à paupertate, tamquam ab irato mari, in portum hunc excuſſi. nam qui hîc nati maioribus vrbis huius ciuibus, perquam raro ad hanc publicam inopiæ teſtationem deſcendunt. Ita ferè Brabanti omnes. à quibus, vitam antè egeſtas, quàm egeſtatis nomen & confeſſionem extorſerit. extrema pati, pane & aquâ vitam tolerare, noctes diebus in laboribus iungere, viri iuxtà ac mulieres, & tenera propè de ſinu proles, edocti. Vidimus ſępè inualetudine graui fractos, animam quaſi egeſtatis indignantem, antè eiicere, quàm mendicabulam vocem: tam rigida illis ad ſtipem dextera, tam fortis ad perferenda animus, tam gene-

generoſum pectus, & quod antè ſanguine ſe ſatiet ſuo, quàm alienâ miſericordiâ. Plerique proinde qui hîc pauperes, aut è vicinis Prouinciis ad benignius hoc littus adnauigarunt; aut ſi hîc nati, talibus maioribus nati; è quibus, imbibitâ longo vſu ſoli huius verecundiâ animoque, plurimi viuunt teneriore ſupra maiores fronte: qui cùm rem poſſideant, & duriore reliquis premantur pauperie, paupertatis nomen perhorreſcant. Magna hîc horum copia, quorum frequenter erubeſcentiam vltroneâ beneficentiâ anteuertiſtis. ita non tantùm egeſtati, ſed & infirmitati occurritis; & interdum etiam fallere iuuat, vt & habeat egens, nec à quo acceperit ſciat: pulchro Arceſilai exemplo, qui egentis & diſſimulantis & ægri puluino ſacculum ſubiecit, vt homo verecundus inueniret potiùs quàm acciperet. Hoc eſt dare. nam illa lenta, & inter diuites manus pendentia beneficia, cùm ſubductis ſuperciliis, & vix exeuntibus verbis, ac malignis etiam interdum, munus datur, quam gratiam mereantur? Illa grata ſunt, & nomẽ merentur, quæ parata, quæ facilè occurrentia, & vbi nulla mora niſi ab accipientis verecundiâ. nam vbi magna intercedit deliberatio, negationi munificentia proxima eſt: adeoque, tardè velle, nolentis eſt; cùm omnis benignitas, ſi talis eſt, properet. Vt enim acerbiſſima crudelitas eſt, quæ trahit pœnam; & miſericordiæ genus

eſt,citò occidere: ita maior beneficij gratia eſt, citò velle,citò dare; & beneficentiæ quoddam genus,citò negare. Iam hæc tarda quorumdam in dando deliberatio quid quærit? delectum fors in accipiente, vt diſpiciat in quem cum fructu conferat,aut in memorem,aut in relaturum. at magni animi eſt, non fructum beneficij ſequi, ſed ipſum; virtutemq́ue adamare, ob innatam, non ob aſcititiam pulcritudinem: & generoſi, dati beneficij obliuiſci: ille decipi dignus eſt, qui de recipiendo cogitabat cùm daret. Sed indignus fortè erit cui præproperè donabis. quàm multi indigni ſunt luce,& tamẽ dies oritur, peræquante Deo beneficia ſua probis & improbis. non quòd ſine delectu ac fortuitò dari velim; ſed moroſam donatiui cunctationem non probo. adimit gratiæ plurimum,& extortam potiùs volũtatem, quàm vltroneam ſapit. Quid hæres? redibit ad te, ne dubita,quodcumque hilari promptoq́ue exiit animo. Docuerunt id veteres non ineleganti ſymbolo: cùm tres Gratias, ſorores, manibus implexis, ridentes, iuuenes, virgines, ſolutâ & pellucidâ pinxerunt veſte. Sorores. vt enim hæ ſanguinis, ita qui dedit & accepit, beneficij nexu ac quâdam vinculatione ſororium induant animum; & qui dedit, ſibi dediſſe arbitretur. Manibus implexis. quòd beneficiorum ordo, per manum tranſeuntis, ad dantem tamen reuertatur. Ridentes.
vt

vt dantis vultus longiſſimè ab omni abſit moroſitate. Iuuenes. vt cùm deceat beneficij memoriam ſeneſcere, dantem tamen obliuiſci deceat; nec pati vt longâ apud ſe memoriâ conſeneſcat. Pellucidâ veſte. vt licet qui dat beneficia taceat, naturâ tamen ſe ſuâ prodant, erumpantque foras eo clariùs, & in oculis plurium, quo qui dedit fortiori illa preſſit cuſtodiâ. Qui ſi ſecum reputet, beatiſſimum eſſe, ac planè regium, imò Deo ſimillimum numquam vinci beneficiis; & illud, in beneficiis optimum eſſe, dediſſe; beneficium arbitrabitur poſſe dare. & tunc demum ſe beatum, cùm aliquid dederit; cùm imitatus Deum fuerit, qui ſemper dat, numquam accipit. Sunt ex hoc genere in hac Republicâ non pauci, qui in beneficiis hoc vnum metuunt, prodi. Beati ſuo hoc ſilentio, non prementur æterno. & vt aliam non ſperent mercedem, virtus ipſa magna ſibi merces eſt, & recti facti conſcientia. Et ſanè magnus in hac vrbe campus eſt, magnæ virtutis; in quâ, vti dixi, ingens pauperum numerus eſt, à variâ egeſtatis tamquam fluctuum iactatione ad hunc portum properantium. nec fallit eos concepta ſpes: vetus enim apud vos, & à maiorum memoriâ,

Omnibus exhauſtos iam caſibus, omnium egenos
Vrbe, domo ſociare:

nullum hoſpitio prohibere arenæ, ſoliique veſtri:

nullum

nullum quamuis egentem arcere terrâ. Pergite. Manet cælo promiſſa merces;

——officio nec vos certaſſe priores
Pœniteat,

cùm tam potentem remuneratotem, vltroneumque ſponſorem habeatis Deum, ignarum mētiri, doliq́ue fraudiſq́ue neſcium, centupli hîc redhibitorem, nec multo pòſt æternæ præmiationis certum largitorem.

Sermo. Fides in verbis.

SErmo candidus. & ad exemplar orationis ſuæ facere, & viuere, à primâ ætate docentur omnes. parci in verbis: nec ideò minus cogitant, edocti magnos viros remiſſiùs loqui; & quæcumque dicunt, plus habere fiduciæ quàm oſtentationis. Et eſt ſanè oratio, animi vultus; quę ſi multa eſt, & manufacta, oſtendit illum non ſatis eſſe ſuum, non ſincerum; & habere aliquid fracti. Non eſt ornamentum virile, vt concinnitas, ſic multiloquentia. Nihil proinde in veſtris præceps. quod ſemel emiſſum, numquam reuoces. vt enim in procliue labentes, non vbi voluerint gradum ſiſtunt; ſed quantum premit pondus, tantum feruntur: ſic prærupta dicendi celeritas, non eſt in poteſtate hominis; nec ſatis digna viro: qui ponere verba debet, non proiicere; ac inſtar vndæ ſuauiter, non torrentis more è præcipitio fluere. nihil etiam

etiam præproperum, cuius posteà pœniteat: ſed præcogitata verba ſunt; & tamquam à maturo corde, calamo dictata. vbi dixerint, ſtat immota fides. Periclitantur opes? ſi fidem dederunt, nemo violabit: ita vel cum iacturâ, tenaciſſimæ fidei ſunt; vt cùm mori poſſint, fallere non poſſint. Nec quiſquam, integrâ famâ, datam fidem fallet. ſi fefellerit, nominis & fidei naufragium fecit. nec iam inter dignos Republicâ viros adnumeratur: mortuum arbitreris, & tamquam cadauer ab iratis fluctibus reiectum; aut tamquam fatali ſpongiâ è viuorum numero deletum. viuitque exinde inglorius in omnem ætatem, & tranſit etiam in poſteros hæc nota.

Animi robur.

RObur animi, quale vix in aliâ gente; diſcat quiſquis volet exemplo: neque enim aliter norit. nam fortia dicere multorum, facere paucorum eſt. neque vt quiſque robuſtior ſermone, ita & opere eſt: cùm ferè modeſtiſſimus, & verborum parciſſimus, ditiſſimus ſit operis. vt enim Gubernatoris artem non oſtendit tranquillum mare; exaſperatum ſit oportet, & quod in montes ſe attollat, frendeatque, frematque ſpumis inæſtuans, quod virum edoceat: ita aduerſum aliquid ſit neceſſum eſt, quod animum probet. Hunc animum inuictum, & in quo nullum for-

tuna locum reperiat, in quem telum mittat, ſi vſquam, hîc inueniet. Incurrant aduerſa, & premant pectus, tamquam ſaxeâ mole, vt totum arbitreris Atlantem, cum vniuerſi machinâ, vnius inſediſſe humeris; figet gradum, nec ingemiſcet ſub pondere: non ſubſident genua, non lababunt pedes: & quod de Socrate Xantippe, vtramque fortunam eodem vultu excipiet. hauſerint auari fluctus humanarum opum æmuli, aut acerbior alius caſus, ſtabit indignante fortunâ; nullâ enim re maior huic inuidia fit, quàm æquo animo. Hunc animum, in omni propè bonorum iacturâ, reperies erectum, excelſum, & flecti neſcium. Intuere: è nullius vultu aut ore iacturam agnoſces. imò quo grauior illa incubuit, eo hilariore vultu excepiſſe credas. nec foro nec publico abſtinent, ac ne conuiuiis quidem aut hilariore lubentiâ. Non hæc ſat magna documenta ſunt inuicti roboris? nam vnde certiora peti poſſunt? aduerſa ſunt quæ cuiuſque robur docent. hoc quis inter ſecunda intelliget? Gubernatorem in tempeſtate, in acie militem dinoſcimus. interritus ille fluctibus conuoluitur, audacter hic cruorem ſuum ſpectat: ille etiam elementum prouocat, dum iratos illius fluctus proſcindit audax; & miles lætus fluentem meliore caſu ſanguinem oſtentat. at tiro, & qui nullas elementi vidit minas, ad omnes fluctus, ad vulneris palleſcit ſuſpicionem. Quò

hæc?

hæc? vt robora attingam, animoſque plurimorum veſtrûm. Sæpiùs enim tacitus mecum Rempublicam circumſpexi hanc vniuerſam, in illaque ſingulos, omnes. Quantos in eâ vidi naufragos, ſimiliáve naufragiis paſſos; quos aut iratum mare, aut fortunæ ludus, aut maleuolentiæ improbitas, perniciosum optimis telum, inopinantes, ſecuroſque deiecit? Illos procella, (quæ cæli fiducia, & placidum ludentis elementi fallacia) traxit in infidos fluctus: alios rerum illa domina, aut ſubiti ſimilis fulminis, ad cuius ictum, etiam vicina tremuerunt, oppreſſit incautos; aut ridenti ſimilis, in alieno luſit iugulo; tamquam parum ſit perdidiſſe, niſi & inter luſum videri velit perdidiſſe: in poſtremis malignitas ſæuiit, & ſecuros, tamquam turbine, vno conuoluit raptu; vt antè ruinam ipſi ſtrati viderent, quàm perſentiſcerent: & tamen tamquam nihil paſſi, redeunt ad mare; & è quo vix validâ enatarunt claſſe, de tabulâ ſalutem ſperant: iterumque fortunæ ceruices flectunt, confidentiam imbibunt, & audent ſe credere, à quibus non ſemel circumuenti; meliora ſperantes, nec ſemper iratum mare, nec ſemper infidum fortunę riſum, nec ſemper perfidiã amici. O animos Spartâ dignos! imò Belgio: & ſi iterùm ſurgat Cæſar, Neruiis, & Aduaticis. *Macti virtute hac:* idem vobis, quod ex acie ſanguinolentis acclamo; quod Mutio retorridam manum, & duorum Regum

victricem referenti, Romana iuuentus. *Macti virtute hac.* malo truncam illam, quàm Mæcenatis, imò quàm cuiusque fortissimi saluam. Benè in hanc rem Attalus Stoicus: Malo me fortuna in castris suis, quàm in deliciis habeat. torqueor, sed fortiter, benè est: occidor, sed fortiter, benè est. Sed & audi Epicurum, dicet, Et dulce est. Hæc mens ducet ad gloriam, imò ad gloriæ culmẽ, cultorem suum. Facit hoc creber vsus, & cum aduersis pugna. Idem reperies in iumentis. quamlibet viam patiuntur, quorum durata inter aspera vngula est: neque vllum laborem recusant manus quæ ad arma ab aratro transferuntur. ita planè, quem nulla fortuna supplantauit, cuius nulli dentes sub infido illius crepuerunt ludo, quid poterit? & quid non poterit, cui perpetua cum illâ lucta? qui modò prostratus, modò erectus, de genu, de puluere, de vulnere, de sanguine surrexit validior? Millia ex hoc genere in hac vrbe dabo. nam quem illa hîc vmquam transiit intactum? gloria hæc est Reipublicæ vestræ. & ferè contumacissima aggreditur; mollia nullo dignatur morsu: ita ignauissimum quemque refugit, fortissimos sibi pares quærit. tenera fastidio transit; durissima proritat, aduersus quæ vim suam intẽdat. ignem experitur in Laurentio, paupertatem in Francisco, exilium in Ioanne, tormenta in Vincentio, venenum in Benedicto. Magnum exemplum non nisi magna for-

fortuna non inuenit. apud vos, in quemcumque propè cadat, inueniſſe videtur, vt liceat dicere: Dignum fortunâ par, Reipublicæ ciuis, illi compoſitus.

Et neſcio an non hoc ſit vrbi huic proprium: aliarum enim ſi intuearis ciues, vnius calamitate omnes arbitreris oppreſſos, vt quos ruina non attigit, metus exanimauerit; paremq́ue paſſis mœrorem exprimant, cùm putent eadem ſe pati poſſe. Vt aues, etiam inanis fundæ ſonus territat, & excutit ſedibus: ita plerique, auſim propè, non nati, non educati in Republicâ hac, ad nudum non modò contremiſcunt ictum, ſed ad vacuum ſonum. at qui ex hac prodierunt, tamquam ſi omnia miſſilia præuiſa, nihilq́ue præter opinionem cadat, ita cadunt in fortuitis, vt ſemper ſtetiſſe videantur: ita reparant claſſem, repetunt maria, vt nemo credat vidiſſe fluctus: ita cum diſcriminibus pelagi non notitia modò, & familiaritas, ſed pacti quædam neceſſitudo interceſſiſſe videtur, vt quos nudos excuſſit, reſtituat ſub diuitiarum pondere fatiſcentes. Infida fuit ſocietas? iterùm creditis: & tamen quem alibi non exanimet vna perfidia? Per iocum fortuna euertit? iterùm blandienti oſcula præbetis: & quem alium non ſternat hic riſus? quis non alibi ſecedat ab his ludis, & det raptori locum, ſeceſſionemq́ue æternùm cogitet, meliora deſperans; & non emi-

nus ſpectet hæc bona pendentia, procul nimirum à Ioue, procul à fulmine? Cauſſam non ſemel diſcriminis huius inter Reipublicæ veſtræ ciues, alioſque, tacitus mecum quærebam: nec aliam reperio, niſi quòd reliqui, extrà ſe vallo cinxerunt; veſtri intus inſtructi ſint: pulſari proinde poſſunt, capi non poſſunt; cùm nullum mare, fortuna nulla, perfidia nulla, mentem aduerſus fortuita armatam, poſſit euertere.

Addam aliud, mirari me ſolitum, ita pleroſque aduerſus fortuita, & quidem ſæuiſſima, armatos, vt plurimos viderim eodem vultu læta, eodem triſtia accepiſſe. Tenuit nauis portum? benè eſt. periit? mirare quiſquis hæc leges, nulli periit. intuere vultus. non dico, non refrigeſcent artus, ſed nuſquam contractior frons, nuſquam rugæ. ſcrutare cui perierint: nullum reperies. alteri periiſſe credas: huic cui periit, etiam acceſſiſſe; ea frontis oriſque hilaritas eſt: quaſi in alienâ pelle, ferro medicus ſæuierit. commiſerare: paraſſe ſe hominem dicet ad hæc humana. Præcogitati nimirum mali mollis ictus venit. & ſanè pars magna mali apud imperitos nouitas eſt, & inexſpectata compulſio. Nō poſſunt hæc venire à vili pectore. nec quiſquā iſta, puſillâ mente, ſiccis oculis, ex alto ſpectauit. Quid faceret vera Philoſophia in Virtutis acie, apud eos, quos tantos animos circumferre videmus inter fortunæ hæc tela? Miramur feras, quas

catu-

catulorum amor mittit in venabula; miramur iuuenilia quædam ingenia, quæ gloriæ cupido trahit in contemptum ferri: ibi amor facit indomitas; hîc species & virtutis quædam vmbra traxit in sanguinem. quid in Reipublicæ vestræ ciuibus veræ virtutis posset amor, quos nec magna, nec illustria, per pericula & mortes compulerunt tamquam ad epulas fames? quanta darent exempla magnarum documenta mentium, si in nobiliorem metam cursum defixissent? quanto namque generosiorum rerum fortior ratio est, ac validior impulsiua vis, tanto valentiùs per pericula & mortes exirent: nunc cùm eadem faciunt in re non magnâ, quid sperare debeamus in verè magnis, testantur. & quos tanta cum incommodis suis familiaritas, docuit tam erectâ ceruice intueri alternantis fortunæ vices, quid faceret, si eadem in propiorem virtuti materiam incidisset? non vbi semel obdurasset animus, antè auferri, quàm conturbari contingeret? quid pugni, calces, flagra, cæstus, quid enses possent? sanguinem ipsum fluentem riderent, tergerentque tamquam à balneis sudorem. Semel namque roboratus animus, & è Virtutis palæstrâ torosus, quos nõ ictus exciperet; quos non frangeret? etiam vltrò auderet prouocare, & insequi cedentem fortunam; quin & inclamare, Quid cessas? paratum pectus vides. experiamur inuicem, tu feriendo, ego feren-

ferendo. quærit enim Virtus vbi se ostentet,

Spumantemq; dari pecora inter inertia votis
Optat aprũ, aut fuluum descendere monte leonem.

Refellitur criminatio de occupatâ ab Iberis vrbe, anno M. D. LXXVI.

ALiquis hîc sibi de alienâ venustus calumniâ, militarem obiectat rapinam, & inter micantes gladios, flammas, sanguinem, stragemque impulsæ ciuitatis, fractum animum. O semper inimica alienis progressibus inuidia! quanto prudentiùs hæc ferocientis fortunæ vulnera, & adhuc de cicatrice recentia, ac quasi de ferro calentia, quisquis est, pressisset silentio? Possem hîc illud Poëtæ:

—— In corpore fortium virorum
Laus est amplior, amplior cicatrix.

possem, quod Aristides, cùm ad supplicium raperetur, repertusque esset qui in faciem inspueret, cùm neminem id arbitratus esset ausurum puri oris, abstergere; & lectori dicere, Admone istum, ne tam improbè oscitet; ipsique hoc respõso contumeliæ contumeliam facere. Verùm tacebo: & hæc lapsantis fortunæ dehonestamenta tacitus præteribo. nam quid ego aduersus has immemores humanæ conditionis voces, dictaque improuida, præteriti temporis fortuita conuulnerantia? Dicam tamen, quod de viro magno Seneca: Si magnus

magnus cecidit, magnus iacuit. addam: ſurrexit maior. idem de vrbe hac. tantùm in hac ſtrage, omnis fortunæ crudelitas laſſata conſiſtat. hoc oro. ſitque militaris hęc licentia, nihil ampliùs dolituræ ciuitatis piamentum. Et non pari iure Carthaginis ac Numantiæ, Corinthi, Athenarum, Spartæque, & tot Regnorum cinerem, aut quidquid altiùs cecidit, ridebit? Inſpice, quiſquis es, volubilem hunc rerum ordinem, totamque ante oculos ſortis humanæ conditionem pone, ſæuumque hæc inter fortunæ ludum. hîc montes diffluunt, alibi rupes; iam ſorbet, iam vomit fortuna maria; modò ſiſtit, auertit dehinc flumina, & ditat nouis. Quot vrbes vno tempore ceciderunt; quot hiatibus ſubductæ? quot non vno loco integræ deſederunt regiones? quot redditę terris, totis demerſæ ſæculis? Et non omnium orbe toto magnarum ciuitatum veſtigia tempus eradet? non formidanda olim maria ſiccabit, ipſaſque rupes ad humilem deducet arenam, decoctor ignis? noſque ipſi, parua aliquando ingentis vltimæ ruinæ acceſſio, non in amica vertemur elementa? iacebimuſque inglorij, terra & vilis puluis?

In plenum dehinc fortunam cogita, circumfer oculos: quot gentes populoſque mutaſſe credis ſedes? Tyrij Africam incolunt; Longobardi Italiam, Hiſpaniam Gothi, Athenienſes Aſiam, Angliam Germani, Galli Græciam; & Scythia

Achaiæ ciuitates Ponticis impoſitas littoribus oſtentat. Nihil eodem aut loco aut ſtatu manſit, quo genitum eſt. Regna intuere, Imperia, orbeq́ue toto Prouincias. illæ te docebunt: plurimarumq́ue in his vrbium oſtẽdet euentus, quarum in ipſo flore luxurioſa imperia ceciderunt. Nec magnis hæc interuallis diſiuncta: momentum ſæpè temporis euertendo imperio ſuffecit; etiam Romano, ne me putes minima tangere.

Verùm Antuerpia hoſtili aliquando manu iacuit: non nego. & in mediâ propè pace iacuit: ita ferè inſperatò bella ſurgunt, hoſtis ex ſocio, ex propugnatore euerſor. Eadem reperies alibi. nam & in ſubitas tempeſtates agitur æſtiua tranquillitas, & rurſum ſerenitas, rurſumq́ue nubilum. Quid cauſſas quæris? cùm ipſa ſibi, vt alia taceam, felicitas, cladis cauſſas repererit; vt ad hanc ſatis videatur eſſe, fuiſſe felicem. Iam quantum intereſt, ab hoſte perierit, an operta fluctibus, an hauſta terræ motu? aut quæ res demum non habuit aliquam ruinæ ſuæ cauſſam? quæcumque hæc fuerit, ſatis eſt fuiſſe. Interfuerit etiam dies vna, an plures, inter vrbem maximam & nullam; quantulum hoc eſt, aut quod ſolamen prorogati ſpatij, protenſæ miſeriæ, cùm venerit dies illa conſumtrix omnium? Quid ergo nouum, cùm ipſa adeò naturæ opera videamus vexari, tolli, & ſtatui, montes, terras, maria, ſi vnius vrbis ſenſerimus,

non

non dicam excidium, ſed deuenuſtationem, tamquam vnius arboris ſpolium, in fecundiorem redhibitionem? Nam de Antuerpiâ hac veſtrâ auſim illud Poëtæ:

—— Tua nempe putantur
Surgere fata malis; & celſior eſſe ruina.

cecidiſſe itaque videri poteſt, vt ſurgeret altiùs. Ita non rarò maiori fortunæ locum fecit iniuria; vt ideò quædam periiſſe videri poſſint, quò cultiora enaſcerentur. Accidit hoc vrbi huic veſtræ. ſurrexit, & erexit ſe ſuper ruinâ ſuâ, florentior: vt arbitrari meritò poſſis, ignem illum viſcerum depaſtorem, conſultò ſæuiiſſe; vt vbi caſæ erant, ſurgerent cælo domus, inuidiam facturæ Principum palatiis.

Verùm percelluit illa ruina plurimos, & etiamnum inhæret fibris, nullâ ætate emedullanda. Poſſem ad hæc ignaua pectora, humanarumque ignara rerum, illud Poëtarum principis:

—— Cur indecores in limine primo
Deficimus? cur ante tubam tremor occupat artus?
Multa dies, variúſque labor mutabilis æui
Rettulit in melius: multos alterna reuiſens
Luſit, & in ſolido rurſus fortuna locauit.

imò in maiore, in ſplendidiore. res docet: illa loquatur. Neque fugit hoc Regnorum & Rerumpublicarum Timones. hinc illud Timagenis Vrbis inimici: Romæ ſibi incendia ob hoc dolori

esse, quòd sciret meliora resurrectura, quàm arsissent. Idem credo euenisse Reipublicæ huius hostibus. Et verò maiora certioraque restituta sunt: sint tantùm diuturna, & melioribus in omne æuum auspiciis condita. sin minùs, & aliud volet imperium ex alto, hoc statuamus: nihil fortunæ inausum; aduersus Romam non minùs habere iuris quàm aduersus Cannas. in eum enim intrauimus mundum, in quo his legibus viuendum est. Placet? pare. displicet? alium mundum quære.

Sed hæc maiora cadent? etiam Imperia totis excisa sedibus iacebũt. etiam viri Principes? æquè ac pauperes. aut aliquis homines sceptro metitur & purpurâ? Si impares viuimus, pares tamen nascimur, morimur pares. hoc volo: Conditor ille generis humani, non natalibus nos, nisi dum sumus, distinxit: vbi ad finem ventum est, omnium quæ terra premit, similis lex esto, si corpora metiaris. Nam de animo, & alterâ meliore redanimatione, aliud iudicium esto. neque tamen in hac vlla prærogatiua purpuræ: soli virtuti erit. Hanc amplectamur: reliqua vt peritura, & ad matricem puluerem suum reditura, despiciamus; cùm omnium mortalium opera, mortalitati sciamus damnata, nec quemquam in crastinum sui esse certiorem; non Regem, non seruum: ad patienda nimirum pares, sed & ad secunda melioráque

que imperia pares, si virtute pares fuerimus; quâ solâ, largitur, metiturq; Deus æternatura præmia.

Iam si obiectæ criminationis robur propiùs intueamur, quid magnum fuit à veterano milite, & in viginti propè annorum ciuilium bellorum incude roborato, inopinantes ciues, securosq; vt in altâ pace, circumueniri? & steterunt tamen, inermesque armatos, quantum in illâ fortunâ licuit, maioribus animis quàm armis, susceperunt. Passi ex hinc ea sunt in pace, quæ ne bello quidem timeri poterant. quid damnas? Ignauus nauigij rector est, qui fluctuantia vela deseruit, permisitque tempestati nauem: at ille etiam in naufragio laudandus, quem obruit mare clauum tenentem, & nudo latere fluctibus obnitentem: cuique mors sola gubernacula eripuit; ac ne eripuit quidem: ausus antè gubernaculo innatare, & illo iam vehi tamquam naui. Idem hîc cogita, mori antè ciues delegerunt, ruereque in hostile ferrum, quàm deserere stationem. Quid damnas? quòd senserunt? quòd magni vulneris magnam cicatricem, ne nunc quidem transeant sine præteriti temporis memoriâ? non est hominis non sentire mala sua. (neque indolentiam bonum dixero, habet illam cicada, habet pulex; vt nec molestiâ carere bonum, quid otiosius verme?) tulerunt tamen illa, quod viri est. Quid? hostis armatus, veteranus miles, ciuili pastus sanguine, ferrum in manu,

mors in iugulo; & non ſentiet exarmatus ciuis, vrbicis nutritus commodis, flammis circumſecus cinctus? Exclames fortè:

Nunc animis opus Ænea, nunc pectore firmo.

quis animas nullo monitore ruentes in ferrum, quæ has vibrata tela, quæ arietata inter ſe arma agminis denſi, terreant; quas non vrbis impulſæ fragor, non vitalia depaſcens incendium, non coniugum, liberorum, non carorum cædes, è ſtatione deiecerat? Temeritati hoc aliquis aſſcribat. errat. ſi prouocaſſent inermes armatas veteranorum iras, poterant damnari; at declinauerant quâ tunc licuit prudentiâ, non minùs quàm in nauigando procellam. Ille temerarius audit, qui cùm declinare poſſet, contrà it, & contemnit potentiores minas; qui exaſperat imparibus armis; qui dum licet, nocituram non vitat potentiam. At quæ euenerunt vrbi huic, inopinata fuerunt omnia, & quæ nec præuidere quidem humanum fuit. aliter itaque res cecidit, quàm vereri quiſquam poſſet: nec licuit felicem ſemper curſum tenere; fateor. nec ideò tamen aut victi ciues, aut ſubacta Reſpublica. Nemo enim illũ victum dicet, qui corpore licet proſtratus, animis tamẽ ſtetit. Ita CCC. Fabios nemo victos dicet: & Regulum captum à Pœnis, nemo victum dicet. Quiſquis proinde ſæuientis fortunæ vi ac pondere oppreſſus, non ſubmittit animum, numquam ex vero victus dici poteſt;

nobi-

nobilissimâ ac principe parte sui erectus, licet deteriore iaceat.

At seruire tot ciuilium bellorum sanguine madido, durum. nescis quâ ætate Hecuba seruire cœperit, quâ Crœsus, quâ Dionysius, quâ Darij mater, quâ Plato? quâ seruatus alius, vt

Orbatæ ad Tomyris veniret vtrem?

quo si recentiora cogitas, quamque funesto perierunt exitu Orientis Imperatores, Valens ignibus, Zeno vxoris perfidiâ, Basiliscus cum liberis ferro, Anastasius fulmine, Heracleon exilio, Constans suorum gladiis, Nicephorus Bulgarorum iaculis? quàm funesto Occidentis? Henricus inediâ, & quidem à patre, Fredericus Numantici Scipionis exitu, & à filio; Lucius caueâ ferreâ, Conradus veneno, & à fratre; vltimusque Sueuici sanguinis carnificis manu? Sed neque ego hunc seruire dicam, cui animus liber est. aut quisquam Epictetum seruisse dicet in tam excelsâ animi libertate; in tanto cupiditatum omnium dominatu? non magis quàm Callistratũ & Rutilium exules. huius digna Romano vox est; Malo patria exilio meo erubescat, quàm reditu doleat. Non est hoc exilium, cuius neminem non magis quàm damnatum pudet; & sanè quicumq; talis est, patriam sibi, etiam vltima terrarum statuet. ita qui corpore seruit, si animo perstat, nec libidini, abdomini, crudelitati, inuidiæ, ambitioni, pecuniæ seruit, liber

liber eſt. cùm contrà qui his ſeruit, licet familiam alat regnis maiorem, licet ædificia inhabitet laxitate vrbes vincentia, licet arctet claſſibus maria, milite Græciam, equite Germaniam, licet vtroque ſubacto orbe ignota quærat maria, orbem alium, cælumque aliud, ſeruus erit. aut quis Alexandrum liberum arbitrabitur cùm in littore maris rubri pedem figit? cùm claſſibus in oceano errat, bellaq; per ignota captat maria? cùm extra naturæ terminos arma profert? cùm inexploratum profundum cæcâ ſcrutatur auiditate? non ille cupiditati imperioſiſſimæ in his dominæ colla ſubmiſerat; nõ ſub infami illius iugo ceruices flexerat? quo modo ergo liber erat, quem inſana cupiditas in nouos agebat orbes? quē, cùm vix ſeptem aliquando expleret vrnam pedum, nullæ explebant terræ? Ego hunc liberum dixero qui tam fatuis ſeruit? quem tot intus compulſari video motibus, tamquam in piſtrino flagellis, quot ardere video non ſaturandis votis? aut non illum potiùs liberum, qui corpore quamuis duram patiatur ſeruitutem, animo tamen erectus, innatæ memor libertatis, nihil aut indole ſuâ, aut homine indignum committit; ſed antè animam ponit, ſanguinem fundit, quàm à vero rectoque vel latum crinem decedat? Hanc libertatem animumque apud vos repperi, quam nec mors raperet, non foculus Porſenæ, non buſtuaria altaria, non
Dio-

Diomedæa præſepia, non taurus Siculus, nō mortaria tyranni; non ſerpens, ſitis, arenę Catonis. Pergite hac libertate, nomen, admirationem, cælum promereri: hac enim vnâ vendicarunt ſe in libertatem, quotquot olim nati cælo, à ſeruitute omnium maximâ. hac vnâ contra fortunam luctata Virtus, etiam citra effectum propoſiti operis, enituit, claruitque Sole maior.

Militare robur.

QVamquam ſi arma velis, ſi obnitentes fortiter animos, ſi quos non vlla iniecta mouerunt

Tela, nec aduerſo glomerati ex agmine Galli,

hîc reperies. neque vllis magis nota eſt Reipublicæ huius virtus, nullis quid dextra, quid tela poſſint, quid viuida bello virtus: ita duritia ſilicis nulli magis quàm ferientibus nota. Memini diei illius, cùm validiſſimo obſeſſi exercitu, intraq; mœnia præproperâ victoriâ elatum vidiſſetis hoſtem, quem foueratis, admiſeratis amicum. Cuius animus non concideret inter arma, inermi dexterâ? verùm vt quorumdam lapidum inexpugnabilis ferro duritia eſt; vt ſaxa tot ſæculorum verberata fluctibus, nec veſtigia ſæuitiæ oſtentant; aſſiliant, impetum illi faciant, ferendo hæc vincunt, franguntque percuſſorem ſuum: ita leui ciuium manu,

nu, leui repercussu, ingentem exercitum fudistis. Fuit hîc verum:

—Hortamina fortes
Praeueniunt, timidisq́ etiam breuis addita virtus.

Non tangam hæc pluribus. possem; & naturale est manum sæpiùs ad id referre quod dolet, aut quod pruritu suo exasperatũ prouocat in contactum. at ego tacebo. Quòd si tamen robori huic, animisque, virtutum etiam in hoste admiratrix contigisset antiquitas; quanto ingeniorum certamine, viueret ille dies, quem vrbi fatalem hostes designarant? At melior caussa, meliorem fortunam reperit: & viros hîc esse sensit, quos non minæ, non ferrum terreat. cùm armati, tam insperato animorum robore fracti, attonitique, citatiore gradu portas repeterent quàm intrarant; vt arbitreris in hanc diem cecinisse Vatem:

—Impediunt numero, seq́ ipsa vicißim
Arma premunt; nec vis conatibus vlla, sed ipsa
In socias errare manus, & corpora turbâ
Inuoluit prolapsa suâ.

Possem etiam nunc ostentare campum hostili

—qui sanguine pinguis
Spirat adhuc;

possem suffixa portæ anathemata. Verùm silentio inuictæ Reipublicæ vestræ magnitudinem, non verborum cultu venerabor.

Secundũ exemplũ militaris roboris M.D.XCV

Succedit alterum testatissimi roboris animique docu-

documentum, cùm insonat tristis auribus nũtius:

Hostis habet muros, ruit alto culmine

Lira, tot ætatum opus. & iam

— vix primi prœlia tentant

Portarum vigiles.

Quid ageret Aduatico generosum germen sanguine? incitabat vetus gloria, rei indignitas, hostilis ausus; magna exercendæ virtutis incitamenta, vbi in virum inciderint. impellebat Patriæ salus, Prouinciæ vastitas, diuinorum contemptus; ingẽs audacis alicuius ausus irritamentum. inde tamen loci distantia, vrbs subacta, veteranus miles, equitatus hostilis, quem non terruissent? Verùm quæ mortalium plerisque metum, ea vobis ad virtutem calcar. ergo expedire lubet arma. & obuia quæque prout fors dederat arrepta: etiam de viciniâ aliqua mutuata. Neque deerant qui dissuaderent: ita ferè subita, inertia sternunt pectora; quæ certam seruitutem præeligant dubiæ libertati, quæque inter vincula malint vitam, sequẽtes

— timidæ compendia vitæ,

quàm vltimum *— decus addere morti.*

at vos immemores sanguinis vitæque (generosæ mentis est obliuisci sui, vbi Patria in discrimen vocatur)

Sagitta qualis Parthicâ velox manu

Excussa fertur,

sic quò Patriæ vocat salus properatis alacres. dul-

ce nimirum pro hac cadere,

— *pulchrumq́ mori succurrit in armis;*

— *vitamq́ impendere famæ.*

tamq́ue citatus fuit cursus, tam sine morâ interruptus, vt antè in conspectu captæ vrbis essetis, quàm plerique patriam vos vrbem reliquisse scirent. ita orbata tygris, excussura raptori catulum, superuolat veriùs, quàm superueniat. Et ventum erat ad portas, cùm crudelis vbique

Luctus, vbique pauor, & plurima mortis imago.

Verùm eo vos audentiores, animisq́ue ab ipso discrimine sumptis, per tela, per hostes itis in amicam vrbem. nec mora, cedit Aduaticis armis Battauus: & ille tot bellorum miles, tot annorum veteranus, toties ciuili lotus sanguine, ad primum clamorem vestrum (ô semper timidum scelus!) circumspectat effugij loca. pars mœnia, citatiore quàm venerat cursu, petit. pars turpi concussa formidine, abdit se tectis. Ita eâdem propè horâ, quâ victorem se viderat, victum se sensit Battauus; atque adeò in ipsâ victoriâ victum. sic quo lusere nauigia loco, sorbentur. Quis hîc triumphos neget, Vrbis receptæ, hostis cæsi? Vincebat hic numero, equite, pedite, graui armaturâ, velite: vincebat quinque & viginti annorum militiâ, alternante tot annis fortunâ, vario semper euentu, læta ac tristia: perq́ue secunda & aspera, indurauerat corpora animosq́ue: vincebat recenti victoriâ.

Vos

Vos pauci,ſed meliore cauſsâ,dilecta Deo,deuota Patriæ phalanx, nullo equitatu firmati, obuiis, prout cuique,in tantâ trepidatione, fors obuenerant,armis inſtructi,veteranum militem, totque annorum bellatorem,Vidiſtis,Viciſtis. Quis mihi hîc calamũ parem animis,fortunâ parem? Plures aliquando Lucculleia menſa vidit conuiuas,quàm vos pugnæ victoriæque ſocios. Vidimus euntes, redeuntes. quæ non oſcula matres, coniugeſque, tam felicibus votiuiſque pro Republicâ imprimant labris?quæ non ciues reliqui fortunatiſſimis dextris? imò quis non collectum Liranis puluerem campis tergat oſculis? non hoſtili pingue ferrum ſanguine detergat gaudens? non dentata hebetatorum cæde gladiorum latera pernumeret lætus? non libatum Patriæ ſudorem, ſuper nectar & ambroſiam bibat alacer? Beatam diem, quâ omnis ætas,ordo, ſexus,excepit reduces victores! Non hîc, ſi veteres non pudeat ſequi, ſpument annuatim Falerno gemmæ?non cryſtallis caleant vnguenta glacialibus? non cinnamomo ac thure, cœnationes ſpargant peregrinos naribus odores; & madeſcentes nardo capillos, circumfuſa florum ſerta ſiccent? non omnes denique Charites, reuertente in orbe felici hoc die, ſingulos, auro gemmiſque ſacratos Patriç vertices coronent?aut quam hîc gratiam floris, quam prætermittant frondis lætitiam, non alicui capiti deuotam? imò

non ipſi adeò generoſi agminis calcati greſſibus, neglectâ frumentariâ ſobole,

— violam, cytiſum, ſerpilla, liguſtrum,
Lilia, narciſſos, caſiam, colocaſia, caltham,
Coſtum, malobathrũ, myrthos, opobalſama, thura
Parturiant campi,

vt perpetuo teſtentur flore, perpetuaturos orbe triumphos? Exurge vbicumque es doctior manus, & in obſcuro ſilentij receſſu delitеſcentia inuictarum trophæa mentium, artifice publica calamo. quàm diu marceſces in hoc pingui victoriarum campo? exurge melioribus auſis; non

Verborum violis multicoloribus:
Nam cantu & modulis luxuriantibus
Laſciuire vetat maſcula dictio;

qualem maſcula ſibi virtus, iure ſuo, vendicat: nimirum tamquam Brontis Steropiſque malleo & incude chalybiam: quà mihi, quà orbi, quà æternitati, virtutum diſculpta ſquamis pectora, extritaſque pugnaci calle dexteras perennaturas oſtentet.

Hæreſeos nota deterſa.

ALius neſcio quis

Prodit hirritu rabiem canino:

parumque memor humanarum viciſſitudinum, hæreſim obiicit; & ab auorum fide, nongentis & quod excurrit annis firmatâ, deſciuiſſe incla-

inclamat. ô voces!

— abruptis etiamnum flebile venis
Vulnus hiat, magnaq́ patet via lubrica plaga,

& hunc delectat exasperare; non & nouare hæc vulnera, hanc feram scabiem, VVittembergicâ, & Gebennicâ affrictam contagione? neque enim diffiteor ab his Aquilonibus afflatam & Belgis vniuersis, & vrbi huic, non contemnendam malignitatem. Vt enim indomitum niuibus & Alpibus, eneruarunt fomenta Campaniæ; vitiisq́ue victus est, qui vicerat Alpes: ita quos tot sæculorum consensus vnus, tamquam inenodabili constrinxerat vinculo, enodarunt, & euincularũt per conuiuia & vina licentiæ voces, & nocituræ libertatis pollicitationes: quæ non ignobilem partem, latronum more dum amplexantur, strangulant. hinc prece, inde pretio, alibi minis, quin & sponsionibus forinsecus melleis, soloq́ue promissorio verbo grauidis, inuoluunt ignaros in illud profundum contemptæ religionis. quosdam ex insidiis, per importuna interualla, improuidos, ex occasionibus assiliunt: molestum oppugnationis genus, cùm neque tamquam in bello paratos esse liceat, neque tamquam in pace securos: hinc non tam robore, quàm assiduitate fatigati, manus dederunt. Defluxit exinde hic turbo per vniuersas propè Belgicas Prouincias; nec summa papauerum tantùm, sed & reliqua malignitatis suæ flatu

ambus-

ambuſſit. Hîc illud profundum fuit nobiliſſimarum Prouinciarum, alternis inſidiſque reciprocum æſtibus, quibus, modò ſubitis alleuatæ incrementis, modò maioribus depreſſę damnis, aſſiduè iactatæ, nuſquam quadraginta his annis ſtabili ſteterunt loco: alteræ in alteras illiſæ, & naufragium non ſemel paſſæ, nauigarunt infidum hoc mare, ventis ludibrium. ô quando portum? fallor? an iam video? Huius naufragij pars aliqua ciuitas hæc: fateor: at pars magna proſperioris curſus, fidentioris ſtationis eſt, noſſe quæ ſigna anteambulæ dent nubes; quis locus vorticibus infamis: vt remediationis pars magna, agnouiſſe morbum eſt.

Verùm quò tu, quiſquis hunc accuſas næuum in pulcherrimo hoc corpore? papulas obſeruas alienas, ipſe vulneribus obſitus: verrucas rides, cùm te effera ſcabies depaſcatur. ô ſemper æmula virtuti inuidia! quid ſi hîc mores, ſi vitam, ſi reliqua tua ſpectanda proponam,

Quàm timeo victus ne pœnas exigat Aiax,
Vt malè defenſus?

Et cur non potiùs ſelegiſti magna, melior iam apis, & tot ſæculorum conſtantem fidem, quàm deterior araneus vix paucorum annorum fluctús, tamquam venena, à vicino mari? quid ſeptem annorum iactatione damnas tot ætatum fidiſſimum fidei portum, tutam ſtationem? quid

inno-

innocentiam maximæ partis, ſcelere paucorum? cur non flagitia paucorum, virtutibus excuſas integiſque plurimorum? nam quæ hæc improbitas, tot ætatum, tot capitum virtutem, paucorum vitiorum criminationibus ſordidare? Nocturna quædam animalia, ad primum ſolis ortum ſtupent, & latibula paſſim petunt, timida lucis; ita ingenia praua, & ſolis nata tenebris, probitatis auerſantur radios, inimica luminis: ergo obſcura quæque venantur, in quibus infelicem linguam tamquam domeſtico paſcant pabulo. Verùm inſtent, commordeant, citiùs frangent dentes, quàm imprimant. nam quid hîc volunt? noctem immittere æternæ huic vrbi? erratis infelices animæ. nam & ſolis vis magna eſt etiam inter oppoſita: & quamuis aliquid non rarò interiaceat, quod prohibeat eius aſpectu, curſu tamen ſuo fertur; neque quia inter nubila luxit, ſereno minor eſt. Idem audeo de hac vrbe. oppoſita nihil detraxerunt, intercurrentia nihil ademerunt: minùs tamen inter hæc fulſit, non nego. at more ſolis obſcuri, & à ſubterlabente nube tenebrati, vim ſuam exercuit. Hoc itaque potuit aduerſus hanc hæreſis, quod aduerſus ſolem nebula: tenebras nimirum interuomuit; nec omnibus tamen: nobiliori namque parti luxit. euenitque quod nauigantibus: licet enim in eodem elemento, non omnes tamen naufragium patiũtur, ac ne iactationem quidem.

imò,nec oborta tempeſtas quantumuis ſæua, pari atrocitate ſæuiit in omnes: quoſdam namq; vexit molliùs,rapuit quoſdam vehementiùs; alios prope littus depoſuit tamquam in tutelæ ſubſidium, multos in altum vectos depreſſit. ita hoc animorum profundum, paribus licet fluctibus, impari tamẽ ſucceſſu ſæuiit in varios.hos totis obruit vndis; alios deſtituit fluctibus,quos aut irreſpirabili pòſt demergeret vado,aut inextricabili impactos illideret arenæ, aut inenatabili committeret Neptuno; quoſdam etiam leui, nec vltrà, exciperet aſpergine, tamquam rore tinctos vberiore. quorum pars longè maxima, lucente ſidere proſperiore, poſitiſque ventis fluctibuſque, rediit ad ſaniora, ad portum aliquando ſecundiore curſu deducenda per ſecunda ſolatia periclitaturæ fidei à Domino poſita; inter ſcopulos & ſinus, inter vada & hæreſeos freta velificata, eo nunc tutior quo cautior, ſecurior quo ſe ſenſerat nimis infido concreditam elemento, & quo propiùs viderat omnem hunc nouitium curſum de incertâ ſtatione eſſe. Ita omnis nupera ſtructura minùs firma, ventiſque iniuriiſque obnoxia, non raró ingenti vnâque ruinâ, dominum familiamque ſepeliuit. contrà, nullo incurſu loco mouetur, quam ætas roborauit, & mora ipſa durauit in ſaxum: incurrant venti, admurmurẽt, in ſe plus quàm in illam ſæuient, valido repercuſſu irritum conatum docti.

docti. qui si in mollem cedentemque materiam incidissent, damna dedissent. De materiâ ergo habet profundum hoc omne, tempestasque indiuiduo illi nexu iuncta, si quid potest. hoc dico: De infirmitatibus omnis hæresis habet quòd valeat; nihil valitura, si in benè valentem fidem incurrerit. Quid ergo miramur de quibusdam ab hæresi captis? leuis fidei, palea leuis est, quocumque afflatu raptatur: & tenuis scintilla depascitur quantumuis ingentem struem.

Verùm antè eadem nobiscum tenuerunt. ita arbitror. Sed quid mirum, probatum antè, posteà excidisse? Saul bonus, Ieroboam, pluresque alij, liuore & ambitione posteà euersi. & quàm multi iam inde ab Apostolorum temporibus, in hæresim, fidem demutarunt? neque ideò fides non bona. alioqui & vites damnabis, & terrã, mariaque, & quidquid fecundo vtrumque sinu mortalibus profudit; cùm innumeri perierint, malignè iis vtentes, quæ poterant esse (non & debebant?) in medelam, in salutem. Et quis prudens ædificabitur in ruinam ob degeneres quosdam veritatis animos? Quòd si quis fuerit, qui nouitia hæc recensque nata sequi maluerit, quàm nostra tot ætatum prærogatiuâ firmata; num hoc fidem labefactabit, tantis comprobationibus testatam? quin adeò purior eo frumenti massa in horrea Domini reponetur, quo tentationis

huius vanno plus paleæ excussum fuerit.

Et licet graue fuerit tot capita à veteri maiorum fide excidisse, maius tamen fuit, post nouercales semitas, redisse ad matrem; post licentiæ pabulum, ad restrictiora pascua; post libertatis steriles auenas, ad fecundum Domini frumentum; post gustata nouitia mella, ad veterem disciplinam seueriorem; deniq; post viam perditionis floridam, latam, ad cæli angustam, vepribus sentibusque obsitam. Grauis hæc videri posset non cogitanti æterna, non cogitanti hanc vitam nihil esse nisi æternæ stillicidium. at si mentem cogitationesque, ab huius vitæ ludicris, ad alterius seria conuerterit; facilè se, moresque suos, ad veterem regulam componet, certus non posse labi tot sæculorum robore stipatam.

Facessat proinde calũnia. nec tam quid factum aliquando, quàm quid nunc fiat, serij indagatores circumspiciant; nec probis damnandos misceant, memores etiam Magnum Augustinum à Manichæis ad nostros transisse. Quòd si porrò conuitiari pergant, quid reponam? nolo contumeliam contumeliâ repercutere. quid ergo? credã? posset fors aliquis, nisi videret illos è patibulo spectatores suos conspuentes. ô inuida prosperioris successus æmulatio! Nam vt faciles errorem agnoscamus, quid sperant? quid si occinam illud Aristotelis; Nullũ magnum ingeniũ sine mixturâ dementiæ:

Nam

Nam vitiis nemo ſine naſcitur: optimus ille eſt,
Qui minimis vrgetur.

addamque vix vllum olim ſine vitio placuiſſe ingenium. Da enim mihi quemcumque vis magni nominis virum; dicam, quid illi ætas ſua ignouerit, quid in illo ſciens diſſimulauerit. Iam quę orbe toto dignitas eſt, cuius non prætextam comitentur mille maculæ? quod regnum, cui non paratus eſt ſuus contemptus, cui non æmula proculcatio? nullis propè hæc interuallis diuiſa ſunt. horæ ſæpè momẽtum intereſt inter triumphos & dedecorationes; inter candorem & næuũ; ac non raro inter ſolium & aliena genua. Seianus vtriuſq; fortunæ exemplum erit: quem quo die frequens Senatus deduxerat, populus in fruſta diuiſit: & in quem cùm, quidquid congeri poterat, Imperator contuliſſet, nihil ſuperfuit quod carnifex traheret. magnum alternantis fortunæ documentum. Quod huic aliquando, non cuiuis euenire poteſt? Nemo proinde rideat, cùm paribus ſubiaceat. nemo iacentem etiam inimici fortunam contemnat; cùm nullus tam potens fuerit, cui non in potentiæ ſuæ vertice paratus fuerit dominus & carnifex: nemo ingenio adeò ſublimi, cui nõ inerrauerit ſua labes. Imò quæ vmquam exultatio fuit etiam in fortunatiſſimo ſucceſſu; etiam in latiſſimâ gaudij materiâ, tamquam oceano, cui non innatauerit aliqua querimonia, tamquam ſæuior fluctus, aut

reiectitia ſpuma? aut vbi tam purus fortunæ riſus, cui non ſubeſſet moroſior rictus? demum, quæ vſquam lætitia, etiam inſperata, cui non adhæreret aliquid mœroris, coniugatione quâdam mellis & fellis? vbi nimirum vber, ibi tuber.

Quamquam ſi non perpetuo Veritas ſilentio inuoluenda; pleraque hæreſeos Antuerpię capita, defluxiſſe comperiemus è Galliâ, Germaniâ, Angliâ; aut adnauigaſſe ex viciniâ, tamquam adiacentium Prouinciarum vomitu in hunc portum excuſſa. pauca verò raraque hîc nata. nec capita tantùm, ſed & quæ comitata eſt turba improuidâ ſequelâ: cùm non minima pars huius, nec quid ſequeretur ſciret; neque nupera hæc dogmata, de ſolâ nouitate imperitorum oculos aureſque percutientia, extra nudum nomen noſſet: vt non tam ſecuta ductores, quàm turbine quodam inuoluta, tamquam valido palea vento, cenſeri debeat. Huius rei manifeſtum habes indicium. vt primùm enim illuxit ſidus certius, & retecta Veritas retexit fucum, diſcuſſit nubem, & potentiore radio denubilauit cælum, reddiditque ſubductum ſolem; damnatâ temerariâ ſequelâ, fatuoque cæcoque delectu, ad veterem, ſæculorum robore firmatam, fidam carinis ſtationem ſe recepit, certior iam de ſalute.

Exurgit tertius, & ad retroſiora criminationem conuertit: anniqúe ſexageſimi ſexti vrentem turbinem

binem obiectat. Habet is hîc fatentem reum. at paucorum hæc insolentia fuit. Et quid magnum dormientibus Belgis in simplicitate doctrinæ (noxia semper nimia securitas fuit) fructificasse auenas Lutheranorum? quibus fecundiore successu Caluinianæ, Mennonianæque superseminatæ, excusserunt latissimè semina, etiam in vrbe hac. quæ cùm sperarentur posse suffocari, irritus conatus omnis recidit: nimis enim densè superseminata, succreuerant cum frumento: pars etiam subdolâ latebat viuacitate, tamquam consepulta terræ, vt postmodum erumperet eo potentiùs, quo morâ temporisque ductu plus collegisset nocituri roboris. ac erupit tandem, simplicesque plurimùm (quæ maior ferè credentium pars est) traxit in ruinam. Neque deerant, licet pauci (quales ferè post spolia racemi) in profundo illo Belgico somno, qui ex alto prospicientes, præmonerent, tempestatem imminere, quæ non multo pòst, ruptura nubem suam, grauia damna daret. sed cùm rari denuntiatores essent, & credula nimis fidensque sui securitas, bona speraret quæ amabat, mala non timeret quæ auersabatur, nec putaret euenire posse quæ nolebat; secuta sunt, quæ

—— animus meminisse horret, luctuque refugit,

siue cædes refugâ memoriâ repetam, Belgicumque pingue solum sanguine, siue nobilissimæ re-

trò

trò Prouinciæ vaſtitatem. Tamen ſi vetera ſpectem, nihil eſt quod meritò quis miretur. à primordio namque Religio vim patitur. qui Deo placuerat, occiditur, & quidem à fratre; quo procliuiùs impietas alienum ſanguinem inſectaretur, à ſuo auſpicata: Helias fugatur, Ieremias lapidatur, Iſaias ſecatur, ipſe Legis clauſula, in puellæ ſaltatricis lucar trucidatur. Eadem reperies omni ætate. quanti Cæſariano gladio ceciderunt? quanti aggeres campiq́ue Chriſtiano fatiſcentes ſanguine, flumina retrò egerunt? quàm multi diſperſi, palabundi, cæliq́ue ſoliq́ue ſui extorres, in alias alio calentes ſole terras eiecti? vt nihil hîc nouum, ſi ætate noſtrâ, poſt tot ſæculorum altam in vnâ Religione pacem, inſurrexiſſe ſenſerimus diabolum, qui Belgas à cultu veræ religionis auerteret, inanibus pollicitationibus, libertate præmio. At verò perſecutio illius, gloria eſt noſtra. Veniet tempus, cùm omnis hic conatus nullo impellente corruet, cùm eradicabuntur omnes ſuperſeminatæ agro Dominico zizaniæ: ſi quò minus, die ſuo colligentur omnes adulteræ fruges, & cum ceteris ſcandalis igni inextinguibili cremabuntur.

Non addam plura, ſi Deum precatus fuero, vt irretitos his aduerſarij fallaciis, inſidiiſq́ue circumuentos, requirat per montes & ſaltus, & humeris reportet ad ouile verum, ouile ſuum. Et quid-

quidquid error vetus inquinauerat, quidquid ignorantia contaminauerat, *id omne pœnitentia verrens & radens, & foras abiiciens, mundam pectoris domum superuenturo Spiritui sancto paret, quò se ille cum cælestibus donis libens inserat.* Hæc est enim virtus illa, quæ sola fluctibus mersos vitæ reddet, & in portum diuinæ clementiæ protelabit: vt quicumq; antè nō nisi sine vitâ truncus, arbor exinde fiat, *quæ penes aquas seritur, & in foliis perennat, & tempore suo fructum agit; quæ non ignem, non securim videbit.* Hæc vota mea: & illis fusa qui etiamnū fluctibus colluctantur. Scio non multos inter hæc mœnia reperiri: &, si vniuersam Rempublicam spectem, vnguem esse, ac ne vnguem quidem; crinem esse, ac vix benè comati, & de capillitio luxuriantis capitis crinem. quidquid est, & quantulacumque hæc res est, deterso omni venerario afflatu, relictâ adulterante semitâ, spurioque vbere, in viam redeant, ad germana matris vbera; nihil aliud sitientia quàm leuari in salutem, quàm lactare in medelam. Hæc vota mea. & vt hoc naufragio semel erepti, exinde repudium fluctibus dicant: & Dei beneficium, salutem scilicet suam, periculi memoriâ honorent. Hîc namque animis opus, cùm nusquam, numquam sæuiat hostis magis, quàm cùm prædam sentit faucibus suis ereptam: accenditur namque plurimùm, dum extinguitur; dum tot in homine mortis opera diruta,

Tertull. de Pœnitentiâ.

tot videt damnationis titulos erasos, in quot illum antè fidei naufragia, errorum flabris impulerat: itaque obseruat, obsidet, oppugnat, si quà possit mentem semel suam nouâ dubitatione concutere, aut ludentibus irretire illecebris. neque vsquam deficit, qui iuxta Euangelium, *tamquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. & assumit septem alios spiritus secum nequiores se*, vbi inuenit domum *scopis mundatam & ornatam.* Verùm non statim linquendus animus. insurgant licet aduersaria agmina, fortior est Deus, & *plures nobiscum sunt quàm cum illis*. Pigeat proinde rursus peccare, rursus huic se profundo credere. sin quid adhæserit ab hoc inimico afflatu, non pigeat pœnitere: & cùm pigeat iterùm periclitari, non pigeat iterùm liberari. neminem enim pudere debet iteratæ valetudinis, si quæ inualetudo se miscuit. iteranda scilicet medicina est, in recrudescẽtiâ morbi. Nec differamus de die in diem, pudoris magis quàm salutis memores. ita quidam parum prudentes cùm conscientiam medentium rubore vitant, cum erubescentiâ suâ pereunt: & cùm non erubuerint peccare, reformidant prodactæ saluti reformari: ad delinquendum frontem expandentes, ad deprecandum subducentes. Infelix verecundia! quæ, cùm non erubuerit vindicem Dei oculum, erubescit humanum. In sæculi dignitatibus, quantis non raro cum contumeliis, enitun-

1. Pet. 5. *Luc. 11.* *4. Reg. 6.*

tur

tur varij in caussâ votorum suorum? quæ non atria nocturnis & crudis salutationibus occupant, ad omnem occursum maioris alicuius personę, imò & inferioris, decrescentes? idque totum pro volaticâ quâpiam, & fors breui dominum suum lusurâ dignitate: nos in æternitatis periculo dubitabimus aliquid tolerare; & periturum ruborem veremur, quo æterno remediamur? quamquam plerique hîc omnes, damnatâ nociturâ erubescentiâ, secunda à Domino posita solatia magnis amplexi sint animis, eo nunc securiores, quo clariùs vident in quantis fluctibus improuidi dormiuerint, tamquam in altâ malaciâ.

Pietas, & in Deum cultus.

ET sanè, qui veterem anni sexagesimi sexti turbinem, quique nouam hanc Reipublicæ faciem intuetur, perfacilè videt, quantis mutuò dissideāt interuallis. Aberat, fateor, à veteri, subiti & ætate nostrâ exorti naufragij metus: sed inerat torpor animis, & diuinorum quidam neglectus, perpetuaque cælestium somnolentia; vt tamquam vi quâdam soporati Stygiâ, madidique Lethęo rore, laxatis quaquà iacerent artubus, in altissimâ quiete, & de quibus meritò posset intentari illud Euangelij: *Vtinam frigidus esses, aut calidus: sed quia tepidus es, & nec frigidus nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo*. At nunc ignauo depulso so- Apoc. 3.

pore vigent, vigilique curâ perennaturis intendunt animos. tantoque passim accursu, & templa petunt orationum ad Deum sacraria, & altaria cingunt Summi Numinis repositoria, & Sacramentis muniuntur, cælesti in his rore sitientes animas restinguentes in vitam, vt nemo hîc iam Hesperiam, Iberiamque desideret: audeo: nemo non totâ iam Hesperiâ, Iberiâ totâ, Antuerpiam desideret. Intuere, siue ad populum verba facientes de sublimiore Ecclesiastas loco, millia reperies auditorum, nobilique ingentique semper coronâ doctorem suum cinctum: siue altaria fecundo Dominico corpore grauida, cælestique, vt ita dicam, igne fumantia; omni omnino die, Domino aut Diuorum cuicumque sacro, millia videbis cælesti potentique pastos epulo. De quo audet Chrysostomus: *Tamquam leones ignem spirantes ab illâ mensâ recedamus, facti diabolo terribiles, & caput nostrum mente reuoluentes, & caritatem quam nobis exhibuit. Nam parentes quidem aliis sæpè filios tradunt alendos; ego autem, inquit, non ita, sed carnibus meis alo, & meipsum vobis appono; vos omnes generosos esse volens, & bonas vobis prætendens de futuris exspectationes: quippe qui vobis hîc meipsum trado, multo magis in futuro. Volui frater esse vester, carnem propter vos & sanguinem assumpsi: vobis vicißim ipsam carnem & sanguinem, per quæ cognatus vester factus sum, trado.* Magna dignatio! &

Homil. 61. ad pop. Antioch.

alibi:

alibi: *Cogita quali ſis inſignitus honore, quali menſâ fruaris. quod Angeli videntes horreſcunt, neque liberè audent intueri, propter emicantem inde ſplendorem; hoc nos paſcimur, huic nos vnimur, & facti ſumus Chriſti corpus, & vna caro. Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius? Quis paſtor oues proprio paſcit cruore? Et quid dico paſtor? Matres multæ ſunt, quæ poſt partus dolores, filios aliis tradunt nutricibus. hoc autem ipſe non eſt paſſus, ſed ipſe nos proprio ſanguine paſcit, & per omnia nos ſibi coagmentat.* Felix coadunatio! digna Deo potatio, cibatio! Homil. 60. ad pop. Antioch.

Quòd ſi ad Pietatis reliqua oculos circumtuleris, ſpirantia ſingula ac redolentia Deum reperies. ipſaque adeò Templa, ad inuidiam & exemplum gentium omnium, nobiliſſimis orbe toto picturis variegata, omniq́ue ornatus genere diuite opulentata voto, quid aliud quàm inhabitantem Deum teſtantur, animoſq́ue ſalutis, Summiq́ue Numinis ſitientiſſimos; tamquam in præteritæ obliuionis & torporis anathema; tamquam in futuri temporis teſtatiſſimam fiduciam, ſpemq́ue nuſquam fruſtrandam? Macti animis. viuite felices tantâ ſolidę Pietatis prærogatiuâ orbi noſcibiles. Nulla hanc lingua, nullus tenebrabit calamus. erumpant licet nociture viperæ, inſidientur calcaneo noxiis venenis, Pietas vna eſt, quæ detenebrabit diſcuſſâ quacumque nebulâ diem; quæ

euenenabit omnem venenantis linguæ ſibilum. Secura iam, quia innixa dilecto ſuo, ſponſa ſponſo: à cuius labris medicamina, tamquam à lacteo puer vbere, ſugat in medelam; à cuius pectore, tamquam à perennaturo fonte, ſitim reſtinguat in labantium laterum roboramentum; à cuius diſciplinatu, prudentiam hauriat in ſecretionem boni à malo, falſi à vero, doloſi à ſincero, ac in omnis improbitatis fugam, omnis ſanctimoniæ ſequelam. ita voueo. eueniant hæc tantùm ſecundo Numine. addatque ad reliqua beneficentiæ ſuæ Deus, vt quicumque Antuerpiam vidit antè infidâ nauigantem naui, excuſſo clauo, diſſciſſis rudentibus, diſiectâ puppi, colliſâ prorâ, ſciſſo velo, retorto malo, deraſis lateribus, totaque Neptunum aluo admittentem, laxiſque quaquà compagibus inimicum imbrem accipientem, ventorum & fluctuum ludibrium; nunc videat æratâ prorâ puppíque ſulcantem maria; foris, tranſtris, pluteiſque & tabulato validè firmato; duriſque coſtis tamquam è chalybe procuſis, ridentibus ſæuientis elementi minas: inde gubernacula tamquam ætnęis cuſa fornacibus: hinc ſuppara velorum, carbaſeoſque ſinus, ſuperbo ludentes vertice: pronam denique felicia petentem maria, apertoque ſecundoque decurrentem pelago, dominumque diuite beantem portu. Ita faciat facilis ad vota Deus, Diuaque Dei mater: quæ in hoc ingenti laudum

dum oceano, ignarum loci,

Ignarumq; viæ, nostros miserata labores,

piis iam olim suorum precibus assueta vocari, ad optatum deduxit portum. cui ego, cui vos omnes,

MATRI OPTIMÆ,

PATRONÆ POTENTISSIMÆ

DOMINÆ BENIGNISSIMÆ,

REGINÆ MVNIFICENTISSIMÆ,

quid referetis? aut quem in Vrbe hac vestrâ locum statuetis?

PRIMVM, SVMMVM, AVGVSTISSIMVM. adeoque

In medio mihi DIVA *locum templumq; tenebit.*
Illi ego detonsæ foliis ornatus oliuæ
Dona feram. iam nunc solemneis ducere pompas

ad delubrum illius iuuat: cuius

In foribus pugnam ex auro solidoq; elephanto
Liranam faciam, victorumq; arma Quiritum:
Et simul vndantem bello, magnumq; fluentem
Scaldim, ac nauali surgentes ære columnas.
Mœnibus his addam Gallum pulsumq; Batauum.
Atque hinc rapta manu diuerso ex hoste tropæa,
Bisq; triumphatas vario de littore gentes.
——Festosq; dies de nomine ponam

Victricis nostræ: cuius post Deum fortunatissimis auspiciis, quidquid in vrbe hac magnum, stetit; stabitque æternùm. Ita voueo, & finio peren-

perennaturo Belgico & Aduatico monumento,

Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Poßit diruere, aut innumerabilis
Annorum ſeries, & fuga temporum.

BELGIVM orbis ANNVLVS,
ANNVLIQVE huius GEMMA
ANTVERPIA.

BELGIVM orbis OCVLVS,
OCVLIQVE huius PVPVLA
ANTVERPIA.

BELGIVM orbis NEMVS,
NEMORISQ. huius LAVRVS
ANTVERPIA.

BELGIVM orbis PARADISVS,
PARADISIQ. huius DELICIAE
ANTVERPIA.

BELGIVM orbis CAELVM,
CAELIQ. huius SOL
ANTVERPIA.

O ſal-

O ſalue amica Tellus; vrbium VRBS, DOMINA, REGINA. Te Medus, Te vterque Indus, Afer, Nabathæus, Arabs; Te primi ſideribus, terris vltimi; Te Moſchus, Perſa, Tartarus; Te potens Mogor; Te latè Ottomannus imperans; Te quidquid vbique eſt, Britannus, Iber, Gallus, Italuſque,

Compoſitis venerantur armis.

O ſit in ęternâ veneratio PACE! vt pulſis inanibus diffidentiæ flabris, fidâ veterique Belgicâ fruamur malaciâ. Nimis, ah, nimiùm conſanguineo innatauimus ſanguini, ęmulorum ludus Imperiorum. ô quoties illa nos refugo labilique veſtigio, Tantalicoque fugitiuo luſit attactu? Olim ille

Ter conatus erat collo dare brachia circum;
Ter fruſtrà comprenſa manus effugit imago,
Par leuibus ventis, volucrique ſimillima ſomno.

at nos tot annis quoties fruſtrati ſumus? Veniſti tandem ô ſperata SALVS. atque ô toto ſi veniſſes corpore! quid dimidias beatitatem? cur ſolam porrigis dexteram, amplexus negas? necdúmne cruoris fuſum ſatis, agris atque Neptuno ſuper?

Quis non Batauo ſanguine pinguior
Campus ſepulcris impia prœlia
Teſtatur, auditumque Regnis
Belgiacæ ſonitum ruinæ?
Qui gurges, aut quæ flumina lugubris
Ignara belli? quod mare Battauæ

Non decolorauere cædes?

Quæ caret ora cruore nostro?

Satis, ô satis aduersariarum partium restinximus sitim, si satiari sitis sanguine potuit. Quòd si necdum æmula exsatiata libido est, mutuò aliquando experiantur, quantum animis ferroque valeant: nec in alieno iugulo vires ostentent suas. Nimis in hoc Belgico pectore quadraginta solidis amphitheatratum est annis. succedant asperis molliora, tempus monet; & alias inambulet ferrum cædesque terras, si incruentus non potest hic orbis stare. Nos interim tot annorum hianti vulneri cicatricem obducamus. quamquicumque crudelis & imperitus reserauerit chirurgus, næ ille hostis Patriæ æternùm audiat. Nam quid reliquum crudelitas fecit, nisi fortè vt ex inimicorum voto, suâ Belgium & *Vrbs hæc periret dexterâ.* Auerte infaustas diri ominis imprecationes qui potes

DEVS,

MISERATOR DEVS,

BENIGNE DEVS.

& diuisa hæc (ô tandem!) iunge æterno nexu.

ANNVE MAGNE DEVS.

ET heu! labantes iam nimiùm diu
Vires iacenti ſuffice BELGICÆ,
Paciſq; diſruptæ lacertos
Marmoreis ſociæ catenis.
Obtuſa noſtris tela cruoribus
Nondum expiatis tabida cædibus
Auerte in immanes Gelonos,
In Scythicas, Arabáſve turmas.
Diffinge mitis lugubre Noricâ
Incude ferrum: diffluat æneus
Eruginantis horror æui,
Mollicie melioris auri.
Dictator audi Maxime Cælitum,
Mundiq; præſes, ô DEVS! ô tuæ
Tutela BELGICÆ fidelis,
Anchoraq; auxiliiq; pignus.
Jam longa fluxit temporis orbita
Patrum Beatæ neſcia Copiæ,
Notata, prô dolor! pudendi
Stigmatibus facibuſq; belli.
Antiqua narrant ſæcula poſteris
Aui trementes; & pariter ſtupet
Ignota, iam fermè ſeniles
Poſteritas aditura rugas.
Neſcit, quod æuum, quæ pia tempora,
Sibi parentum canities ferat;
Cruore ciuili madentes
Semper agros rubuiſſe credens.

Nescit, quid almæ dulcia fœdera
Tulêre Pacis; prisca quid otia
Dedêre Saclo; quid beatæ,
Sanguineo sine Marte, luces.
Heu Clara quondam Belgica! Belgica
Sæclis Auorum! Quò decus hoc tuum
Ploranda fluxit, vt iacentes
Vix oculos tua turba norit?
Deuota mæsti sanguinis indoles!
Semper paterno deterior gradu!
Quot, heu! virorum busta, strages,
Funera quot tulimus! quot enses!
ANTVERPA *prodi, ô decus vrbium!*
Sententiarum flebilium memor:
ANTVERPA, *dic, peplo nigrantem*
Mæstifico redimita frontem:
Scaldim gementi vidimus æquore
Classis vehentem luctiferæ rates;
Ensesq; thoracasq; & hastas
Sanguineis natitare lymphis.
Sed quid recenti prælia murmure
Bellata canto? spirat adhuc furor,
Tepentq; stagnanti cruore
Purpurei, prope littus, agri.
Lallis puellæ somniferis canunt
Iam nota pusis prælia bimulis,
Ciuemq; muris prouentem,
Armaq; magnanimasq; turmas.

Canit viator lassus, amabili
Fusus sub umbrâ: Nautaq; torpidus
Transtro recumbens; cantat, aptans
Aequoreus populator hamos.
O mœsta diræ munera gloriæ!
O Belgica! ô trux Belgica! tot malis
Ditata cladium exterarum
Totq; virûm celebrata bustis!
Quocumque vertor: Funera, funera,
Ducumq; cerno strata cadauera;
Et æstuantes turbulentâ
Sanguinis eluuie plateas.
Aduerte mites, ô DEVS! *ô* PATER!
Huc, testor, aures; & miseris modum
Tandem ruinis pone clemens,
Et facie meliore fulge.
Iam sat, cruentâ fulmina dexterâ,
O sat, vibrasti! templaq; Candidæ
PACIS, *reluctantesq; habenas*
Horrisono iaculatus igne.
Exosa tandem prælia matribus
Sagumq; dirâ lugubre Purpurâ
Togæ perennantis nitore
Et viridi benè verte palmâ.
Audi vocantes, OPTIME, MAXIME;
Cesset flagellis dextra rubentibus;
Iam Belgicus sat arsit orbis,
Iustitiâ iaculante flammas:

 Caligi-

Caliginosis nubibus emicat
Aurora Pacis, aura fauentior
Induciarum, nube pulsâ
Da stabilem nitidumq; solem.
Audi vocantes; Pax iterùm Redux
Nectens catenis vincla adamantinis,
Pax fida, Pax æterna, firmet
Indociles animos teneri.
Et redde Pacem; redde vocantibus
Securæ Belgis Otia; Fœdera
Æterna redde: sat parentum
Crimina posteritas piauit.
Exulceratæ vulnera Belgicæ
Tegat cicatrix, nullaq; Gratiam
Diffindat ira, nulla clausum
Lis valeat reserare Ianum.
Olim rebelles, ô pudor! ô probrum!
Fraterna Belgæ prælia gessimus:
Quamquam ô! sed obductam pauesco
Vngue malo refricare plagam.
Quæ credet ætas arboris vnius
Pugnasse ramos? Matris & vnius
Euisceratæ membra tabo
Sacrilegos maculasse natos?
Numquam gemelli dentibus asperis
Luctantur apri; nec catuli lupæ
Turgente pendentes ab aluo
Vbera vulneribus cruentant:

Cadmæa

Cadmææ fratrum progenies, agris
Belgæ paternis, vulnere mutuo,
Immane! proſtrati iacebunt,
Auſi iterùm renouare Thebas?
Belgæ furentes Oedipodis face
Materna diris ilia morſibus,
Heu! lancinabunt? ſtabit enſis
In patriæ iugulo cruentus?
Quæ dira Belgas, quæ furialibus
Flammis Enyo præcipites agit?
Tot inclyti, inuictiq; Belgæ
Indecores pereant duello?
Tot BALDVINI *puluere patrio,*
Tot GOTTEFREDI *turpiter occidant,*
Dum rixa ciuileis pudendo
Fulmine deglomerat procellas?
O flenda virtus! ſi ſibi diſcrepat
Ingens poteſtas; ſi ſtomacho caput,
Si faucibus pedes rebellant,
Roma tuis moriere cunis.
Fruſtrà laborat rumpere viribus
Implexa vinctis ſpicula ſpiculis
Heres Sciluri; diſſipatas
Marte leui minuet ſagittas.
Res parua creſcit, ſi ſociabili
Subit catenam fœdere; pertinax
Teſtudo, ſcutis ſcuta denſans,
Depluit imbricibus molares.

Insanientem fluctibus Adriam
Compacta videt teda celocibus:
Vis magna nullo iuncta nodo
Pondere sub proprio fatiscit;
Sic vinculi expers mole ruet suâ,
Suisq́ sidet Belgica viribus:
O illa formidata quondam
Solimanis, pauidoq́ Turcæ.
O illa quondam Belgica, barbaris,
BOVLLONE PRINCEPS, *te duce, matribus*
Abominata, te superbas
In Solymis referente palmas.
O illa rursum scilicet omnibus
Timenda regnis, si melior DEVS
AMORE *mansuram* FIDELI
Annueret sociare PACEM.
Collecta quid non efficiet manus?
Consentientis COPVLA BELGICÆ
Terrebit orbem, fœderatos
Discet Arabs Tanaísque Belgas.
Discétque tandem perfidus Ottoman
Jmmanis, exlex, & fidei & Dei
Iuratus hostis, quanta Belgis
Marte sacro benè nexa virtus.
Vna est futuræ pignus adoreæ
OSTENDA *Flandris Troia, tot Hectorum*
Tot Nestorum commune bustum,
Scylla viris, opibus Charybdis.

Osten-

Ostenda belli meta Batauici,
Tu sola nummos, robora, machinas
Belgásque concordes domandis
Sufficeres Asiæ tyrannis.
Ite, ite Belgæ; iungite dexteras,
Vires, Virósque iungite, supplices
Ostentat Idumæa palmas,
Magne redi GODEFRIDE, *clamans.*
Heu! terra CHRISTI *sanguine perlita,*
Nati, renati conscia numinis,
Subacta, collo fert superbos
Impositis pedibus tyrannos.
Captiua CRVX *est quæ pretium dedit*
Orbis redempti; pressa iugo graui
IVDÆA LIBERTATIS ARA
Barbaricas patitur catenas.
Hæc digna Belgis gloria, Belgica
Si digna magnis Posteritas auis,
Vt vincla, Caudinásque furcas
Solimano domito reponant.
ANVERSA *quantos tunc daret hostium*
Victrix aceruos, stragibus aggerans
Campos rubentes, LIBERATÆ
Prima ferens titulum IVDÆÆ?
ANVERSA *Belgis celsior omnibus,*
Iurata quondam VINCERE VEL MORI,
Heroas inscripsit sacrato
Prima Crucem titulans maniplo.

ANVER-

A N V E R S A *opimis tunc ſpolijs Ducum*
Diues, trophæi marmora Gallici
Oblita, Liranamq́ quercum,
M A G N E D E V S! *foribus dicaret*
In M A R I A N I S, *arma cadentibus*
Erepta Turcis, Loraq́ curruum
Arcuſq́, Peltaſq́ A E V I T E R N Æ
Digna D E O *monumenta* P A C I S.

E R R A T A.

Pag.	lin.		*lege*
23.	9.	auſaque	auſuſque
34.	21.	marem	matrem
36.	12.	Xeuxis	Zeuxis
49.	1.	ſuperet	ſaperet
56.	1. & *alibi*	Anthleæ	Antliæ
59.	1.	ſalientes	ſalientem
67.	24.	Pihium	Pighium.
77.	11.	at	ac

LABORE. ET. CONSTANTIA.

Η ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΑ
ΚΑΙ
ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΜΕΝΗ
ΤΥΧΗ
ΤΗΣ ΑΝΒΕΡΣΗΣ.

Ὦ Πότνια Πάρθνε, μᾶτερ
Ἁμετέρα, λίσομαι,
Τὰν πολυξέναν ἐν
Ἱερομηνίᾳ ἵκεο, σέ-
θεν ὄπα μαιόμεθα.

Ὅνπερ τρόπον οἱ τὰ δ' ἀγάλματα διαπλάττοντες, πᾶν τὸ παρ' ἑκάστοις καλὸν συναγαγόντες, κατὰ τὴν τέχνην ἐκ διαφόρων σωμάτων ἀθροίσαντες, εἰς μίμησιν μίαν, κάλλος ἓν ὑγιὲς, καὶ ἄρτιον, καὶ ἡρμοσμένον αὐτὸ αὑτῷ ἐξεργάζουσι· τὸν δ' αὐτὸν τρόπον τὴν Ἄνβερσαν κατὰ τὸ ἀκριβέστατον, καὶ χρειωδέστατον (οὐ ψιλῷ λόγῳ ὡς τὴν τοῦ Πλάτωνος) ὁ θεὸς καὶ φύσις ᾤκισεν.

Ὡς ὅτε λείρια καλὰ περιβρομέουσι μέλισσαι
Πέτρης ἐκχύμεναι σιμβλήϊδος, ἀμφὶ δὲ λειμὼν
Ἑρσήεις γάνυται· ταὶ δὲ γλυκὺν ἄλλοτε τ' ἄλλον
Καρπὸν ἀμέργουσιν πεποτημέναι.

οὕτως Ἀγλαοπτολισματουργοτέχνη τὰ λοιπαῖς τῶν τῆς οἰκουμένης πόλεων νεμηθέντα δρέψασα, σωρόν τε συναγαγοῦσα, τὴν Ἄνβερσαν, γῆς ἄγαλμα, νυμφῶν καὶ χαρίτων ὕφασμα παρεῖχε· τὰ γὰρ παρ' ἑκάσταις ἀξιοθέατα, ἢ ἀξιοπηγητότατα, ταύτῃ δαψιλῶς ἐχορηγήσατο, ὡς, ἃ περὶ πολυθρυλλήτων τῆς οἰκουμένης πόλεων πανηγυρίσαντες πάλαι διῆλθον, γνωριεῖ· ὄνομα γὰρ ἀντὶ ὀνόματος ἀμείψαντας, περὶ τῆς Ἀνβέρσης λόγους ποιῆσαι, αὐτογνωμήσεις. Συμβέβηκεν γὰρ ὥσπερ αἴνιγμα τῇ πόλει, ἢ τοσ-

οὗτον εὐφημιῶν καὶ δόξης περίεστι, ταύτῃ κἂν ὡς ἐλάχιστον τούτων ὧν μέτεστιν, εἴποι τις, οὐ τοῦ παντὸς ἁμαρτήσεται. ἄλλας μὲν χώρας ἐλέφαντες καὶ λέοντες κοσμοῦσι, τὰς δὲ ἵπποι καὶ κύνες, τὰς δὲ αὖ τοὺς παῖδας ἀκούοντας ἐκπλήττει· τὴν δὲ πόλιν κοσμεῖ τῶν ἐπὶ γῆς τὸ κάλλιστον. ἄγεται γὰρ ἐκ πάσης γῆς, καὶ θαλάττης, ὅσα ὧραι φύουσι καὶ χῶραι ἕκασται φέρουσι, καὶ ποταμοὶ, καὶ λίμναι, καὶ τέχναι Ἰνδῶν, καὶ ἄλλων ἐθνῶν. ὥστε εἴ τις ταῦτα πάντα ἐπιδεῖν βούλοιτο, δεῖ αὐτὸν ἢ πᾶσαν ἐπελθόντα τὴν οἰκουμένην οὕτω θεάσασθαι, ἢ ἐν τῇδε τῇ πόλει γενόμενον. ὅσα γὰρ παρ' ἑκάστοις φύεται, καὶ κατασκευάζεται, οὐκ ἔστιν ὡς οὐκ ἐνταῦθα ἀεὶ καὶ περιττεύει. τοσαῦται δὲ δεῦρο κομίζουσαι παρὰ πάντων ὁλκάδες, ἀνὰ πᾶσαν μὲν ὥραν, πᾶσαν δὲ φθινόπωρον περιτροπὴν, ὡς ἐοικέναι τὴν πόλιν κοινῷ τινι τῆς γῆς ἐργαστηρίῳ. φόρτους μὲν ἀπ' Ἰνδῶν εἰ βούλει δὲ, καὶ τῶν εὐδαιμόνων Ἀράβων, τοσούτους ὁρᾷν ἕξεσιν, ὥστε εἰκάζειν γυμνὰ τὸ λοιπὸν τοῖς ἐκεῖ λελεῖφθαι τὰ δένδρα, καὶ δεῦρο δεῖν ἐκείνους ἐλθεῖν, ἐάν του δέωνται, τῶν σφετέρων μεταιτήσοντας· ἐσθῆτας δὲ αὖ Βαβυλωνίους, καὶ τοὺς ἐκ τῆς ἐπέκεινα βαρβάρου κόσμους, πολὺ πλείους τε καὶ ῥᾷον εἰσαφικνουμένους, ἢ ἐκ Νάξου, ἢ Κύθνου Ἀθήναζε δεῖ καταίρειν τῶν ἐκεῖ τι φέροντας. γεωργίαι δὲ πόλεως, Βελγία, Κελτικὴ, Ἱσπανία, καὶ κόσμου ὅσον ἥμερον. κατάπλοι δὲ, καὶ ἀπόπλοι οὔποτε λείπουσιν. ἀτεχνῶς δὲ ὅπερ Ἡσίοδος ἔφη περὶ τῶν τοῦ Ὠκεανοῦ περάτων, εἶναι τόπον οὗ συντετρῆσθαι πάντα, ἐνταῦθα συμπίπτει, ἐμπορίαι, ναυτιλίαι, γεωργίαι, μετάλλων κάθαρσις, τέχναι ὁπόσαι εἰσί τε καὶ γεγένηνται, πάντα ὅσα γεννᾶται, καὶ φύεται. ὅτι δ' ἂν μὴ ἐνταῦθα ἴδοι τις, οὐκ ἔστι τῶν γενομένων, ἢ γιγνομένων. οἶμαι εἴ τινος εἴδωλον πόλεως ἔδει φαίνεσθαι κατ' οὐρανὸν, ὥσπερ τὸν στέφανόν φασι τὸν Ἀριάδνης· καὶ ἄλλα εἴδωλα ποταμῶν τε, καὶ ζώων, ὅσα πρὸς ποιητῶν ἐτιμήθη, τὸ δὲ ἂν φαίνεσθαι νικῆσαι. οὕτω μοι δοκεῖ πεφυκέναι παράδειγμα πόλεως εἶναι, καὶ οὔτε τοῦ πολίτου λογοποιοῦ προμνωμένου προσδεῖσθαι, οὔτε ἄλλης τέχνης εἰς

ἐπαι-

ἔπαινον· ἀλλ' αὐτὴ προξενεῖν τὸν ἔρωτα αὐτῆς πᾶσιν ἀνθρώποις, καὶ αὐτὴ καταναγκάζειν ὀφθαλμοὺς, οὐχὶ ὦτα πείθουσα. τέταται γὰρ ὑπὲρ τοῦ Σκαλδοῦ ἄνθος ὥρας ἀφιεῖσα διηνεκές· οὐ πρὸς ἀνάγκην οὐδ' ἠπειγμένον τὸ μέγεθος παρεχομένη, ἀλλὰ πανταχοῦ πολλὴ καὶ παραπλησία καὶ ἔστιν αὐτῇ τὸ μέγεθος κάλλους περιουσία. κόσμοι τε οἵ τε ἐν αὐτῇ, καὶ οἱ περὶ αὐτὴν ἐξίσου πολλοί τε, καὶ λαμπροὶ, καὶ ποθεινοὶ ἔρους οὐχὶ λελοιπότες· ἀλλ' ἔστιν ἅπασα ὥσπερ δι' ἀγαλμάτων, οἱ κατάπαστοι χιτῶνες. ἱστάντι ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ὁ μὲν ποταμὸς ὑπορρεῖ, τὰ δὲ περιάστεια ὑφορμεῖ· καταμιγνυμένη δὲ ἀμφοτέροις ἡ πόλις, διὰ τριῶν τῶν ἡδίστων θεαμάτων ἐκχεῖ τὴν ψυχὴν, οὐδὲ ἐστὶν εὑρεῖν οὗ τις ἐρείσῃ τὸν ὀφθαλμὸν, ἕλκει γὰρ ἐφ' ἑαυτὰ ἕκαστον, ὥσπερ ἐν ὅρμῳ ποικίλῳ. ἀργὸν οὐδέν ἐστι θεάματος, οὐδὲ χρείας. ποίας γραφῆς, ἢ πλάσματος οὐ βελτίω ταῦτα μιμήσασθαι (πλὴν τινὸς Ἀνβερσαιοπλάστου) ἀεὶ γὰρ ὥσπερ ἐς πομπὴν ἐνιαύσιον κεκοσμημένη, ταῖς δὲ ἰδίαις καὶ δημοσίαις κατασκευαῖς ὡραΐζεται, σκηνῆς Μηδικῆς θέαμα ἁβρότερον. θυμηδίαι δὲ αὐτὴν οὔποτε λείπουσιν, οὐδ' ὅσαι Μοῦσαι πόλεις ἀνθρώπων ἐπέρχονται, οὐδεμία ἐξοικεῖ. πρὸς δὲ τούτοις, χειρῶν ἔργα παντοῖα, καὶ φορὰ γῆς καὶ θαλάττης ἐφάμιλλος, δι' ὧν ἡ πόλις ἕλκει πρὸς ἑαυτὴν ὥσπερ ἡ μαγνῆτις λίθος τὰ σιδήρια, καὶ δι' ἀνάγκης ἐθελουσίους χειροῦται. πέπονθε δὲ ταυτὸν ἥ τε πόλις πρὸς τὰ ἔξω, καὶ τὰ ἔξω πρὸς τὴν πόλιν. δοκεῖ δ' ἄν μοί τις καὶ δόγμα περὶ αὐτῶν ποιήσασθαι, ὥσπερ τὸν ὑπὸ ἐχίδνης φασὶ πληγέντα, μὴ ἐθέλειν ἑτέρῳ λέγειν, ἀλλ' ἢ ὅστις πεπείραται. οὕτω καὶ περὶ τῶν τῆς πόλεως καλῶν, ἰδόντι μόνῳ κοινοῦσθαι, ἢ μέλλοντί γε αὐτίκα, εἰς ἑτέρους δὲ οὐκ ἂν ῥᾳδίως τοὺς λόγους ἐκφέρειν, ὥσπερ εἰς βεβήλους ἱερὰ, ὥσπερ οἱ ὑπ' ἔρωτος κατεχόμενοι πρὸς τοὺς κομιδῇ παῖδας οὐκ ἐθέλουσι διηγεῖσθαι. τοσοῦτον δὲ μὲν γὰρ ἴσως, καὶ ποιητὴς ἂν εἴποι, καὶ ψυχαγωγήσειεν. ὡς ἡ ἐπὶ πᾶσι χάρις ὥσπερ ἶρις τεταμένη, καὶ τὴν πόλιν ὥσπερ λύ-

ρᾶν ἁρμοττομένη σύμφωνόν αὐτῇ τε, καὶ τοῖς ἔξω κόσμοις. καὶ ἡ διὰ πάντων, ὥσπερ τοῦ παρ' Ὁμήρῳ χαλκοῦ, μέχρις οὐρανοῦ διηνεκὴς αἴγλη. πῶς ταῦτα ἐφικτὰ διηγήσασθαι. καί μοι μόνη μὲν πόλεων ἱστορίας, οὐκ ἀκοῆς δεῖται, μόνη τε οὐχ ἱστορίας μᾶλλον, ἢ διαίτης συνεχοῦς, καὶ ὁμιλίας, ὅστις αὐτὴν μέλλει καλῶς θεάσεσθαι, καὶ τοὺς μισθοὺς τῶν ἐπαίνων αὐτόθεν κομιεῖσθαι. ὡς γὰρ φασὶν οἱ ποιηταὶ τὸν Πέλοπα κατὰ μέλη τετμηθέντα, ἑψηθέντα ἐν λέβητι,

Πίνδαρος ὁ ἀγέων χαλκουτὴς ᾖδε τῶν ὕμνων·

Ἔννεπε κρυφᾷ τις αὐτί-
κα φθονερῶν γειτόνων,
Ὕδατος ὅτι τε πυ-
ρὶ ζέοισαν ἀμφ' ἀκμὰν
Μαχαίρᾳ τάμον κατὰ μέλη,
Τραπέζαισί τ' ἀμφὶ δεύτατα κρεῶν
Σέθεν διεδάσαντο, καὶ φάγον.

καὶ σκοτεινὸς Λυκόφρων·

—— ἐν γαμφαῖσιν ἐνναία ποτὲ
Ἕρκυνν' ἐριννὺς θουρία ξιφηφόρος
Ἄσαρκα μιστύλασ'. ——

συντεθῆναι δὲ πάλιν ἐξ ἀρχῆς ἐκ τοῦ λέβητος λέγουσι, ἐλλείποντος δὲ τοῦ ὤμου, χεῖν

Ἐλέφαντι φαίδιμον ὦμον κεκαδμένον

ἀντὶ παλαιοῦ· καί φασι τὸ ἔργον Δήμητρος γενέσθαι. ὡς δὲ τῇ πόλει μετ' ἐκεῖνον λέβητα, ὅς αὐτῇ νεὼν, βουλευτήριον, καὶ ἄλλα πόλεων ἔξοχα, ἔφλεξεν, ἡ δευτέρα σύστασις εἰς θαυμαστὴν τινα ἐλήλυθε κάλλους περιουσίαν, καὶ γάρ τοι πρότερον μὲν οὐδ' εἰς ἐπίνοιαν ὑπερβολῆς ἐλθεῖν ἦν, ἀλλ' ἐδόκει παράδειγμα κάλλους ἡ πόλις εἶναι, νυνὶ δ' ἐξηλέγχθην ἄρα οὐκ ὀρθῶς δοξάζων. τότε μὲν γὰρ τὰς ἄλλας πόλεις, νῦν δ' αὐτὴ σχεδὸν, ὡς εἰπεῖν, ἑαυτὴν νενίκηκε. τῇ γὰρ πόλει κέρδος τὸ σύμπτωμα. ὥσπερ γὰρ ἐν δράματι, καὶ

δὴ

δὴ πάλιν ἐξαρχῆς ἀναφύεται μεταβαλοῦσα τὴν ἡλικίαν, ἡ αὐτὴ παλαιὰ, καὶ νέα γινομένη. ὥσπερ τὸν φοίνικα ἀναβιώσεως λόγος αὐτὸν ἐξ αὐτοῦ, οὐ γὰρ δὴ τοῦτ' ἄρα δόξαι τῷ θεῷ ἕτερον φοίνικα ἀντ' ἐκείνου, καὶ μετ' ἐκεῖνον γενέσθαι. τὸ γὰρ οὔτε λόγῳ ῥητὸν, οὔτε ὄψει βεβαίως καταληπτὸν, ἀλλ' ἐκφεῦγον, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἐπιθυμίαν δὲ τοῦ συλλαβεῖν αὐτὸ παριστᾶν ἀεὶ δήποτε τὸ ὑπὲρ παντὸς τοῦ νεὼ ἑστηκὸς γαῖος· οὐ διαφθεῖρον τὰς ὄψεις, ὡς ἔφη Σαπφὼ, ἀλλ' αὖξον, καὶ τρέφον, καὶ ἄρδον ἅμα εὐθυμίᾳ. ὑακινθίνῳ μὲν ἄνθει οὐδαμῶς ὅμοιον, ἀλλ' οἷον οὐδέν πώποτε γῆ, καὶ ἥλιος ἀνθρώποις ἔφηναν. ὥσπερ δὲ ἄγαλμα ἀκριβῶς πεποικιλμένον, πάντη περιϊόντι θέαν ἔχει. εἰ δὲ ἔτυχον περιιόντες Ὅμηρος καὶ Ἡσίοδος, ῥαδίως ἄν μοι δοκοῦσιν εἰπεῖν τὸ περὶ τοῦ τείχους τοῦ Τρωϊκοῦ μυθολόγημα μεταθέντες, ὡς ἄρα Ποσειδῶν καὶ Ἀπόλλων κοινῇ φιλοτεχνήσαντες, ἀπειργάσαντο τὸ ἔργον τῇ πόλει. ὁ μὲν τὴν πέτραν παραγαγὼν ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάττης, καὶ ἅμα ποιήσας δυνατὴν εἶναι κομισθῆναι, ὁ δ' ὥσπερ εἰκὸς οἰκιστὴν μετὰ συννάου Ἑρμοῦ βουληθεὶς τὴν ἑκατερόθωκον πόλιν κοσμῆσαι προσθήκῃ τηλικαύτῃ. ταῦτα δὲ οὐδὲν δεῖ λόγῳ κοσμεῖν, ἀλλ' εἰς ἐπαινέτας ἀποθέσθαι· καὶ τούτων ὅσοι τέλειοι, καὶ ἱκανοὶ δοκιμάσαι πρᾶγμα τοσοῦτον, ὡς ἐγὼ καὶ τοῦτο ὀρρωδῶ, μὴ οὐδὲ τούτοις πᾶσιν ᾖ τὴν ἀκρίβειαν ἐξευρεῖν. τὰ δ' αὖ τοῦ μεγέθους, καὶ τῆς ἄλλης κατασκευῆς τίς οὐκ ἂν ἄξια τῆς ὅλης τύχης εἴπῃ καὶ τοῦ μεγάλου τῶν Ἀνβερσοπολιτῶν ὀνόματος; τῶν γὰρ τῆς τέχνης τί χρὴ μέγιστον θεῖναι, ἢ τί πρῶτον εἰπεῖν; ἀγάλματα ἄνευ τῶν οὐρανίων τῆς πρώτης τέχνης, τὰ πρῶτα καὶ τὰ καινὰ, περὶ ὧν μὴ, ὅτι εἰπεῖν κατ' ἀξίαν ἐστὶν, ἀλλ' οὐδ' ἰδεῖν ἀξίως αὐτὰ, ἀλλ' ὡς ἀληθῶς Ἄργου τινὸς πανόπτου. οὐ μὲν Ἀθηνᾶν οἵαν Φειδίας ἐδημιούργησεν, γλαυκῶπιν, αἰγίδι ἀνεζωσμένην, δόρυ ἔχουσαν, ἀλεκτρυόνα δ' ἐπὶ τῷ κράνει. ἢ τὴν τοῦ Παρθενῶνος, ἄγαλμα ὀρθὸν, ἐν χιτῶνι ποδήρει, ᾧ τινι κατὰ τὸ στέρνον ἡ κεφαλὴ Μεδούσης, ἐπὶ δὲ τῷ κορύθι Σφιγγὸς εἰκὼν, καὶ καθ' ἑκάτε-

κάτεργον τοῦ κόρυθος γρῦπες. μηδὲ αὐτὴν Ἥραν οἵαν Πολύκλειτος ἐδαίδηλε. Χάριτας καὶ Ὥρας ἐν τῷ στεφάνῳ περισφίγξασαν, καὶ τῶν χειρῶν τῇ μὲν καρπὸν φέρουσαν ῥοιᾶς, τῇ δὲ σκῆπτρον, κόκκυγα δὲ ἐπὶ τῷ σκήπτρῳ καθήμενον βαστάζουσαν·

Θαύματι δὲ χρυσοθρόνου περιδέρκεο κούρας
Κάλλος ἐπαινήσας, ὅτι τηλίκον οὐ λάχεν Ἥρη
Καὶ χάριτας κίκλησκε χερείονας, ἀμφοτέρων δὲ
Μορφῆς, μῶμον ἔνιπτε καὶ Ἀρτέμιδος, καὶ Ἀθήνης,
Καὶ τήνας ἀγόρευε φαεινοτέρας Ἀφροδίτης.

τὰ μὲν ὄμματα αὐτῶν διαυγέστερα τῶν πηγῶν, ὡς δύνασαι δι' αὐτῶν τῆς ψυχῆς παρθενίης τὰ κειμήλια ἐνατενίζειν, τὰ δὲ τῶν παρειῶν (τῆς αἰδοῦς ἔλεγχον) ἔχειν ὑπὲρ αὐτὸν οἶνον, τὰ δὲ χείλη βαφέντα τῷ τῶν ῥόδων αἵματι, ἐκχυθὲν γὰρ ὑπὲρ τῆς ἁγνοσύνης αὐτὰ ἐπόρφυρε.

Παλλὰς ἐσαθρήσασα, καὶ Ἥρη χρυσοπέδιλος,
Ἀργερυθρεῖς κούρας, ἴαχον ἀμφότεραι·
Οὐκ ἔτι γυμνούμεθα, κρίσις μία ποιμένος ἀρκεῖ.
Οὐ καλὸν ἡττᾶσθαι δὶς περὶ καλλοσύνης.

Εἰς πάντας ἐφοιτήσατο τοῦ Ἀρισείδου Θηβαίου ὄνομα, δι' ὅτι τῆς πόλεως ἐκ προσβολῆς ἢ κατὰ κράτος ἁλούσης, τὸ βρέφος ὑπομάζιον τῇ μελλοθανάτῳ μητέρι προσερπύσαν ἐχρωμάτισατο· ἔοικε δὲ μήτηρ αἰσθήσασθαι, καὶ εὐλαβεῖσθαι μήποτε κρυσταινομένου γάλακτος διάδοχον ἐκχυλίσῃ αἷμα. τίς δὲ ἂν εἴη τοσούτων λόγων μετεσχηκώς, ὥστε ἐπαινέσαι πρὸς ἀξίαν τὴν διὰ Ἡρώδην νηπιοκτασίαν τοῦ Πέτρου Βερουγελίου; βλέπειν ταῦτα νενόμικα, κεχραγότα μὲν ἄσημα μετ' ἐκπλήξεως, καὶ πρὸς τὰς τῶν ξιφῶν αὐγὰς ἐπιβλέποντα, δοκῶ δὲ καὶ αὐτὰς μητέρας ὁρᾶν, καὶ τὴν μὲν οὐδὲ καλύπτραν εὐσχήμονα λαβοῦσαν ἐν ἀκμῇ τῶν δεινῶν, τὴν δὲ εἰκῇ κεχυμένας τὰς κόμας ἐπιβάλλουσαν τῷ παιδὶ, καὶ τῇ τοιαύτῃ σκέπῃ τὸ βρέφος ἀποκλέπτειν τῶν κινδύνων ἐλπίζουσαν,

ἄλλην

ἄλλην δὲ πρὸς τὴν τῆς μαχαίρας ἀποβλέπουσαν ἀστραπὴν, τὸ βλέμμα ἐπιμερίζουσαν τῇ τε ὁρμῇ τοῦ ξίφους, καὶ τῷ παιδίῳ τῷ πλήττεσθαι μέλλοντι, καὶ προστεθεῖσαν ἑαυτὴν τῇ φορᾷ τοῦ σιδήρου μετὰ σπουδῆς. καὶ πάλιν ἄλλην προαπολωλυῖαν ἀπὸ τοῦ φόβου τῆς οἰκείας γονῆς, καὶ τὸν πλήττοντα μετ᾽ οἰμωγῆς ἀμυδρᾶς ἀναμένουσαν, καί που καὶ ταῖς χερσὶ παρειμέναις ἤδη, καὶ τρεμούσαις σφοδρῶς, τὸ βρέφος βαστάζουσαν, ἐκεῖνο δὲ διολισθήσειν τῆς ἀγκάλης φθάσαι τῷ θανάτῳ τοῦ πτώματος, τὴν ἀπὸ τοῦ ξίφους ἀπώλειαν. Ἀλλὰ δὲ οἷα καὶ ὅσα; τίς ἂν μοι δοίη τὴν Ἡροδότου καὶ Θουκυδίδου σχολήν τε καὶ γλῶτταν, ἵνα καὶ τῷ μέλλοντι χρόνῳ παραδῶ τὴν τῆς Ἀνβέρσης ἁρμονίαν; προειρημένα οὖν, ὥσπερ τὰ πράγματα τὴν δυσχίαν σεμνύνειν, πείθεσθε. τὸν δὲ οἰκειότατον καὶ μέγιστον τῆς πόλεως κόσμον, καὶ ὃς ἅπασαν ἔχει τὴν ἐπιτηδειότητα συλλαβὼν αὐτῆς ἤδη δίειμι. Εἴπερ τοῦ σπέρματος τὰ βλαστήματα, καὶ τοῦ πνεύματος τὸ ναυάγιον· ὁμοίως καὶ ἡ πόλις εὐνομουμένη τῶν ὑπατευόντων. τὰ γὰρ κοινὰ σώζεσθαι φιλεῖ, οὐκ ἐὰν τὰ τείχη ἀραρότα ᾖ, οὐδὲ νεῴ σωζόμενοι, οὐδέ γε στοαὶ, καὶ πομπεῖα, καὶ ὠνιοθῆκαι (ταῦτα γὰρ χρόνος λαβὼν οἰχήσεται·) τὸ δὲ σῶζον καὶ τὰς πόλεις, καὶ ἐκ μικρῶν μεγάλας ποιήσαν, ἡ ἁρμονία· τὴν δὲ ἁρμονίαν ἡ τῶν πολιτευομένων ἀρετὴ φυλάττει, τὴν δὲ ἀρετὴν τὰ προεστώτων τοῦ πλήθους παραδείγματα. οὐδὲν γὰρ οὕτω πείθει τοὺς πολλοὺς ὡς παραδείγματα, καὶ πρᾶξις, ἡ σιωπῶσα παραίνεσις οὖσα. ὑμεῖς δὲ ὅσα τοὺς ἀρχομένους καὶ φρονεῖν καὶ πράττειν βούλεσθε, καὶ λέγετε, καὶ ποιεῖτε. ἐκεῖνοι παρατηροῦσιν, οὐδενὶ οὐδενὸς πράγματος οὕτω θερμὸν ἔρωτα ἐνσκῆψαι, ὡς ὑμῖν τὰ κοινὰ τῆς πόλεως αὐξηθῆναι. ἀνθ᾽ ὧντινων πάντα ἐν ταύτῃ πόλει ἐπὶ τάγματος καὶ νεύματος τελεῖται ῥᾷον, ἢ τις ἂν χορδὴν ψῆλαι· κἄν τι χρῆσθαι δέῃ, ἀπόχρη δόξαι, καὶ πέπρακται. πόλις γὰρ ἔχει αὐτὸ ἐκεῖνο, κατὰ τὴν Λακωνικὴν πολιτείαν, ἧς τὸ τοσοῦτον μὲν πλῆθος ἄρχεται, τὸ δὲ

ὀλίγον, καὶ ἐπιεικὲς ἄρχει, καὶ τὸ μὲν σώζει, τὸ δὲ σώζεται, καὶ τὸ μὲν προστάττει, τὸ δὲ πείθεται, τὸ δὲ ἐξ ἀμφοῖν ἔργον ἐλευθερία. οὐ γὰρ οἱ χθὲς σκυτοτόμοι, καὶ τέκτονες, σήμερον Ἁρμοσταὶ, καὶ Ὕπατοι· οὐδ' οἷον ἐν οἰκίᾳ πενιχρᾷ οἱ αὐτοὶ ὀψοποιοὶ, οἰκουροῦσι, στρωννύουσιν, οὐχ οὕτως καὶ ὑμεῖς ἀνεμίξατε, ἀλλὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ προστασίαν τῶν κοινῶν λαμβάνουσιν οἱ παραπεμφθέντες ὑπὸ τῆς φύσεως ἐπὶ τὴν πρύμναν τὴν ἀνωτάτω, καὶ ἐγκατατετριμμένοι ἐν πολιτικοῖς πράγμασι. τοιγαροῦν τὴν Λακεδαιμονίων αὐθάδειαν ἀτείχιστον περὶ πλείστου ποιοῦντες, τῆς ὀχυρώσεως κατεφρόνησαν, μὴ οὕτω γίνοιτο κακῶς τῇ πόλει· ἀλλ' ὑπὲρ τῶν τειχῶν ἐβουλεύσαντό τε, καὶ ἐπενοήσαντο. οὐ μέν τοι ἀλλὰ τειχήρη ἂν προσείπῃ τις τήνδε πόλιν κατὰ τὴν Βαβυλῶνος λαμπρότητα, ἢ εἴ τις ἄλλη σεμνότερον ἐτειχίσθη πρότερον, ἢ ὕστερον· ἀλλὰ καὶ τοῦτον τὸν τειχισμὸν παιδιὰν, καὶ γυναικὸς, ὡς ἀληθῶς, ἔργον ἀπεφήναντο. τὰ γὰρ ὑμῶν καὶ ἀσφάλτῳ καὶ πλίνθῳ ὀπτῇ δέδμηται, καὶ κόνει στιλπνῇ ἔστηκεν· καὶ ταῦτ' ἐστι νομιζόμενα ἐφ' ἑκάστων τῶν τόπων, καὶ μάλα πολλὰ, ἵνα καὶ τοῖς λίθοις, ὥσπερ Ὅμηρος ἔφη τὸν κατ' οἰκίαν τοῖχον, ἅμα καὶ ἀκριβῶς ἡρμοσμένα. τούτων δὲ τῶν τειχῶν προασπίζουσιν ἄνδρες φυγὴν οὐ νομίσαντες, ἀνδρείᾳ καὶ χειρὶ καὶ ῥώμῃ σώματος ἄριστοι ὄντες, καὶ θάρσος ἔχοντες, καὶ φρόνημα.

Ἔχω μὲν πολλὰ ἄλλα ἐν τῇ διανοίᾳ, περὶ ὧν μηδεμίαν ποιήσομαι μνήμην· τοῦτο δὲ ὡς ἐν βραχεῖ πλεῖστον εἰρήσθω. μόνῃ ταύτῃ πόλεων δύο τἀναντία συμβεβηκέναι. πλεῖστά τε γὰρ καὶ κάλλιστα ἀνθρώποις εἴρηται περὶ ταύτης, καὶ οὐκ ἔστιν ἥτις ἐλαττόνων τετύχηκε· πρὸ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων τεθαύμασαι, ἄξιον δ' αὐτῆς οὐδεὶς ἤκουσε. πρότερον μὲν οὖν ἠγάμην ἀκούων τὸ τῆς τέχνης πρυτανεῖον, καὶ τὴν τῆς Βελγίας ἑστίαν καὶ κειμηλιοθήκην, καὶ ὅσα τοιαῦτ' εἰς τὴν πόλιν ᾔδετο· νῦν δέ μοι δοκεῖ πάντα ταῦτα εἴσω πίπτειν. ἀλλ' εἴ τινα χρὴ πόλιν θεοῦ

ὕπαρ-

ὕπαρχον ἢ οὐρανιώνων συγγενῆ προσειπεῖν, ἢ τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπείας εἰκόνα καὶ ὅρον, ἢ ὅ,τι ἄν μοι δοκῇ δικαίως κληθῆναι. εἴργασαι μὲν ἡμῖν ὁ λόγος ἀντὶ τοῦ πέπλου, καὶ τοῦ δοῦναι χάριν τῇ αὐτῇ Θεοτόκῳ, ἥπερ καὶ ἡ πόλις. ὥσπερ δὲ οἱ τῶν διθυράμβων τε καὶ παιάνων ποιηταὶ, εὐχήν τινα προθεὶς, οὕτω καταχλείσω τὸν λόγον· καὶ δὴ κεκλήσθω Θεὸς, καὶ Θεομήτηρ, καὶ διδοίη τὴν πόλιν τήνδε θάλλειν δι᾽ αἰῶνος, καὶ μὴ παύσασθαι πρὶν ἂν μύδροι τε ὑπὲρ θαλάσσης νέοιεν, καὶ δένδρα ἤει θάλλοντα παύσηται.

L. S.

Η ΕΡΜΑΘΗΝΟΠΟΛΙΣ

ΑΝΒΕΡΣΑ.

Εννεάς Α.

Α'Γαννίφου ἕδος οὐρανῦ
Ἠ'χῆεν νέμων ὕπατε Ζεῦ,
Τριποδιλάλ' Α'πολλον, τύκε ναίων
Υ'δροχίτωνα βυθὸν Μελικέρτα, &
Α'γωνάρχη Ο'φέλτ',ἑκας
Σῶσε πονηρῶν μικρότιμα ἄθλων
Στέμματ', ἀγερώχυς κοτίνυς,
Εἰαρόθρεμμα μῆλον, απεράδα σέλινον,
Τετραόρων τε, & κραναὰν πίτυν.

Β.

Πήδημα ἄλλο, σκάμματ' εὔ-
ρισα, καλλίπλυτον ἄςυ
Α'νβερσα ἐριδμαίνυσιν ἀγω-
νωθετεῖ, εὖχ© ἀρέιον. ἐλεῖν φερό-
νικον δόξαν ἐν ἀκραγεῖ
Μαιόμθνον ἔργῳ πρέπει. οὐδὲν ἀρκεῖ
Πλυτόπόλι, Ε'υνομιάς τε,
Πασῶν ἀρετῶν ἅμ' ἀνακτόρῳ εἶναι
Κύδυς τελείυ ἰσογεραιεόγε-

Γ.

ρας. τίς μὴ ὡσεὶ ἔξω ἄ-

θλου

θλου χαλκοπαρᾶας δονήσει
Παλλάμβυ ἄκοντας πενέζω;
Μακρὰ δὲ ῥιψάμβυ κρατεεῖν ἀντί-
ων εὔελπις ἀγάλλεται;
Τήνῳ ὡς Διὸς ὄρνιχι θείῳ, ἄλλως
Κόρακας ὀπιθέπλες μου-
σοπόλες ἀκολουθεῖν γνώεισ᾽ Ἀπόλλων,
Μώνῳ ἐπιτρέψας κλεοκοσμέεν.

Δ.

Φιλοσίβρος, ἐποπτὴρ πάντων
Υπεριονίδας, πολυβόσκε χθονὸς
Πόλεων βασίλειαν ἀγορεύει
Τήνδε πόλιν. φρένιμοι ναέται γὰρ
Μιχθῶσ᾽ ἀσονόμοις ἀμα-
ρύγμασίν, ἐντί τι ἀφνεοὶ νόῳ ἄ-
γοντες βασάνῳ ἰθυνεῖ
Πλοῦτον, σοφίαν τε δρέποντες· ὀργαῖς πά-
σαις τρητὸν ἤμειψαν χαδόνων πόνον.

Ε.

Εἰ δὲ ἅμα πολλῷ ἀφένει ἤ-
ρετ᾽ ἐπίδοξον κῦδος, ὀδεὶς
Μερόπων σκοπιᾶς ἐφάψαιτ᾽ αἰπύος,
Ὀλβίε ἔλλαχε γὰρ κορυφαὶ βίε.
Ῥᾷον διψάδα ἄμμον ἁ-
λὸς ἀριθμεῖν, ἢ εὐκόνας, νεοξέ-
στες, χαλκοδαιδάλες, κερ-
κίδα χειρὸς ὑφάσμασι ἀξιάγαστον,
Καὶ χρυσελίκτες, τεχνοβίες γραφάς.

Ζ.

Ὡς Φειδίας ἀγαλματοῦρ-
γος, νοθευμάτεοσ᾽ ἐδωδῆς
Πολυώνυμος ἶσα Μίθαικος, ἀείς
Ἄνθεα μιξάμενος πλαθαίνῃ ἐπὶ
Παντοῖ᾽ ἑρπετὰ λευκῷ ἄμ᾽
Ἀλεύρῳ, καὶ ὅσα γλυκίσου ἄδει
Ἀπὸ μέλιτος, τάθ᾽ ὑγροῦ
Ἐλαίου, τεχνοπόλους κρέσσονας εὗρε.
Πάντες σοφὸν γὰρ, χρῆμα πολῖτ᾽ ἐντι.

Η.

Τίνα θυμὲ ἀλλοδαπὰν πρὸς ἄ-
κραν παραμείβου πλόον ἐμόν;
Θεμίτως μέγα βρίθειν εὐδοξίᾳ
Συγγενεῖ, ἀνδροδίδακτα ἔχων ἀνά-
ριθμος, μήποτε ἀτρεκεῖ
Καταβὰς γὰρ πόδ᾽, ἄλλοτε ἄλλο πνείει
Ἀτελεῖ δὲ μυρίαν γεύ-
εται ἰδμοσυνᾶν νόῳ. ἔνθα πολίτης
Πάμπολλα εἰδὼς αὐτοκαθηγεμών.

Θ.

Πάλαι ἐπ᾽ ἄκμοσιν πέλω-
ρ᾽ Ὀρείῃσι πρηόσ᾽ ἶσα,
Μονόγληνα ὑπ᾽ ὀφρὺν ἔχοντα δασιῶ
(Ἄρτεμις καὶ ὀπαδοὶ τρεμέουσιν ἰ-
δοῦσαι) φάεα δεινὸν ὑ-
πογλαύσσοντα, ἀμβολαδὶς κρατίστους

Ῥαιστῆ-

Ῥαισῆρας ἥραν, ἱππεί-
αν, πολυδόκον ἔργον, ἱδρῶτα μελαγχρῶν
Συχνῶς ῥέοντ᾽ ἐκμαξάμενα μελέων,

I.

Ποσειδάωνι ποτίσεραν
Τεύχοντα, τέχνης μιματαὶ,
Μαλερᾶς πρειζείοντος ἄχνη πυρὸς
Ἁφαίςυ, ὅτε ἀργυρόπεζα Θέ-
τις οἱ φῦ παλάμᾳ, γόνυ
Δόχμωσ᾽, ὑφῶ ἀσπίδα, κρατὶ τετρα-
φάλαρον αἰτοῖσα κυνέαν,
Κνημῖδας ἐπισφυρίοις ἀραρύας,
Καὶ ἄρραγῆ θώρακα, πανοπλίαν·

K.

Τῆνος ἀνένευσε, ἄργυρον,
Χαλκὸν ἀτειρέα, ἠδὲ κασσίτε-
ρον, ἄπεφθον χρυσὸν ἔχευε πυρί.
Αὐτὰρ ἔπειτα ἐπ᾽ ἄκμονι νωλεμὲς
Μυδρὸν τύψατο χειρί πυ-
ράγραν γένθ᾽, ἑτέρᾳ κρατερὸς ἔδραξε
Ῥαισῆρας ἀσπίδα ποιή-
σας σιβαρὸν ἐν αὐτᾷ πραπιδέσ᾽ ἰδύαις
Δαίδαλλα γλῦψ᾽, ὡς Μαιονίδας ἔπει.

Λ.

Θνητοῖσι θνητὰ πρέπει, τὰ μά-
κρ᾽ εἴ τις ἀμβλέπει μικρὸς χαλ-
κόπεδον ψαύειν θεοῦ ἕδραν. ὅτι

Πάγα-

Πάγασος ὠκυπετὴς προπετῆ ἐξε-
τραχήλισεν ἔφιππον, ἐ-
ρῶντ' ἐς οὐρανοῦ ἔρεφος μετελθεῖν
Ὁ μάγυριν Διὸς Βελ-
λεροφόνταν. ἀφάτειά ἐστι τύχας μὲν
Πρὶν ἄκρον ἐνθεῖν μαρναμένων τέλος.

M.

Τῶν γὰρ δίδοι τέλος, καὶ ἀν-
δρῶν ἀρείον' ἔσφαλλ' ἠπίο-
νων τέχνα περιπτύξαισα. ἐντύ-
χοιμεν ἐπιῤῥεπέων μοισᾶν ἅψ-
αι, ὕμνων θελξίφρονα
Πυρσὸν, ὀλισθὴν πατέω ἀταρπὸν,
Εὔελπις αὖτα θίγειν
Σκοποῦ ἐμμι. κράτιστον δαιδαλοχείρων
Ὑμνῶ, Βρεδαῖον Βόλφγαγγον ὤνυμα.

N.

Πολλοὶ διδακταῖς ὤρθρεαν
Τῶν ἀρεταῖς φώτων ἑλέσθαι
Κλέος. ἀλλ' αἴδου δαίμονος ἐπικευ-
θὲν γ' οὐ χρῆμα ἕκαστον ἔη σκαιό-
τερον. μηκοχρόνως προβι-
οῦντες κόλαψαν δελτολειόγλυπτον,
Δαιδαλόεν ἔργον, τεύξον-
τες ὅρμους, ἕλικάς τε γναμπτὰς, κάλυκας, ἃ
Ποίκιλλ' Ἀχιλλῆ' εἰλιπόδης θεός.

Βόλφ-

Ξ

Βόλφγαγγος εὐνὴν (νοοφύει
Λῆμμα ἐγγότρηεθν ἀλφα-
τὴς) κηρόστερον, τερχεγλυπτόδεκτον,
Λειόπλακ', αἰολομορφότυπον, ταχυ-
γραπταῖς θέσκελον, εὕρεμα
Α'ψόφητον, πανεροδεὲς τέχνημα.
Πολλ' ἔνδον ἐντὶ φαρέτραις
Πτερόεντα βέλεμνα ὑπ' ἀγκῶνος εὔ-
φωνᾶντα ὄιοις πυκαλίμοις φρένας.

Ο.

Ε'γω γὰρ ἀγλαόθωκον ἄ-
στυ, νεοσίλβουσιν ἐπιφλέξας
Μέλεσι, καὶ ἀερσιποτήτου ἵπ-
που, ναὸς ἠδὲ λινοπτέρυγος παν-
τᾷ εὐάγγελον ἰθυνῶ
Μῦθον, εἴπερ σὺν χαρίτων πεπρωμέ-
νῳ χειρὶ δρέψω καρπον.
Πανεπισκόπου αὐτοῦ ἀσκαρδάμυκτον
Ω'ρεαν θεόπτα σφωϊτέραις τύχαις.

Π.

Ε'ι γὰρ τίν' ἐσλὰ πρὶρρέῃ
Ξὺν βραχεῖ κόπῳ, δοκεῖ πε-
δαφρόνων ἀμόγοις ἐχέθυμος, βίον
Καζέμεν ὀρθοβόλοις μελετήμασι·
Ε'ν τοῖς γούνασι γὰρ θεοῦ
Κεῖται, ἄλλον ἄλλοτε ἐξεπῆρε

Α'λλον δ' ὑπὸ αὐτὰ λκης
Κατέβαλε μέτρῳ. ἀγαθὸν δὲ ἄγασον
Τὶς ἐκπλαγεὶς, ῥίμφ' ἀβεβάτους τάιυ

Ρ.

Ε'πὶ μείζω ἐλπίδ' ἀϊσρεί-
αις ὑποπλέεσις, ἔχων με-
είμναν φιλοκτήμονα λῆιδ@ ἄϊ-
σαν. βραχυώρειον αὔξεται ἀνδρομέ-
α χλίδη, οὕτω ἀφαρ
Ε'ις ἔραν πιτνεῖ φραδιᾷ σεσεισμέ-
νη θεοῦ ἀποτροπαίου.
Ε'υμαρὲς εἴη ἂν καταπλύσοις ζάθεον
Τεῖχι πόλισμα· ἀλλὰ δ' δυσπαλὲς

Σ.

Παλίνοσον ἐξαπίνας ἔοσαι,
Ε'ι μὴ ἄσεθ@ γένηται
Α'σοπρυτάνεσιν ὀρθωτὴρ θεός.
Συννάεθλοι ἔτυχον δ' ὑμῖν πολέ-
ωροι ὀρανίωνες. ἔ-
πη τρία ἀρκέσει ἐς σῦώνυμον δί-
καν. ἀρχὰ, ἔργων τέλος, αὔ-
ξεται ὄρσαντος θεοῦ, σῦπισον δέχθη
Ε'μμεν θεοῦ ἄκραν τέλος αὐτερέ-

Τ.

φοντος. νόῳ ἀλαθεῖ αὐ-
δάσομαι ἐνόρκιον λο-
γον. Ποικίλα ἐυτελίας ἐπάγη

Α'ιδίου

Α'ϊδίȣ τεκμήρια. δήποθεν
Σαλάχθη καλὰ ἄςεος.
Ε'υξόανον πόλιν δρᾶκε. Α'νδρίαντα
Χειρῶν κρατῦντα μάνας,
Α'κτινοςεφῆ ἀελίωτε κάρη.
Λαιᾶ δέπας, καὶ κνῶδ' ἑτέρα, Κέρας

Υ.

Σκαιᾶ Α'μαλθείας, ζυγὸν
Δεξιᾶ ἄραντα ἄλλον.
Παρατείναντα ὄφεϊ βωμόθεν ἕρ-
ποντι κρατῆρα. ναὸν χαρίτων θεȣ̃
Γέμοντ' Α'νβερσαν, τρανές.
Α'μπαυσις δ' ἀρέσκει ἅπαντ' ἐν ἔργῳ,
Καὶ μέλι κόρον τίκει. Παρ-
θενομᾶτερ ἐλευθέρῳ ἄςυ ςόλῳ κο-
μίσσαι, Πολιȣ̃χοις σὺν ἀπειρέσι.

L. S.

ALLOCVTIO
AD
ANTVERPIAM.

שיר ראוי

אשר אנוירשה במעט מגנוך מתן
צידה ועונשת קרב סחרים צדק
ודת מזהירה למעבד את־יהוה מתן
חרוג חיתו יער בבון וסחרת
ובמילחמה ליהוה והעצה
סגוד את־קדוש על ארצה בחלות שפל
כל־נוות אוסף בראש תהלה להב
באור שריבניהו על כל־רם אחרם אשר
נפוצי להיכנס טריה בהגלה
בהדר באור שמש העריִ מנהרת

Η ΑΥΤΟΤΑΤΗ
ΠΡΟΣΡΗΣΙΣ
ΕΛΛΗΝΙΣΤΙ.

Ὅσσα πάλαι, Ἄνβερσα, τεὶν προσέθεντο Ἀμοιβῇ,
Ἄρτεμις Ἀνταίη, Ἑρμῆς, Ἄρης τ' Ἀδρασείη,
Εὐνομίη Θέμις, Εὐσεβίη (Πανδώρη ἐάων)
Θηρσὶ λόχον πῆξαι, ἄφενος, δῆρίν τε ἀμεμφῆ,
Εὔφρονα βούλευσιν, θεοκραντ' ἀρετήν τε λατρείας·
Πάντ' ἄμυδις, πασῶν κορυφὴν δρέψας ἀρετάων
Σκριβανὸς, ἡμυθανεῖ ἐπέδω αὐχήματα βίβλοιν.
Τόσσον δὴ ἄλλων προφερέστερος ἔλλαχεν εὖχος·
Ὅσσον ἔχει διελέντα χρόνῳ ὀπάσαι Σωρηδόν.

L. S.

RESPONSIO ANTVERPIAE.

שיר ראוי

אשר מקדם חרזני מהלי
הערי נתתן שכרם עגבים
מאד טוב עמיריה לשרות ושרי
בכינור התמשמת מליצים
בביתים וכבד לשונו דברי
אורפידיהו ושופר בנעים
לפנדריוש במיצרי לערי
גדולים ורמי לשבע גבעים
אתינה תבייה לעזרה יקרי
פרות בית ואתז בבז אב ספרים

Η ΑΥΤΗ ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ
ΤΗΣ ΑΝΒΕΡΣΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΣΤΙ.

Ὅσσα πάλαι Μουσῶν ἱεροῖς κοσμήτορες ἀστέων
Δῶρα μελιγδούπου θῆκαντ' ἰσόρροπα κόσμου,
Ἐυκελάδῳ Μουσῶν Χαρίτωντε φάρυγγι Ὁμήρῳ,
Κύκνῳ εὐεπίης πνείοντι Μάρωνι Λατίνων,
Γνωμοτύπῳ Εὐριπίδῃ, ἄλφα λυρῶν Ἑλικῶνος
Πινδάρῳ ἠϋκόμων σκυτάλῃ Μουσῶν, ἅμ' ἀώτῳ,
Καρτεροθύμου Ἀλεξάνδροιο φερώνυμον ἄστυ,
Ἑπτάλοφος Ῥώμη, καλλιστώδινες Ἀθῆναι,
Ἑπτάπυλος Θήβη, ἄλκαρ, δόξαν, λύτρα, οἶκον·
Τόσσα Σκριβανῷ ἐπίηρα φέρω Ἄνβερσα.

L. S.

ΤΩι

ΤΩι ΠΑΤΡΙ ΣΚΡΙΒΑΝΙΩι

ΤΩι ΤΗΣ ΑΝΒΕΡΣΟΠΟΛΕΩΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΗι.

ΠΟλλάκις Ἀδβατικῶν πόλιν ἔδρακον ἀγλαομόρφην,
Ἀμφὶ δὲ τῆς αὐτῆς τὴν Σκελβάνοιο γραφήν.
Τέκτονές εἰσι μόνον κλυτὰ δώματα οἰκοδομοῦντες,
Ζωγράφοι ἔκτοθεν ζωγραφέουσι πόλιν.
Σὺ δὲ πολιτάων νόον ἔγραφες ἀγκυλομήτην,
Μείζονα τῶν ἐκτὸς σοῦ βίβλος ἐντὸς ἔχει·
Ὅττι γε τὸ πρότερον κάλλιστον ἔοικεν, ἀληθῶς
Κάλλιον ἐκ τούτου γράμματος ἄστυ πέλει.

G. S.

